

V

PARTICULARISME I REGIONALISME

La Revolució de Setembre a Catalunya va significar la culminació d'un procés reivindicatiu que s'havia anat covant durant tot el segle XVIII i que començà a prendre forma arran de la proclamació de la República Francesa i la Guerra Gran (Guerra del Rosselló), que en fou conseqüència immediata. Aquest procés reivindicatiu va rebre impuls amb la guerra napoleònica i s'estructurà en un sentit republicano-democràtico-federal a partir de la restauració de l'absolutisme per Ferran VII.

Els diferents aixecaments de signe popular-liberal del segle XIX responien sempre a un acusat afany de progressisme social que es barrejava amb el sentiment particularista català. Aquest sentiment oscil·lava entre un separatisme sense pal·liatius i l'afany de menar a una estructura federal ibèrica -sense que s'acabi de veure prou clar si aquestes dues tendències del catalanisme s'excloïen mútuament o es complementaven-. Ni per l'efervescència popular que dóna la tendència a les revoltes ni per les teoritzacions de llurs caps de brot, no podem arribar a esbrinar, en l'estat actual de la investigació històrica, si el federalisme encobria el separatisme o si el separatisme no passava de ser una exacerbació del federalisme ja que no es podia realitzar la finalitat d'aquesta doctrina. Tampoc no ens ho aclareixen ni els esdeveniments que es van succeir des de l'inici de la Revolució de Setembre fins a la restauració monàrquica, ni les diferents teoritzacions dels doctrinaris d'aquest període. Allò que sí que queda ben clar és que amb el nom de republicanisme democràtico-federal s'expressava el nacionalisme reivindicatiu català de caire progressista, revolucionari, i que aquest republicanisme democràtico-federal estava profundament arrelat en el poble. És per això que la Revolució de Setembre es desenvolupà a Catalunya amb tanta puixança i s'orientà decididament en sentit democràtic, republicà i federal, tot plegat, en una mena d'entreteixit inseparable. A Catalunya, amb la Revolució de Setembre no hi va haver improvisació: «Sucieronse las manifestaciones que llevaron su impronta como frutos desgajados del árbol carcomido por las revoluciones pasadas», escriu, en referir-s'hi, Olivar Bertrand.¹

---

¹R. Olivar Bertrand: *Así cayó Isabel II*, Barcelona 1955, pàg 213.

Ja hem vist el que en deia «La Campana de Gràcia».² Valentí Almirall, que també va viure la Revolució de Setembre i la República que en sorgí, i que en fou un dels més destacats protagonistes, s'hi refereix d'aquesta manera:

«Desde la nueva organización por Felipe V, que no supo levantar a España de la postración, sintió Cataluña su influencia tanto más funesta, en cuanto había salido quebrantada del heroico esfuerzo con que había intentado sostenerse. Cuando empezaba Cataluña a reponerse, se encontró con la invasión del liberalismo revolucionario, y por un momento llegó a olvidar antiguos resentimientos, para fundirse en el entusiasmo general. Al poco tiempo, empero, debió convencerse de que nuestros dominadores eran ineptos para constituirse a la moderna y de aquí esta serie de motines, asonadas y guerras que nos han valido el dictado de rebeldes, y en que se empleaba el poco vigor que nos quedaba, cual si sintiéramos que sólo por la fuerza podríamos recobrar lo que por la fuerza nos había sido arrebatado. (...)

«El renacimiento catalán aspiraba a algo que no sabía precisar. Unas veces se limitaba a desear reformas, y otras llegaba a trabajar, no ya por la independencia, sino por salir de la tutela castellana a cualquier precio, aunque fuese el de la anexión a Francia. Es bien sabido que allá por los años que precedieron a la caída de doña Isabel II, algunos de los padres graves del catalanismo llegaron a tener conciliábulos con personajes franceses que inspiraron a Napoleón III la idea de la frontera del Ebro. (...)

«Vino el año 1868. La semilla que habían sembrado los catalanistas fructificó y al momento que sus tendencias vagas pudieron tomar forma, se presentaron imponentes (...) no podían tener otro nombre que el de federalismo, y Cataluña en masa fue federal tan pronto como se dio al viento el primer grito.»³

I en un altre lloc, el mateix Almirall escrivia:

«Lo moviment es va encendre com la reguera de pólvora del rosari de trons de la Festa Major de Manresa i hi hagué un moment que totes les intel·ligències de Catalunya participaven, amb més o menys calor, de la idea federalista. Tanta fou la força expansiva del moviment, que els gats vells de la política, els que fins llavors s'havien titulat a seques republicans o demòcrates i que, imbuïts de les teories jacobines i autoritàries de la

---

²Vegeu pàg 335 vol II

³Vegeu pàg.

Revolució francesa, podien ser-ho tot menys particularistes, van aprofitar l'ocasió i damunt les nostres espatlles van enfilarse.»⁴

La Revolució de Setembre culminà en la proclamació de la República. Des del 12 de febrer fins al 9 de març del 1873 els federals catalans, ensinistrats per una lluita constant de mig segle de duració, actuen amb una notable coherència: van de dret a la proclamació de l'Estat català; i, com que saben que aquest estat només podrà ser mantingut si disposa d'una força armada pròpia, encaminen tots llurs actes a la dissolució de les guarnicions que l'exèrcit espanyol té al Principat, per substituir-les per una milícia ciutadana que haurà de dependre directament del Govern popular català. Però, si bé és cert que no els falla el sentit revolucionari, ni la capacitat d'organització, llur impuls, en canvi, no és prou contundent. Els federals catalans claudiquen davant les contradiccions en què es debaten dos de llurs màxims dirigents: Estanislau Figueras i Francesc Pi i Margall; dirigents més de nom que no pas de fet, és cert, però, que gaudeixen d'un prestigi que ve de lluny i que ara augmenta perquè ocupen llocs de la màxima responsabilitat en el govern de la República. Figueras i Pi i Margall, desconnectats de la realitat catalana a causa dels anys que han residit a Madrid, veuen el problema català deformat pel clima que es respira a Castella. Ja és massa tard quan Pi i Margall s'adona que els seus correligionaris de Catalunya han vist el plantejament de la República Federal amb més claredat que no pas ell.⁵

Després, passada l'oportunitat del 9 de març, els nous intents revolucionaris del federalisme català fracassen per raó del caire, com més va més violent, que pren la guerra que a Catalunya havien desencadenat els carlins. La necessitat d'afrontar les forces carlines desvia les energies dels federalistes catalans.⁶

És cert que les previsions legalistes de Figueras i de Pi i Margall, finalment, esdevenen un fet; les Corts Constituents de Madrid acorden que la República s'estructurarà federalment. Però precisament llavors, com mai, es posa de manifest la diferència de mentalitat que hi ha entre Castella i Catalunya. El concepte de federalisme no té pas el mateix significat per als uns que per als altres. Tant els projectes presentats a les Corts i les

---

⁴Vegeu pàg

⁵Vegeu pàg. 322-323- vol. II

⁶Tocant a les contradiccions dels federals durant aquest període, és important de veure: *Federalismo y Revolución. Las ideas sociales de Pi y Margall*, d'Antoni Jutglar, prologat per Carlos Seco Serrano, Pub. de la Cátedra de Historia General de España, Barcelona 1966.

deliberacions corresponents, com els aixecaments cantonals, ens ho assenyalen.

Mentrestant, les oligarquies tradicionals castellanes han reorganitzat llurs forces i, directament o indirectament, cada dia controlen més la República, que cau en un total descrèdit. Per a aquestes oligarquies, Catalunya ha continuat essent l'adversari més temut. I, si bé no compartia els punts de vista dels unitaris castellans, la gran burgesia catalana també s'adonava que la República Federal no aniria gaire d'acord amb els seus interessos.

En iniciar-se l'any 1875, la República nascuda com a conseqüència de la Revolució de Setembre havia deixat d'existir. Un nou Borbó, Alfons XII, desembarcava a Barcelona amb el beneplàcit de la gran burgesia catalana.

El 26 d'agost, amb la caiguda de la Seu d'Urgell, que ha resistit heroicament, s'acaba a Catalunya la Tercera Guerra carlina. Una vegada més, les dues branques combatives del catalanisme, la forista-tradicionalista-monàrquica i la republicana-democràtico-federal, han estat vençudes per l'exèrcit governamental espanyol, després d'haver combatut aferrissadament l'una contra l'altra, amb les armes a la mà.

***

Amb la restauració de la monarquia, els republicans espanyols, que entre dissensions, aldarulls i alçaments havien creat un clima de permanent inquietud sense assolir fer la revolució, s'han de replegar a posicions des de les quals llur subsistència es fa precària.

Adonem-nos que tant el cantonalisme de Cartagena,⁷ com el que va intentar d'imposar-se en altres indrets d'Espanya, res no tenia a veure amb l'impuls del federalisme català ni amb cap de les teoritzacions federalistes catalanes; un estudi detingut dels fets ens ho mostra amb tota nitidesa. El cantonalisme sorgit durant l'any 1873 és una de les tantes manifestacions d'una mena de federalisme peninsular que es troba a l'antípoda de l'esperit que impulsava el poble català cap a l'autonomia política combinada amb el llaç federal. Precisament un dels factors que va dificultar la implantació de l'estat català va ser la pugna entre els cantonalistes i el govern republicà de Madrid. A causa d'aquesta pugna, van ser enviats a Múrcia i a d'altres regions contingents importants de l'exèrcit que haurien hagut de combatre

---

⁷Malgrat tot, l'aixecament de Cartagena, a diferència dels altres aixecaments cantonalistes, era inspirat per republicans autèntics que, en més o menys grau, acceptaven la concepció federal catalana.

les forces armades del carlisme. Com a conseqüència, els federalistes catalans van haver de malgastar les energies en aquesta lluita.

Amb el propòsit de donar nova vigoria al republicanisme en tot l'àmbit de l'estat espanyol, Ruiz Zorrilla, veient que el federalisme no tenia adeptes a Castella, va exigir als federals que renunciessin a la propaganda de llurs idees. Pi i Margall no solament no hi va accedir, sinó que tampoc no va acceptar unes bases, proposades per Salmerón, de tendència marcadament unitària. Per l'agost del 1876, Pi i Margall llança un manifest amb el qual declara que té més fe que mai en la federació i no la vol negar ni mistificar per cap mena de consideracions.⁸ És en aquest mateix any que publica *Las Nacionalidades*; en editar-les per tercera vegada el 1882, reforça la seva teoria de la lliure associació entre els diferents estats, amb un epíleg dedicat a teoritzar sobre el pacte.

«Mas ¿qué es el pacto? se pregunta. El pacto a que principalmente me refiero en este libro -recalca Francesc Pi i Margall- es el espontáneo y solemne consentimiento de más o menos provincias o Estados en confederarse para todos los fines comunes, bajo condiciones que estipulan y escriben en una constitución. Cuando se reorganice España según nuestro sistema, el pacto, por ejemplo, será el espontáneo y solemne consentimiento de nuestras regiones o provincias en confederarse para todos los fines comunes bajo las condiciones estipuladas escritas en una Constitución federal. Como donde no hay libertad no hay consentimiento, sobra en la definición la palabra «espontáneo»; la pongo a fin de que nunca se olvide que el pacto federal excluye toda idea de coacción y de violencia. (...) Fuera del pacto se puede ser descentralizador, no federal; y de ahí que cada día me afirme más en el pacto.»⁹

L'any 1882 se celebra la primera assemblea del Partit Federal; són elegits per al consell directiu Pi i Margall, Vallès i Ribot, Sorni, Ferrer i Mora, Benot. El 1883, a Saragossa, una altra assemblea federalista va discutir un projecte de Constitució i una ponència sobre el problema social, d'idees radicals.¹⁰ Pel maig d'aquest mateix any, el Congrés Regional Federalista de Catalunya aprova un projecte de Constitució de l'Estat Català, que esdevé el primer projecte d'Estatut d'autonomia catalana elaborat per un partit polític.¹¹ I si exceptuem la «Constitució Provisional de la República

---

⁸Alvaro de Albornoz: El Partido Republicano, Madrid s.d., pàg. 157 i 159.

⁹Vegeu pàg.

¹⁰Álvaro de Albornoz, op. cit., pàg. 161-162.

¹¹Vegeu pàg.

Catalana», aprovada per l'Assemblea Constituent reunida a l'Havana durant els dies 30 de setembre i 1 i 2 d'octubre de 1928, composta per «les delegacions del Separatisme Català de dins i de fora de Catalunya (...) sota la presidència del senyor Francesc Macià»,¹² tindrem que aquesta Constitució de l'Estat Català, aprovada el 2 de maig de 1883, és la més radical que mai s'hagi donat a conèixer públicament. Les seves afirmacions autonomistes són més contundents que les contingudes en les cèlebres Bases de Manresa (1892), a les quals s'avança de nou anys, i que les de *l'Estatut de Núria* (1931).

Aquest primer Estatut d'autonomia aprovat pels federals, estableix que «L'Estat Català és sobirà i autònom, sense altres limitacions que les que es deriven del pacte federal»; que «la forma de govern de l'Estat Català és la República democràtica representativa»; que «el poder legislatiu serà exercit per les Corts catalanes» i l'executiu pel «president i els ministres». Dependran d'aquests òrgans de l'estat català, entre altres, les relacions amb cada un dels estats de la Federació; la conservació de la unitat i de la integritat de Catalunya; l'exèrcit i totes les forces d'ordre públic; els ferrocarrils, camins i altres obres públiques; muntanyes i mines; contribucions i emprèstits; la legislació política, civil, penal i processal; la sanitat i la beneficència; la Universitat, els Instituts, les Escoles d'Agricultura, Indústria, Comerç, Arts i Oficis; la conservació de l'ordre públic i el dret de declarar l'estat de guerra. El govern català nomenarà els caps i oficials de totes les forces armades de Catalunya. L'estat català tindrà el seu propi poder judicial, amb el corresponent Tribunal Suprem, que no dependrà del poder executiu ni del legislatiu.

Enormement progressiu per a aquella època, l'Estatut aprovat pels federals el 1883 també estableix: «Tot català major de 21 anys i que es trobi en ple ús dels seus drets civils tindrà dret a ser elector i elegit. També tindran igual dret les dones catalanes de la mateixa edat que, gaudint de llurs drets civils, posseeixin un títol acadèmic o professional.» Segons l'article 24, «cap català no podrà ser privat: del dret de manifestar lliurement les seves idees i opinions, ja de paraula, ja per escrit, valent-se de la impremta o d'altre procediment semblant. -Del dret de reunir-se i associar-se pacíficament per a tots els fins de la vida humana que no siguin contraris a la moral pública.- Del dret d'adreçar peticions individualment o col·lectivament a les Corts, i als altres poders i autoritats de Catalunya». L'article 26 disposa: «Ni per les lleis ni per les autoritats no podrà establir-se cap disposició preventiva que es refereixi a l'exercici dels drets en

---

¹²Macià. La seva actuació a l'estranger, presentació de J. Carner Ribalta i notes de Ramon Fabregat. Editorial Catalana de Mèxic (Autors Associats), Ciutat de Mèxic 1952, pàg. 186-219.

aquest títol definit. Tampoc no podran establir-se la censura, dipòsits ni editor responsable per als periòdics.» L'article 41 estipula: «L'exercici de tots els cultes és lliure a Catalunya.» En l'article següent es disposa la separació de l'església i l'estat. Per l'article 47 «queda abolida la pena de mort i totes les perpètuas». En virtut de l'article 88, «queda prohibit al Poder executiu, en tots els seus graus, imposar penes personals ni pecuniàries per mínimes que siguin. Tot càstig s'imposarà pel Poder Judicial».

El Partit Federal de Catalunya va ser, durant molts anys, l'única força preconitzadora del reconeixement de la personalitat de Catalunya que va participar, d'una manera directa, en la lluita política; i, malgrat la potent organització caciquil muntada pels partits de torn, assolí èxits electorals. L'any 1882, Josep M. Vallès i Ribot va ser diputat provincial. El 1893, junt amb Pi i Margall, van ser elegits diputats a Corts per les circumscripcions del Principat personalitats federalistes catalanes tan destacades com Emili Junoy, Baldomer Lostau i Josep M. Vallès i Ribot. Amb la dada prou eloqüent que Vallès i Ribot, que ja havia estat elegit en els comicis anteriors (1891), va obtenir tres actes: per Tarragona, per la Bisbal i per Vilanova i la Geltrú.

Tinguem em compte que fou precisament el veterà federalista Valentí Almirall qui l'any 1879 va fundar el «Diari Català», de tanta significació en la història del catalanisme. Va ser ell qui, el 1880, quan encara pertanyia al Partit Federal, esdevingué el principal promotor del Primer Congrés Catalanista. Fou Almirall qui, amb el lema de «Catalunya i avant», prengué la iniciativa de fundar la primera agrupació activa de les forces catalanistes que refusaven de col·laborar amb els partits polítics generals espanyols: el *Centre Català* (1882). L'any 1885 publicarà *Regionalisme i particularisme*; l'any següent, *Lo Catalanisme*. I si al cap de tretze anys de pertànyer al Partit Federal i d'ocupar-hi càrrecs directius se'n dóna de baixa, és precisament en nom de la puresa dels principis del federalisme.¹³

Un altre veterà del federalisme, Josep M. Vallès i Ribot, president del Consell Regional del Partit Federal, és un dels més eficaços defensors del Dret civil català, amenaçat de mort des de Madrid. La seva actitud en el Congrés Català de Jurisconsults, que tingué lloc a Barcelona els dies 20 i 21 de gener del 1881, va ser una de les més enèrgiques.¹⁴ L'any 1885, en una sessió celebrada a la Diputació Provincial de Barcelona, va afirmar que

---

¹³Vegeu pàg.

¹⁴Vegeu pàg.

el Dret català no sols s'ha de conservar, sinó que s'ha de restaurar i rejuenir sense desmentir ni minvar gens ni mica l'esperit que l'anima, els fonaments sobre els quals s'aixeca i els elements que li imprimeixen caràcter i fisonomia pròpia. Va fer notar que, des del 1714, que foren abolides les Corts catalanes, el dret català es trobava tancat a tots els corrents de la civilització, immòbil, petrificat. En aquesta situació, l'unitarisme presenta a Catalunya el següent dilema: «O vivirás perpetuamente, le dice, con tu antiguo derecho sin poder nunca mejorarlo en lo más mínimo, o renuncia a él y acepta mi ley nueva, la Ley castellana.» Catalunya mai no ha dubtat davant el dilema i s'ha dit a ella mateixa que mentre conservi el seu Dret pot esperar reformar-lo el dia de les grans reparacions; mentre que, si ara l'abandonava per un altre, perdria amb ell l'última esperança. Catalunya «ha hecho lo mismo que haría quien teniendo un vestido que le sienta perfectamente bien, pero viejo, rechazase otro que le ofreciesen muy nuevo y reluciente, pero que le viniera ancho y lleno de arrugas». Però Catalunya no pot continuar així; li cal recuperar el poder de legislar per ella mateixa, sense interferències estranyes. Vallès i Ribot recorda que en unir-se la Confederació catalanoaragonesa amb la Corona de Lleó i Castella es va pactar que cada un dels estats, tant en el terreny polític com en el civil, conservaria íntegra la seva autonomia. I afegeix: «Quien lo dude, vea el testamento de D. Fernando el Católico y los mutuos juramentos que se prestaron por las Cortes catalanes, aragonesas y valencianas de una parte, y de otra por dicho D. Fernando en nombre de su hija D^a. Juana la Loca primero, y después, en 1519, por el mismo Carlos V.»¹⁵

Un altre afiliat al Partit Federal des de la seva fundació i que en va ser membre fins a la mort, Josep Narcís Roca i Ferreras, reafirma l'ideari que havia exposat el 1873¹⁶ i, en successius articles, un dels quals provocà la suspensió del periòdic «La Renaxensa» durant alguns mesos, duu la teorització del nacionalisme català a les últimes conseqüències. S'anticipa de molt a aquelles personalitats que hom acostuma considerar com a primers doctrinaris del concepte modern de nacionalisme català i va molt més enllà que ells.¹⁷ Fou també Roca i Ferreras qui, en uns moments en què creia que era impossible de realitzar projectes massa ambiciosos però que calia no deixar d'actuar, llançà per primera vegada la idea de crear una *Mancomunitat catalana*. En l'article *La factible diputació general de*

---

¹⁵Vegeu pàg

¹⁶Vegeu pàg. Vol II

¹⁷Caldrà, algun dia, fer un estudi comparat dels textos de J.N. Roca i Ferreras i de Prat de la Riba.

Catalunya, publicat a «La Renaxensa» l'abril del 1877, ens diu que cal veure què és el que es pot fer de pràctic, dins les limitacions de la situació política d'aquell moment, per a donar Catalunya el màxim grau d'autonomia. Les glòries del passat no interessen si no les acompanyem d'un «esperit progressiu i amb un pla d'allò que pretenem per al present i l'esdevenidor». Afirma que les seves «conviccions sobre Catalunya són iguals que l'any 73»; però, com que «és absurd perorar sobre el que ara no es pot assolir», només plantejarà el que «ara és factible». Ara -continua escrivint- no es poden esperar, «com quatre anys endarrera, reformes polítiques radicals, fonamentals, que produeixin una renaixença prompta o ràpida de Catalunya com a nacionalitat». Per tant, caldrà limitar-se a «plantejar, de moment, una reforma administrativa, senzilla, factible i d'acció bastant poderosa»: formar una Mancomunitat de províncies, una Diputació general que correspongui al conjunt de cada una de les regions històriques. A aquestes Mancomunitats o Diputacions generals, se'ls aplicaria una «descentralització lata i gradualment progressiva» fins a arribar a la descentralització política. Catalunya -opinava J. Narcís Roca i Ferreras- no pot «esperar de l'Estat del Centre, de Madrid, el moviment de progrés, l'avenç, la civilització». Fa notar el que Catalunya faria, en tots els ordres, si podia administrar una bona part dels cabals de les contribucions dels catalans. «I no parlem sinó de l'administració; no volem ni podem parlar actualment de la qüestió política.»

A continuació, les seves paraules tenen un ressò, no sabem si conscient o si simplement coincident per una pura qüestió d'afinitats, amb certs passatges de l'obra de Puigblanch.¹⁸:

«Ningú no aprèn a ser lliure sota el jou de l'esclavitud, ni a caminar estant lligat a una banqueta. (...) Això és el cavall alat de Schiller lligat amb el pesant bou a l'arada, això és un viu lligat amb un cadàver.»¹⁹

La Diputació general, continua projectant J. Narcís Roca i Ferreras, seria un bé encara que fos regida per gent reaccionària afecta al Govern. El que importa és anar a la descentralització, sigui com sigui, si és que realment es vol la renaixença de Catalunya.

---

¹⁸Vegeu pàg. Xx Segons Puigblanch, la unió de Catalunya amb Castella equival a «atar a un cuerpo muerto un hombre vivo para que fuesen dos los muertos.»

¹⁹Ja l'any 1873, Josep N. Roca i Ferreras havia escrit: «La uniformitat: aquest és lo criteri de la descentralització; lo cérvol i lo cavall alat de Schiller obligats a caminar al mateix pas del bou de llaurador». («La Renaxensa», 20 de juliol de 1873). Vegeu pàg

En articles posteriors, desenvolupa aquesta idea de l'evolució, dins el sistema establert, partint d'una simple descentralització. En aquest sentit, cal assenyalar d'una manera especial els articles *Dos procediments per l'emancipació* i *La iniciativa de Catalunya*,²⁰ en els quals es propugna l'entesa amb les altres nacionalitats hispàniques i la glòria de dur la davantera en l'esforç pel renaixement i l'autonomia de totes elles.

De mica en mica, els articles de J. Narcís Roca i Ferreras es van fent més contundents, fins que, el 1891 -Roca i Ferreras, sempre afiliat al Partit Federal, morirà aquest mateix any-, expressen un rotund desencís davant cap mena de possibilitat d'evolució dintre la monarquia de la Restauració; ni la més lleu descentralització no hi veu viable. Per això en aquests articles dels seus darrers temps J. Narcís Roca i Ferreras, tot propugnant solucions maximalistes, afirmarà que només la revolució pot dur progrés i llibertat a Catalunya.²¹ Nou anys després, adreçant-se als «impertinents unitaris», Pi i Margall farà present la possibilitat que algun dia a Catalunya només li sigui possible una actitud plenament independentista i revolucionària.²² És així com, l'un amenaçant i l'altre advertint, tant Roca i Ferreras com Pi i Margall arriben a unes conclusions ben pessimistes per al futur del sistema nascut de la Restauració monàrquica.²³

***

El federalisme republicà continuava essent, durant l'últim quart del segle XIX, una força poderosa a Catalunya; però cada dia adquiria més impuls el catalanisme cultural, molt vinculat als esquemes mentals del catolicisme i d'alguns sectors més o menys monàrquics de la burgesia; i, coincidint-hi, sovint fonent-s'hi, gran part del tradicionalisme s'anava desinteressant de les disputes dinàstiques per a preocupar-se gairebé només del manteniment del catolicisme i de la reivindicació de l'autonomia de Catalunya. I com més s'accentuava el catalanisme dels catòlics -tradicionalistes o no- més es

---

²⁰Publicats, respectivament, a «Revista Catalana», núm. 1 (31 d'octubre del 1878) i a «Lo Renaixement», 1878, pàg. 180-188.

²¹Vegeu els articles publicats per J.N. Roca i Ferreras a «La Avanzada» del 19 de febrer de 1891 i 12 de març de 1891, titulats respectivament Imposibilidad y utopía de la evolución i Evolución y retroceso.

²²Vegeu pàg

²³Valentí Almirall, en la Contestació a Núñez de Arce (1887), havia escrit: «Després de lo dit, podrà sostenir ningú que siguem avui separatistes? (...) Ho serem algun dia? No de nosaltres, sinó de vosaltres depèn». (Alexandre Plana: Les idees polítiques d'en Valentí Almirall, Societat Catalana d'Edicions, Barcelona s.d., pàg 209.

veien obligats a tenir-lo en compte els catalanistes d'esquerra que, seguint Valentí Almirall, s'havien apartat de l'organització federalista i republicana, i, fins i tot, els mateixos federals ortodoxos.

Oposada a les concepcions liberals de Valentí Almirall i, sobretot, a la teoria de la tradició fonamentada per Narcís Roca i Ferreras i, en general, a tot el federalisme republicà, sorgeix la doctrina catalanista del bisbe Torras i Bages. *La tradició catalana* de Torras i Bages, si bé amb més amplitud de mires, queda força pròxima de la tradició preconitzada pel carlisme català.²⁴ Serà d'aquest concepte de tradició que partirà, en gran part, el nacionalisme de Prat de la Riba, el qual preconitza un estat català lliure com a motor imperialista d'una Espanya gran.

Dins el corrent del nou catalanisme, oposat al republicanisme federal, el 1886 neix el Centre Escolar Catalanista, que exerceix una gran influència entre els universitaris i, el 1887, d'una escissió del Centre Català neix la Lliga de Catalunya. El 1891 sorgeix la Unió Catalanista; el 1899, el Centre Nacional Català. L'any abans havia estat creada la Unió Regionalista, constituïda pels nuclis catalanistes més moderats, els quals, al mateix temps, en l'aspecte social eren els més conservadors.

A l'entorn d'aquestes agrupacions, hi actuaven un gran nombre d'entitats satèl·lits escampades per tot el territori del Principat. I relacionant-s'hi, a vegades d'una manera independent, sorgien centres excursionistes i orfeons que, indirectament, contribuïen a propagar l'ideari catalanista i a cohesionar els qui el sostenien. Entre aquestes institucions, cal destacar-ne el Centre Excursionista de Catalunya i l'Orfeó Català.

Durant el període del 1875 al 1900, Catalunya presenta directament als monarques diferents peticions de reconeixement de la seva personalitat política. N'és la primera la que, redactada per Valentí Almirall, coneixem amb el nom popular de *Memorial de Greuges* (1885). Fou presentada a Alfons XII. Dues més (1888 i 1898), a la reina regent. En la del 1888, presentada per la Lliga de Catalunya, podem llegir:

«Desitgem que la nació catalana torni a posseir les seves Corts Generals, lliures i independents, (...) Que sigui Catalunya mestressa i senyora del govern interior del seu sòl. Que la llengua catalana sigui oficial a Catalunya per a totes les manifestacions de la vida d'aquest poble.»²⁵

---

²⁴Vegeu pàg.

²⁵Vegeu pàg

En aquest mateix últim quart de segle, són elaborats i aprovats en assemblees catalanistes quatre projectes d'estatuts d'autonomia de Catalunya: el ja esmentat del Partit Federal (1883), el del Centre Català (1890),²⁶ el de la Unió Catalanista (*Bases de Manresa*, 1892)²⁷ i el del Partit Carlista de Catalunya (1899).²⁸ També cal que tinguem en compte el que elabora Valentí Almirall en *Lo Catalanisme* (1886)²⁹ i l'esbós que en resulta de cada un dels memorials presentats a Alfons XII i a la reina regent.

Pel que van significar i pel ressò que van tenir, cal fixar-se en dos documents redactats al final del segle XIX. L'un és el missatge que, a iniciativa de Joaquim Rubió i Lluch i redactat per Enric Prat de la Riba, els catalans van enviar al rei de Grècia, solidaritzant-se amb la lluita del poble de Creta per la seva llibertat.³⁰ L'altre és el manifest llançat per la Unió Catalanista el primer de juny del 1898 -redactat també per Prat de la Ribaa en contra de la prossecució de la guerra de Cuba. «Vingui la pau i vingui de seguida», hom pot llegir en aquest document.³¹

Tocant a l'oposició dels catalans a la guerra de Cuba, també val la pena de tenir ben en compte el missatge adreçat a la Unió Catalanista per diferents societats federals de Catalunya, el 17 de març de 1897.³² Es tracta, a més, d'un dels innombrables documents que demostren d'una manera ben clara que quan es contraposaven *catalanisme i federalisme* català, fins i tot quan es combatien asprament, l'antagonisme entre l'un i l'altre no era degut a cap divergència fonamental tocant al dret de Catalunya a l'autodeterminació. No es tractava d'un enfrontament entre el nacionalisme català i una doctrina espanyolista més o menys descentralitzadora, sinó de la pugna entre els qui pretenien estructurar el futur estat català amb una visió més o menys tradicional, més o menys conservadora, i els qui només concebien aquest estat català en funció d'un moviment politicosocial progressista. Sobre

---

²⁶Vegeu pàg.

²⁷Vegeu pàg.

²⁸Vegeu pàg.

²⁹Coincideix amb el Memorial de Greuges presentat a Alfons XII l'any 1885.

³⁰Vegeu pàg.

³¹Vegeu pàg.

³²Vegeu pàg.

l'abast d'aquest antagonisme, que tant ha arribat a desorientar pel fet que, sovint, els *federals* no es consideressin *catalanistes* i els *catalanistes* acusessin els *federals* de ser enemics del catalanisme, crec que són ben eloqüents les diferents dades que he donat més endarrera; sobretot serà eficaç, en aquest sentit, de comparar el *Projecte de Constitució de l'Estat Català*, aprovat pels federals, amb les *Bases de Manresa*, aprovades per la Unió Catalanista. Sobre aquesta qüestió, també val la pena de veure què és el que opina Pi i Margall; tot un seguit d'escrits d'ell van destinats a remarcar la identitat de punts de vista entre *federalisme* i *catalanisme* tocant al problema de l'autodeterminació de Catalunya. Vegem, per exemple, *Las Bases de Manresa*, *La Unión Catalanista*, *La idea federal*, *El regionalismo*, *El catalanismo*, *Más sobre el catalanismo*, *A los federales de Cataluña*, *La vuelta de Dato*, *Los catalanistas y los federales*, *Los federales y los catalanistas*, *Las targetas postales de los catalanistas*, *Los catalanistas*, *Las elecciones municipales en Barcelona*, publicats en «El Nuevo Régimen», cada un d'ells en les següents dates: 16-4-1892, 25-6-1898, 26-9-1898, 20-3-1899, 5-8-1899, 24-2-1900, 30-3-1900, 12-5-1900, 10-8-1901, 24-8-1901, 29-12-1900, 8-6-1901 i 23-11-1901. Tots estan inclosos en *Artículos de F. Pi i Margall*, recopilació i pròleg de Gabriel Alomar (Barcelona, 1908.)³³

Del 1876 al 1886, ens trobem en un dels períodes de màxima expansió de l'economia catalana. És l'època de la *febre d'or*; la indústria catalana adquireix una gran potencialitat. Però a partir del 1886 els períodes de crisi abunden. La fil·loxera, que assola la vinya catalana entre el 1892 i el 1895, és un cop molt dur per a l'economia del Principat i crea greus problemes als rabassaires. Una altra de les causes de crisi serà la guerra de Cuba i les Filipines.

El nivell de vida dels obrers catalans d'aquesta època va ser molt superior al de la resta de la Península; superior al de molts països d'Europa. Però la manca de protecció amb què el proletariat es trobava, amb la inseguretat que en derivava, en coincidir amb la immigració, principalment del sud, que creava nuclis de desplaçats, va afavorir l'esclat del terrorisme anarquista, que, d'altra banda, a la fi del segle XIX va ser un fenomen corrent a tots els països industrialitzats. Si a Catalunya va adquirir una especial virulència fou probablement a causa de la ferotge i indiscriminada repressió de part de les autoritats espanyoles, i de l'absolut descrèdit en què havia caigut l'estat, el qual era combatut, amb afany de destruir-lo, no solament pels anarquistes, sinó també pels catalanistes. El terrorisme

---

³³Pel que es refereix als 3 articles esmentats en darrer terme vegeu també, més endavant, pàg. 191, 219-221, 224-226.

anarquista i, com a rèplica, el terrorisme estatal s'inicien pels volts de l'any 1886 i adquireixen la màxima virulència entre el 1893 i el 1896.

Ve aquí a tomb d'observar que, entre el 1814 i el 1900, o sigui en vuitanta-sis anys, a Catalunya estigué decretat l'estat d'excepció, o bé de guerra, durant seixanta anys.³⁴

Acabada la guerra de Cuba, a causa del desencant que produeix en els sectors burgesos del catalanisme l'incompliment de les promeses de descentralització de Silvela-Polavieja, es produeix la rebel·lió coneguda amb el nom de *tancament de caixes*. Els comerciants i industrials barcelonins es neguen a pagar els impostos d'Hisenda. El catalanisme fa costat al moviment de protesta, que assoleix una força inusitada. Com a conseqüència, una part de la intel·lectualitat catalanista, principalment la més conservadora, creurà que el nacionalisme català té grans possibilitats si s'hi integren plenament les forces econòmiques del Principat. I, per la seva banda, la burgesia s'adona de la gran força que li pot proporcionar abrigar-se sota els plecs de la bandera barrada que el catalanisme aixeca «ben alta, ben dreta i ben sola». Això és el que significa la fusió de la Unió Regionalista amb el Centre Nacional Català. D'aquesta fusió naixerà, en iniciar-se el segle XX, la Lliga Regionalista.

***

Per al període que abraça des del 1875 fins al 1900, a més dels textos als quals ja he fet referència, n'he triat d'altres dels quals dono una ràpida notícia a continuació.

Josep Coroleu i Josep Pella i Forgas, coautors de *Las Cortes Catalanas*³⁵ i de *Los Fueros de Catalunya*,³⁶ insisteixen a posar en relleu la tradició democràtica de Catalunya i la necessitat de restaurar, tot actualitzant-les, les antigues institucions catalanes. Fan notar que, si l'estat català fou abolit per Felip V per la força de les armes, no totes les institucions catalanes van quedar abolides pel Decret de Nova Planta. Aquest decret no conté cap disposició que faci referència a la convocatòria de Corts. Les Corts Catalanes per tant, sempre poden ser convocades. Acusen el centralisme pseudoliberal del segle XIX d'haver acabat de desnaturalitzar Catalunya. Però, podem llegir, «la nación catalana, como tal nación o entidad política,

---

³⁴J. Vicens i Vives: Notícia de Catalunya, 2^a., Barcelona 1960, pàg 165.

³⁵Vegeu pàg.

³⁶Vegeu pàg

no ha sido llamada para estatuir ninguna de las sucesivas constituciones que, apoyadas en la obra de los legisladores de Cádiz, han seguido promulgándose»; per tant, afirmen, Catalunya en res no ha pogut obligar-se.

Juntament amb el republicà federal Vallès i Ribot, al qual ja m'he referit, es troba en aquesta *Panoràmica*, representat per un text seu un altre il·lustre jurista que defensà el Dret català amb eficàcia: el monàrquic conservador Duran i Bas.³⁷

Francesc Pi i Margall, en *Las nacionalidades*, després d'estudiar la federació en general, analitza les característiques de la Península ibèrica. Troba que mai no hi ha existit unitat, si no ha estat per imposició, fent ús de la força bruta; i creu que, cara al futur, l'única organització justa i estable que pot tenir Espanya és la federal.³⁸ Però ja hem vist com Pi i Margall, en parlar de federació, defuig tot possible confusionisme, qualsevol mena d'ambigüitat: la federació no existeix, no pot existir, si no és filla del pacte,³⁹ ja que federació significa aliança i no hi pot haver aliança si les parts contractants no es troben en absoluta igualtat de condicions, lliures de qualsevol mena de coacció. *Las nacionalidades* constitueixen una síntesi rellevant del federalisme, elaborat a la vista de la realitat ibèrica, si bé la terminologia que s'hi usa, com en la majoria de la literatura de l'època (el mot *nació* és usat com a sinònim d'*estat*; els de *regió* i *província* prenen el lloc als de *nació* i *nacionalitat*), no és correcta en termes científics.⁴⁰

Josep Narcís Roca i Ferreras, el doctrinari més coherent i més radical del federalisme republicà català durant el període del 1868 al 1874, ja hem vist quina actitud havia adoptat a partir de la Restauració.⁴¹ A l'apartat «Fets i Documents» d'aquest capítol hi trobarem les paraules que va pronunciar en una assemblea celebrada a Barcelona l'any 1886⁴² i un article que va publicar l'any 1887, *L'autonomia condició d'avenç*,⁴³ on reclama per a

---

³⁷Vegeu pàg.

³⁸Vegeu pàg.

³⁹Vegeu pàg

⁴⁰Vegeu pàg.

⁴¹Vegeu pàg i la nota 16.

⁴²Vegeu pàg

⁴³Vegeu pàg.

Catalunya els «drets nacionals», la «vida independent de poble», i afirma que Catalunya, «com més acostada a la independència de nació, més farà *da se*, més traurà i posarà en acció les seves forces i activitats i totes les seves capacitats, que el sistema unitari té asfixiades i paralísades entre confiança, esperances i temors de lo que faran els Governos de Madrid».

Valentí Almirall, un dels prohoms més actius del catalanisme d'ençà de la Revolució de Setembre, l'any 1881 es dona de baixa del Partit Federal i mostra el seu desacord amb Pi i Margall. Almirall creu que els partits polítics, a Catalunya, han de ser genuïnament catalans, del tot independents dels partits espanyols. Però, a desgrat d'aquesta actitud radical i del seu trencament amb en Pi i Margall, continuarà usant els conceptes de regió, nació i estat en el mateix sentit que són usats a Madrid.

Ja vam veure quina era la idea que Valentí Almirall tenia de la federació.⁴⁴ Diu que si es mostra partidari del catalanisme és perquè creu que pot ser origen de millora i de progrés. Es refereix al renaixement literari català i a l'impuls polític federalista; recorda com aquest impuls va alarmar molts prohoms els quals, veient que el catalanisme mirava endavant, van passar a ésser-ne enemics implacables, van pactar amb Madrid i van desnaturalitzar les manifestacions culturals catalanes, malgrat que es van seguir dient catalanistes.⁴⁵ Assenyala fins a quin punt és viu en els catalans l'anticastellanisme; n'és la causa la influència perniciosa que ha exercit sobre Catalunya la dominació de Castella. Fa notar com el carlisme, igual que les altres manifestacions polítiques catalanes, neix de l'esperit de resistència a la influència castellana. Quan un país, com es el cas de Catalunya, «ha tenido vida propia, cuando tiene historia gloriosa no tanto por la valentía o ferocidad de sus héroes como por el civismo de sus ciudadanos, cuando ha disfrutado de una organización social muy adelantada para su tiempo, cuando con ésta y con sus pacíficas empresas mercantiles ha influido, y no poco, en la marcha de la civilización, cuando, gracias a todo ello, forman sus habitantes un pueblo viril, enérgico e inteligente, no se resigna de buen grado a perderlo todo para pasar a ser provincia de una nación que no sabe entenderse»,⁴⁶ ens diu Valentí Almirall; i, més endavant, comenta que ha costat a Espanya anys d'enorme esforç sufocar les revoltes catalanes i que «la obra de la unificación de

---

⁴⁴Vegeu pàg.

⁴⁵vegeu pàg.

⁴⁶Vegeu pàg

España se debió, por desgracia nuestra, exclusivamente a la fuerza del número.»⁴⁷

D'allò que diferencia una comunitat ètnica d'una altra, Valentí Almirall en diu *particularisme*. Com a conseqüència, el *regionalisme* (usa el mot *regió* en el sentit de *nació*) consisteix en l'aplicació del *particularisme*; i el *catalanisme* és l'aplicació del *regionalisme* a Catalunya.⁴⁸

Arran de la submissió de Catalunya a Castella, el caràcter dels catalans està desnaturalitzat, escriu Valentí Almirall. El remei contra aquest mal, afirma, és el «*catalanisme polític*». Segons ell, aquest «*catalanisme polític*» cal que impulsi la lluita contra el jou castellà, per tal que l'estat espanyol esdevingui una mena d'associació de pobles com la de l'antiga Corona d'Aragó; però, malgrat que això que propugna no és res més que una organització genuïnament federal, ens adverteix que ell no pot continuar dient-se federalista, perquè a Espanya hi ha un partit que, tot usant aquest qualificatiu, defuig la federació.⁴⁹ Demana que tots els catalans, sigui quina sigui llur tendència política, s'uneixin en un sol bloc i ajornin els antagonismes fins que Catalunya no hagi recobrat la seva personalitat.⁵⁰ Tocant aquest punt, ens fa avinent que, per ell, la qüestió de preferències entre monarquia i república és secundària.⁵¹ De tota manera, referint-se a la qüestió de règim, en un altre lloc escriu:

«Essent un fet que la regió catalana no té dinastia pròpia, és evident que l'organització interior que es donés quan hagués recobrat la personalitat no podria estar basada en la monarquia (...). Dins el règim particularista, l'organització interior de Catalunya fóra substancialment la mateixa, tant si l'Estat general espanyol fos una monarquia com si fos una República (...). Qualsevol que fos la solució, Catalunya formaria un tot amb personalitat i vida pròpia.»⁵²

Valentí Almirall assenyala les diferències entre el caràcter català i el castellà: el caràcter català ha degenerat durant els anys que Catalunya ha

---

⁴⁷Vegeu pàg

⁴⁸Vegeu pàg

⁴⁹Vegeu pàg

⁵⁰Vegeu pàg.

⁵¹Vegeu pàg.

⁵²Vegeu pàg

estat dominada. Té paraules força dures per als catalans en indicar quins són llurs defectes, provocats per l'esmentada degeneració. Escriu que els greuges que Catalunya ha rebut de Castella són de «tal naturalesa que ens autoritzarien fins a proclamar la separació».⁵³ La regeneració del caràcter català, afegeix, només es podrà obtenir si Catalunya recupera la seva personalitat. El *particularisme* li assenyala el camí per a arribar-hi. Seguint-lo, Catalunya esdevindrà un estat sobirà associat amb altres estats: s'hauran trencat les «lligadures» que la tenen «garrotada», per a substituir-les «pels dolços i suaus llaços que la germanor fa néixer.»⁵⁴

Però sembla com si Àngel Guimerà desconfiés d'aquests *dolços i suaus llaços*; Guimerà vol estar segur que mai no s'assemblaran a les cadenes: «Siguin, senyors, de flors o de ferro les cadenes que lliguin estretament la nacionalitat catalana a les demés nacionalitats espanyoles, les cadenes sempre seran cadenes.» Ara bé, «Catalunya, que tot ho va fer per conservar la seva independència», la llibertat que vol per a ella, també la vol per a «les altres nacionalitats d'Espanya», que també viuen amarrades «al banc de la galera de l'embrutidor unitarisme».⁵⁵

En un discurs pronunciat tres anys abans, el mateix Àngel Guimerà havia dit: «Com a prova de sa constància, de son patriotisme, i de sa fermesa de caràcter, sempre retreuen los castellans la reconquesta dels sarraïns, que durà tantes centúries. Segons ells, al cap de vuit segles Espanya tenia drets a posseir lo que en Guadalet va perdre, ¿i nosaltres no en tindrem, encara no passats dos segles, per a recobrar lo que ens arrabassà Felip V al peu de Barcelona? Lo robat és robat per més segles que passin. ¿Amb quin dret se pot reclamar Gibraltar, si nosaltres no podem reclamar Catalunya?.»⁵⁶

El catalanisme de Jaume Collell és de signe tradicionalista. Només concep la pàtria catalana lligada a l'ortodòxia catòlica. Quan reivindica la llibertat de Catalunya, sovint ho fa d'una manera agressiva. Collell es va expressar amb una singular vehemència quan va tractar de la qüestió de l'idioma.⁵⁷

---

⁵³Vegeu pàg

⁵⁴Vegeu pàg

⁵⁵Vegeu pàg.

⁵⁶Vegeu pàg

⁵⁷Vegeu pàg.

Un altre tradicionalista, antic militant del carlisme forista per damunt de tot, és Jacint de Macià. Està representat en aquesta *Panoràmica* per un text que crec que reflecteix força bé el desencís de molts carlins en adonar-se que la llibertat de Catalunya no trobava la solució esperada a través de les lluites dinàstiques.⁵⁸

Per a Narcís Verdaguer i Callís, de tendència tradicionalista moderada, el catalanisme, resultant de tot allò que el poble català ha estat a través dels segles, en lluitar per la recuperació de la personalitat nacional de Catalunya, reivindica bàsicament l'oficialitat de la llengua catalana a tots els nivells, la conservació i el perfeccionament de les institucions jurídiques de Catalunya i el ple desenvolupament econòmic català. Diu que qualsevol observador estranger que visités Catalunya, i s'adonés del que hi passa, diria: «Això és un país de conquesta. Catalunya és una terra subjugada (...) Catalunya és una terra esclavitzada.»⁵⁹

El text triat d'Antoni Sunyol expressa l'esperit antimilitarista que, com a reflex de la manera d'haver estat concebuda tradicionalment l'organització de l'exèrcit a Catalunya, és consubstancial amb el catalanisme, el qual, d'altra banda, aporta solucions d'ordre pràctic als problemes de la defensa nacional.⁶⁰

Ens tornem a trobar amb Francesc Romaní i Puigdemoglas, que, si bé amb el lèxic convencional que predomina als primers 24 anys de la restauració monàrquica, es reafirma en les seves antigues conviccions.⁶¹

L'any 1890 trobem Enric Prat de la Riba vindicant les «nacionalitats naturals i històriques», les «pàtries naturals», contra la tirania de les grans nacionalitats artificials. Afirmar que Catalunya és l'única pàtria dels catalans i que els estats han de ser nacionals. La seva actitud respon a la tradicional en el nacionalisme català quan pretén que Catalunya es posi a l'avantguarda de les nacionalitats oprimides; vol que el «Geni de Catalunya» sigui «el Messies esperat de les nacions.»⁶²

---

⁵⁸Vegeu pàg.

⁵⁹Vegeu pàg.

⁶⁰Vegeu pàg.

⁶¹Vegeu pàg. I pàg.

⁶²Vegeu pàg.

El 1894, juntament amb Pere Muntanyola, Prat de la Riba publica el *Compendi de Doctrina Catalanista*, una mena de catecisme amb preguntes i respostes, on s'afirma que Espanya no és la pàtria dels catalans i que l'estat espanyol és l'element enemic de Catalunya, desnaturalitzador del seu caràcter peculiar.⁶³

Domènech i Montaner defensa el dret d'autodeterminació de la «nació catalana» i creu que és possible que, lliure, visqui agermanada amb les altres terres de l'estat espanyol. Al mateix temps, clama contra els abusos del capitalisme. Ja ha quedat indicat que Antoni Sunyol expressa una de les constants més remarcables del nacionalisme català quan repudia el militarisme; Domènech i Montaner no podrà deixar de referir-s'hi: no cal que l'estat català tingui exèrcit, ja que, per a impedir una invasió, res no seria tan eficaç com «la secular i poderosa institució dels sometents, auxiliada per una avançada, general i sòlida instrucció militar, donada a tots els catalans sense distincions de classes ni exempcions per la fortuna».⁶⁴

De Ramon Picó i Campamar, n'he triat un text reivindicatiu de la llengua catalana.⁶⁵

Josep Torras i Bages, el gran bisbe, considera que cristianisme i nacionalitat catalana són dos conceptes inseparables; per això, dels dos grans filòsofs que ha donat la nació catalana -Ramon Llull a l'edat mitjana i Lluís Vives en el Renaixement-, l'un és un veritable apòlogista i màrtir cristià; l'altre, un «veritable doctor de la ciència racional catòlica». Ambdós «són derivacions del manantial patriòtic que per molts segles ha fertilitzat» Catalunya. Torras i Bages veu, davant seu, una Catalunya «espiritualista i cristiana». Creu que potser no hi ha cap més nació tan sencera i solidàriament cristiana com ho fou Catalunya: «Crist, restaurador de la naturalesa, és el cor de la nació catalana.»

Per a Torras i Bages, «la llengua és el poble». Entre «el pensament i la seva expressió, és a dir, en la llengua, hi ha una relació íntima». Menysprear una llengua és «menysprear el poble que la parla i voler privar Déu d'un dels instruments en què és alabat». Afirmar Torras i Bages que la doctrina de l'Església «s'oposa a aquest atemptat i que aquesta mateixa doctrina aprova evidentment la licitud de la tendència regionalista no revolucionària, avui dia molt viva a Catalunya. (...) L'església de Roma compleix dignament la

---

⁶³Vegeu pàg.

⁶⁴Vegeu pàg.

⁶⁵Vegeu pàg.

seva missió de defensar les regions oprimides pels grans del món». Per això «el catalanisme, si vol ressorgir, mai no s'ha de separar del catolicisme».⁶⁶

Però, en la prèdica d'aquest patriotisme català que es justifica en la tradició religiosa, el «dogmatisme» de Torras i Bages «no es tradueix en una actitud rígida, ans bé és matisat per la intel·ligència i amorosit pel sentiment.»⁶⁷

Joaquim Casas Carbó, en *Pensant-hi*,⁶⁸ fa una ràpida síntesi de l'evolució de Catalunya i comenta: «Feliços els pobles que caminen segurs en el present, sense oblidar el passat, amb fe en l'esdevenidor!» Acaba manifestant la seva fe en un futur en el qual les nacions mediterrànies tornaran al cim de la civilització, els actuals estats llatins quedaran desfets i les nacions que els constitueixen conviuran en harmònica confederació. Entre aquestes nacions, Catalunya tindrà «l'hegemonia supersocial».

El Dr. Domènec Martí i Julià defineix el catalanisme com «un moviment social que té per únic fi la renaixença absoluta i completa de la nacionalitat catalana». El catalanisme, per tant, no és res més que «esclat de vida que determina la consciència de la nostra nacionalitat». Assegura que «qui no aspiri a res més que a modificar l'organització present de l'Estat espanyol no és catalanista»⁶⁹. Afirmar que no es pot transigir: «L'oportunisme i la transigència del catalanisme no poden tenir altres resultats que pertorbar les consciències (...). L'oportunisme i la transigència no compleixen el fi de fer renéixer la nacionalitat catalana.»⁷⁰ El catalanisme, a més, no pot transigir amb cap aspecte de l'ordre social actual en què el poble és explotat perversament per la policràcia oligàrquica; cal destruir «tots els organismes socials anacrònics, i principalment el militarisme»; i no oblidar que, si transigís amb l'estat social present, el catalanisme «ni assoliria el fi directe que persegueix ni contribuiria indirectament a la redempció de la humanitat civilitzada.»⁷¹ El Dr. Martí i Julià recalca la importància que té per a la civilització universal el fet que cada nacionalitat desenvolupi plenament,

---

⁶⁶Vegeu pàg

⁶⁷Antoni Rovira i Virgili: Els corrents ideològics de la Renaixença Catalana, Barcelona 1966, pàg. 61-62. Sobre aquesta qüestió, cal veure molt especialment l'obra de Josep Benet: El Dr. Torras i Bages en el marc del seu temps, Ed. Estela, Barcelona 1968.

⁶⁸Vegeu pàg.

⁶⁹Vegeu pàg

⁷⁰Vegeu pàg

⁷¹Vegeu pàg

d'una manera equilibrada, totes les seves facultats; i afirma que cal combatre tota mena de tirania, alliberar els oprimits i vindicar «el dret a la vida per a tothom». El catalanisme és un moviment de reivindicacions històriques, d'alliberament nacional, i, com a conseqüència, té per objecte proporcionar als catalans «el major grau de civilització que gaudeixen els pobles més avançats.»⁷²

Mañé i Flaquer celebra la unió de Catalunya amb Castella, si bé lamenta que Castella no hagi respectat els drets de Catalunya. Afirma que la situació geogràfica no permetria a Catalunya de conservar la seva independència. Per ell, cada un dels pobles que componen la «nacionalidad española» ha de ser considerat «como un órgano formando parte necesaria, imprescindible, de un admirable y perfecto organismo». Ni es poden separar ni es pot permetre que un d'ells predomini sobre els altres. Combat Valentí Almirall i els *regionalistes federals*, ja que «éstos sueñan con un Estado casi independiente». Creu, també, que Catalunya ha de ser fidel al seu tradicional esperit religiós i a la monarquia.⁷³

També s'inclouen en aquesta *Panoràmica* textos que representen el criteri general de dos periòdics que ocupen posicions clau en la història del catalanisme. Es tracta de «La Renaixensa» i de «L'Avenç». Si «La Renaixensa» no defugia la qualificació de separatista que se li havia donat, «L'Avenç», en combatre «la calma i la rutina» que «tenen aclaparat l'esperit català», i en demanar que Catalunya giri els ulls cap a Europa, creu que seria necessari «treballar perquè flamegés en la torre més alta del nostre renaixement l'estendard color de rosa del separatisme.»⁷⁴

---

⁷²Vegeu pàg

⁷³Vegeu pàg.

⁷⁴Vegeu pàg.

FETS I DOCUMENTS:

DES DEL DESEMBARCAMENT D'ALFONS XII A BARCELONA FINS AL TANCAMENT DE CAIXES (1875-1900)

1875

*El 9 de gener del 1875 Alfons XII desembarca a Barcelona, iniciant la Restauració de la monarquia dels Borbó. Visita el Foment del Treball, presidit per Pere Bosch i Labrús: se li exposen els problemes de la indústria catalana, com ja es féu amb el rei Amadeu.- 26 d'agost: amb la presa de la Seu d'Urgell, que ha resistit heroicament, s'acaba a Catalunya la Tercera Guerra Carlina.- 8 de novembre: és restaurat el sometent, amb el lema «Pau, pau i sempre pau». El manifest que llencen els del sometent, datat a Manresa, comença així: «Anem a la pau. La terra de Catalunya és dels catalans».- Josep M. Arnau estrena l'obra de teatre *Dones*.

1876

*Gran expansió econòmica a Catalunya, que es perllonga fins a l'any 1886, constituint el període conegut com el de la *febre d'or*.

JOSEP COROLEU I INGLADA, JOSEP PELLA I FORGAS:

«Ved vuestros fueros y Constituciones y vuestros privilegios, y os tendréis por los pueblos más libres del mundo». Así decía a todos los estamentos de la gran Corona aragonesa reunidos en Monzón, aquel rey que no fue sin duda un déspota vulgar, cuando nos lo pinta la Historia no sólo como el primer político, sino como el más parlamentario monarca de su tiempo. Y, en efecto, cualquiera que se haya tomado la molestia de pasar la vista por las tan conocidas y celebradas instituciones legales de Cataluña, habrá notado que por sus atributos puede parangonarse dignamente con las de aquellas naciones que, menos modestas o más afortunadas, se consideran hoy como dechado incomparable en punto a libertad política. (...)

(...) Y es caso digno de nota y meditación que, mientras que en Inglaterra fueron conquistadas las libertades públicas por la Nación puesta en armas, y los reyes lucharon por espacio de muchos años con sus vasallos y súbditos, consideraron como una flaqueza del Trono y una usurpación del pueblo aquellas concesiones que éste les había arrancado a viva fuerza y que el mismo papa anatematizaba, justificando con su alta sanción la interesada veleidad de los monarcas, en Cataluña las leyes que garantizaban sus grandes libertades tenían por fundamento un pacto liberal, por cuya observancia velaron siempre eficazmente las Cortes, exigiendo y logrando su puntual observancia.

Veinticinco ratificaciones necesitó la Carta Magna desde el reinado de Enrique III al de Enrique V, para tener plena fuerza de ley, en tanto que las libertades catalanas, desde su pacífica otorgación, no fueron jamás revocadas por aquellos monarcas que en el acto de ceñir la diadema condal de Barcelona juraban respetar y cumplir y hacer que todos cumpliesen y observasen las Constituciones, libertades, usos y costumbres de la tierra. (...)

Ah! con cuánta razón pudo decir un día Alfonso III, ante el pueblo de Valencia amotinado, a su esposa doña Leonor, que exclamaba enojada y llorando: -«Señor, no consentiría el rey de Castilla nuestro hermano que él no los degollase a todos»: -«Reina, reina; nuestro pueblo es libre y no está subyugado como el pueblo de Castilla, pues ellos nos tienen a Nos como a señor y Nos les tenemos a ellos como buenos vasallos y compañeros». (...)

No escribimos un panegírico ni lo necesitan nuestros ilustres progenitores: al ensalzar las instituciones que les dieron tanta libertad en la patria y tanta prosperidad en sus arrojadas empresas, entendemos referirnos al criterio general que en aquéllas dominaba, pues se nos alcanza que el progreso social y las costumbres políticas de nuestra época son incompatibles con la completa restauración de ese sistema ideado para llenar las necesidades de otros tiempos. Hecha esta declaración, no dudamos que nuestros lectores nos dispensaran las manifestaciones de entusiasmo que no pueden menos de arrancar de nuestros pechos los rasgos de virilidad e independencia de nuestros antepasados. Su sistema era imperfecto: adolecía de un vicio común a todas las instituciones de su época, pues ninguna de ellas está exenta de la injusticia social que es la gran mancha de la Edad Media. Pero, ¡ah! ¿Quién es capaz de adivinar lo que dirán las venideras generaciones de esta época nuestra en la cual el ciudadano, cuyos derechos tan pomposamente proclaman los códigos, se ve precisado casi siempre a elegir sus mandatarios políticos sacrificando en aras del deber lo que el hombre más estima: la dignidad? (...)

(...) Hoy nos choca oír hablar de los derechos de la Nación a aquellos nobles que asistían a las Cortes en representación de comarcas enteras, contando entre sus vasallos a la desgraciada muchedumbre de los siervos de remensa; pero si consideramos que en nuestro siglo existe el pauperismo y que en la culta Inglaterra todavía votan los barones en la cámara como personificación del territorio, ya no nos causarán tanta extrañeza esas grandes anomalías que se advierten en todas las legislaciones de la Edad Media. Hoy nos parecen paradójales las palabras libertad y derecho en boca de los privilegiados; mas ¿no dirá de nosotros la posteridad que hemos

destruido aquellos privilegios para sustituirlos con otros infinitamente más odiosos? (...)

(...) No juzguemos, pues, las instituciones de lo pasado con el criterio del tiempo presente; sepamos hacernos cargo del estado social de aquellos siglos, y la institución de las Cortes Catalanas -como las demás de la Corona de Aragón- aparecerá a nuestros ojos como la organización parlamentaria más acabada que produjo la Edad Media y muy superior en muchos puntos a las más celebradas constituciones de nuestro siglo. (...)

(...) Las glorias de un pueblo no pueden ser patrimonio exclusivo ni entregarse a la dilapidación de un bando; un sistema político cual el de Cataluña compendiado en unas Cortes las más antiguas y libres de Europa, y en las cuales entraban y obraban sin coacción alguna todos los intereses sociales, con la sola exclusión de los empleados de la Corona, donde el más humilde síndico del último villorrio presentaba su capítulo de agravios y desafueros al cual debía el rey dar satisfacción completa, unas Cortes que echaban del real alcázar a los malos consejeros y a las peligrosas favoritas y que convertidas en supremo tribunal de justicia fallaban los más importantes litigios; que tenían cerradas las puertas a las intemperancias de la verbosidad y una completa y felicísima ignorancia de artificiales agrupaciones; una asamblea que a un tiempo mismo sancionaba el dogma de la Inmaculada Concepción y negaba al Papa ilegales contribuciones; que declaraba injusta una guerra denegando al rey los subsidios mientras tomaba la dirección y nombraba los jefes de las más famosas expediciones; unas Cortes, en fin, que a pesar de tener tales prerrogativas y de defenderlas con tanto tesón no fueron jamás disueltas por la mano airada del poder ejecutivo, están muy por encima de todas las sutilezas y de todos los convencionalismos. (...)

¿Cómo ha sido abolida la Constitución catalana?

Conocidos son los heroicos hechos que siguieron a aquella atrevida declaración de guerra a España y Francia que sostenían los derechos de Felipe de Anjou al trono de Carlos II. En la funesta noche del 11 de septiembre de 1714 fue dominada Barcelona y con ella Cataluña entera por las armas coaligadas. Después de las inauditas persecuciones, muertes y extrañamientos de todos los que habían contribuido al levantamiento, destrozada hasta la campana que había llamado al combate a los barceloneses, Felipe V en su decreto de 9 de Octubre de 1715 declaró que «habiendo con la asistencia divina y justicia de su causa pacificado enteramente sus armas al Principado, tocaba a su soberanía establecer gobierno en él», disposición que recordó en su decreto de Nueva Planta de

la Real Audiencia de este territorio, establecido el 16 de Enero de 1716. Por aquella ordenación, la única que dictó el monarca para organizar el sistema político que en adelante debía regir en nuestro territorio, quedó abolida la antigua y gloriosa Generalidad o Diputación catalana y el sistema municipal que eran las bases de su autonomía, siendo sustituida la primera por la Real Audiencia que presidía el Gobernador Capitán General y el segundo por los corregidores de nombramiento real y los bailes de nombramiento de la Audiencia.

Un régimen militar en cuya dureza se revelaban bien claramente los temerosos celos que aun después de vencida inspiraba al monarca la virilidad del pueblo catalán, sustituyó desde entonces a la democrática, a la franca Constitución, que se ha comparado justamente con las de las más libres repúblicas de la Edad Media.

Jaime el Conquistador había fundado el sistema municipal en la Corona de Aragón.

Pedro, el Grande, terror de los franceses, creó el sistema constitucional estableciendo en un mismo año las Cortes en Cataluña, Aragón y Valencia.

Pedro el Ceremonioso, azote de Francia en los campos de batalla, y adversario de su política, levantaba a su mayor esplendor la Constitución catalana invitando a sus súbditos a contestarle si era en el mundo conocido un pueblo tan libre como ellos.

Martín el Humano, después de recapitular elocuentemente las altas virtudes de la nación catalana exclamaba:

¿Qué pueblo hay en el mundo que goce de tantas franquezas y libertades ni que sea tan liberal como nosotros?

Fernando el Católico, el gran Carlos V, el sobrio Felipe II, hasta Felipe III y Felipe IV, todos enemigos irreconciliables del nombre francés, se expresaron con desusado entusiasmo al tratar de las libertades tradicionales de la tierra catalana.

El nieto de Luis XIV se declaró absoluto en ella por derecho de conquista.

Sin embargo, al poner, el primero, su mano airada en las instituciones seculares de la Corona de Aragón, Felipe V no hizo más que iniciar el movimiento que más tarde habían de proseguir y terminar los políticos

españoles, llevados del afán de introducir las centralizadoras instituciones de la nación vecina.

Una vez entronizada la dinastía francesa, preponderante a la sazón en Europa, no fue extraño que todo se resintiese en nuestro suelo de tan gran novedad. Francés fue nuestro rey, francés nuestro régimen de gobierno, y a la usanza francesa deliberaron nuestros modernos parlamentarios cuando trataron de regenerar a la España restaurando sus libertades, cual si jamás hubiese existido en estos reinos una constitución original, vigorosa y acreditada por la experiencia de los siglos.

Seamos justos: Bien es cierto que Felipe V con la supresión de la Generalidad de Cataluña destruyó la base de su antiguo régimen político y administrativo, preparando la tiránica unificación que fueron llevando a cabo sus descendientes; que con la creación de los corregidores y los bailes echó por tierra el antiguo sistema municipal, aspiración hoy día en las naciones más adelantadas, de los publicistas más ilustres, y cuya aparición repentina en nuestra patria fuera sin duda calificada de insufrible cantonalismo; que temeroso del vigor de nuestros antepasados mandó volar las fortalezas a despecho del arte y de las glorias que representaban; que suprimió el *sometent*, el uso de las armas, las regalías de las fábricas de monedas, y abrió las puertas a los extranjeros de la provincia para todos los empleos del Principado, pero no es menos cierto que en el capítulo 56 del mismo decreto dijo: «En todo lo demás que no está prevenido en los capítulos antecedentes, mando se observen las Constituciones que antes había en Cataluña *entendiéndose que son establecidas de nuevo por este decreto* y que tienen la misma fuerza y vigor que lo individual mandado en él».

Ninguna disposición había en el decreto de Nueva Planta que hiciese referencia a la convocación y celebración de Cortes, por manera que si en virtud de la plena soberanía que se había atribuido el Trono hubiesen determinado D. Felipe o sus sucesores reunir Cortes en el Principado para compartir con ellas la facultad legislativa, no tenían necesidad de *abolir ninguna ley expresa* para considerar subsistente la antigua organización constitucional, y del mismo modo podía haberlo hecho la nación el día que reconquistando sus perdidas libertades hubiese reivindicado, como con frecuencia ha sucedido en este siglo, su derecho a compartir con el Rey la potestad legislativa.

No es difícil demostrar después de lo manifestado que *las más esenciales modificaciones a nuestro antiguo régimen constitucional las han hecho en nuestro siglo las modernas constituciones y los gobiernos centrales.* (...)

Finalmente, la monarquía española, la verdadera monarquía federativa como subsiste en Inglaterra, Austria, Alemania y Suecia, herida de muerte por el cesarismo monárquico importado por Felipe V, ha muerto en manos de los hombres políticos de nuestros días. Hasta el mismo Fernando VII otorgaba las leyes como rey de Castilla, Aragón y demás estados de la monarquía; a nuestros tiempos de libertad y progreso estaba reservada la mutilación hasta del nombre, del escudo, y de todos los símbolos de la federación española. Compárese ahora el estado político de esas naciones que conservan su verdadera tradición liberal en el sistema federativo, con las naciones centralizadas que de continuo vagan a merced de la dictadura o de la anarquía. (...)

(*Las Cortes Catalanas*, Barcelona 1876, pàg. 137, 144-145, 149, 153-155, 158, 385-387 i 393-394.)

*26 de novembre de 1876: de la «Societat X», fundada l'any 1872, en neix l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Més endavant es convertirà en Centre Excursionista de Catalunya.

FRANCESC PI I MARGALL:

(...) He demostrado ya cuan equivocada es la opinión de que Roma unificase desde luego tantas y tan diversas naciones (Lib. 1º, cap. XII). No hizo jamás de España un solo cuerpo. La dividió primero en Citerior y Ulterior, más tarde en Bética, Lusitania y Tarraconense; y tuvo siempre gobernada cada una de estas provincias por un pretor o un prefecto, que dependían directamente de la metrópoli. (...)

(...) Fue unificándose España bajo los romanos tan lentamente, que dos siglos después de la Conquista presentaba todavía en sus ciudades la misma variedad de fueros. (...) Duró en España la dominación de Roma cerca de seis siglos, aun no contándola sino desde la caída de Numancia: fueron poco a poco prevaleciendo entre nosotros la lengua, el culto, las leyes y hasta las costumbres de los conquistadores. Alcanzó entonces la Península cierta unidad que nunca había tenido; pero, nótese bien, sólo por la acción de un poder extraño, por la fuerza. Igualó sus diversas naciones el nivel de la servidumbre.

Rompieron los bárbaros esta unidad; y, como se indicó también (Lib. 1º, cap. XII), tardaron en reconstituirla (...) Con la invasión de los pueblos del Norte se había despertado en los nuestros el antiguo espíritu de independencia. Los astures, los cántabros, los vascos, no quisieron doblar la cerviz a la nueva coyuntura. Derrotados se sublevaban una y otra vez contra los godos. Y no eran ellos solos los rebeldes; que los había también

en el centro y aun en otros puntos de España, bien que no con la misma tenacidad ni con el mismo empuje. Los godos, por su parte, favorecieron la división prohibiendo el entronque de sus familias con las de los indígenas, escribiendo un código para los vencidos y otro para los vencedores, permaneciendo arrianos cuando aquí imperaba el catolicismo.

Hicieron después los mismos godos por fundirse con los españoles los grandes y generosos esfuerzos de que hablé en el citado capítulo, pero bajo sus postreros reyes. Abjuraron el arrianismo mandando Recaredo (año 589); promulgaron un código para todos los habitantes de España en los días de Chindasvinto (del 642 al 649); abolieron la ley de razas, por la cual se impedía el casamiento de godos con romanos y romanos con godas, en los tiempos de Recesvinto. Desde la muerte de Recesvinto (672) a la entrada de los árabes no transcurrieron cuarenta años; para que se vea cuan a las postrimerías restablecieron aquellas gentes la unidad ibérica. Como quiera que fuese, los pueblos de España vivieron por segunda vez bajo un mismo Dios, un mismo rey y unas mismas leyes; y por segunda vez lo debieron, no a su espontaneidad, sino a la espada de sus dominadores.

Entregados a su espontaneidad, se disgregaron, como nos lo enseña la historia de la Reconquista. (...)

(...) Esta unión, como acabamos de ver, fue obra exclusiva de los monarcas. La realizaron por la conquista o por enlaces de familia. (...)

(...) El mismo D. Fernando el Católico, muerta doña Isabel, tuvo sus deseos de volver a separar Aragón de Castilla; y a lograr hijos de su segunda esposa, doña Germana de Foix, es fácil que los hubiese convertido en hecho. La idea de la unidad tal vez no estuviese más que en Isabel I y Felipe II. (...)

(...) Como quiera que fuese, a la muerte de Felipe II la unidad nacional era un hecho. España, que a la sazón se extendía más allá de los Pirineos, vivía bajo un solo Dios, aunque no bajo unas mismas leyes. ¡Qué de cánticos de alegría no suelen entonar los más graves escritores al llegar a este punto de nuestra historia! La unidad ha sido para ellos hija de la Providencia. Verdad es que no se la ha conseguido por los medios más racionales ni los más justos; (...)

(...) Medio siglo después, en 1640, se alzaban ya, no dos ciudades, sino dos reinos al grito de libertad y de independencia. Oponían a Castilla, en vez de gente allegadiza, grandes ejércitos, que hicieron morder más de una vez a sus enemigos el polvo de sus campos de batalla.

Reinaba a la sazón en España Felipe IV. El año 1626 había bajado a Cataluña para pedirle uno de tantos servicios como, ya en hombres, ya en dinero, le hacían exigir las calamitosas guerras que sostenía en Europa. Como hallase mal dispuestas las Cortes de Barcelona, las había desairado marchándose sin decírselo ni esperar a que deliberaran y resolvieran. Tomaron los catalanes a grande agravio esta conducta, y nunca más miraron con buenos ojos a Felipe. En 1639, sin embargo, como viesan invadido el Rosellón por los franceses, no vacilaron en hacer, por rechazarlos, todo género de sacrificios. Levantaron un ejército de más de doce mil hombres, lo armaron, lo equiparon, lo dotaron de cañones y de todo un tren de guerra, y lo costearon durante la campaña. Ellos, y sólo ellos, salvaron entonces aquellos dominios. Recibieron en pago desabridas palabras y mal fundadas quejas, y, para colmo de mal, un nuevo agravio. Concluida la guerra, se alojó contra fuero en las casas a los soldados de Castilla; y éstos, bien por lo mal pagados, bien por la costumbre de vivir en país de conquista, tuvieron para con sus huéspedes las más insolentes exigencias. Nacieron de aquí, no sólo entre el paisanaje y la tropa, sino también entre castellanos y catalanes, odios que se fueron de día en día manifestando por pequeños desórdenes y grandes crímenes, e iban lentamente llevando el país en la anarquía. Grave ya el mal, acudieron los magistrados de Barcelona al virrey en demanda de remedios. Cometió el virrey la imprudencia de arrestarlos; y, reventando la ira en los corazones, estalló la más formidable rebelión que ciudad hubiese visto. Desde el virrey hasta el último castellano fueron víctimas del furor de la muchedumbre: no se salvaron sino los que pudieron sustraerse a las miradas de los revoltosos. Se repitió la matanza en toda Cataluña.

Después de no pocas vacilaciones, se decidió el Rey al castigo de los rebeldes, pero sin medir bien sus fuerzas. Cataluña entera se unió y se aprestó a la lucha; y ciega de ira, después de haber recorrido al rey de Francia, le hizo su soberano y le proclamó conde de Barcelona. Larga y mudable fue la guerra; numerosos y sangrientos los combates; muchos los ejércitos que consumió Castilla. Todo para que se viniera a confirmar, al fin, los fueros de Cataluña y se perdieran definitivamente los condados del Rosellón y Conflans, que a costa de tantos sacrificios habíamos conservado durante siglos. Barcelona, llevando a la tenacidad su constancia y a la temeridad su arrojo, resistió un cerco de quince meses; y aun obligada a capitular, salvó, no sólo sus instituciones, sino también las de toda la provincia. Veía el rey que Portugal se le escapaba de las manos, y temía que por no transigir con los catalanes perdiese los dos reinos.

Se había sublevado Portugal por razones análogas a las de Cataluña. Se lo trataba con altanería y dureza; se proveía los cargos en gente extraña. Se lo agobiaba bajo el peso de los tributos; y cuando se continuaba celebrando Cortes en todos los antiguos Estados, se lo quería obligar a que confundiera las suyas con las de Castilla. Presente aún en los ánimos su pasada grandeza, no pudo sobrellevar tanta humillación, y conspiró por recobrar su independencia. Teniendo, por fortuna, a mano, a Juan de Braganza, descendiente de sus reyes, le puso a la cabeza del movimiento. Llevó tan bien su trama y tuvo en el momento de levantarse tal empuje, que en sólo tres horas acabó con el gobierno de Castilla y destruyó la obra de Felipe II. (...)

(...) El ejemplo de Portugal no bastó para contener a nuestros monarcas. Muerto sin hijos Carlos II el año 1700, se disputaron el trono de España Felipe de Anjou, nieto de Luis XIV, y Carlos, archiduque de Austria. (...) Felipe, al estallar la guerra interior, hacía más de cuatro años que estaba en posesión de la Península: había jurado guardar los fueros de todas las provincias, y las provincias todas le habían prestado homenaje. Habían de pasar naturalmente por desleales las que defendieran a Carlos; y acertaron a defenderle Aragón, Cataluña y Valencia. Felipe, no bien las venció, cuando les arrancó los fueros.

Abolió los de Aragón y Valencia por decreto de 29 de Junio de 1707, cuando estaba la guerra, por decirlo así, en su primera jornada. Después de la victoria de Almansa, entraron fácilmente sus ejércitos en las capitales de los dos reinos. Les faltó tiempo para reducir a los dos a las leyes y al gobierno de Castilla, como si no pudiera ver que iba con esto a dar nuevas armas a sus enemigos y levantar contra sí todo el Oriente de España. (...)

(...) Cataluña llevó fundadamente su resistencia hasta la temeridad por defender y sostener sus fueros. Vino un día en que, elevado al Imperio de Austria el archiduque Carlos, pujante la casa de Borbón en España, cansados de las luchas holandeses y britanos, dispuesto Felipe a renunciar para siempre sus derechos a la corona de Francia, se concertaron las naciones beligerantes y pusieron por la paz de Utrecht término a la guerra. No consiguió Cataluña que en esa paz se estipulara la conservación de sus libertades; y, no pudiendo resignarse a perderlas, se decidió, sola y sin sus aliados, a seguir peleando contra España y Francia. Decisión que habría parecido insensata, si hechos anteriores no hubiesen demostrado de qué no son capaces los hombres de aquellas provincias cuando el patriotismo y la desesperación se apoderan de sus nobles almas.

Por más de un año prolongaron aún los catalanes la lucha, lucha sangrienta y feroz, en que nadie daba cuartel ni lo pedía; lucha en que, no ya el odio, sino el furor agitaba el corazón y dirigía la mano. Barcelona era, como siempre, el alma del movimiento. Bloqueada por mar y tierra, rechazaba toda idea de avenencia. No quería negociar sino bajo la condición de que se le conservasen los fueros; y, como no se la concediesen, se mostraba resuelta a morir sepultada en sus ruinas. Cayeron al fin sobre ella todas las tropas de que el rey disponía, incluso las que al efecto había traído de Italia y Flandes. No cedió ni a los rigores del sitio ni al bombardeo. Se mantuvo en pie contra todos los asaltos parciales; y, ya que se vio atacada por todas partes de cincuenta compañías de granaderos y cuarenta batallones, se defendió de batería en batería, de calle en calle, de casa en casa, vertiendo a torrentes la sangre. Sucumbió sólo ante el incendio. Mandó el duque de Berwick, jefe del ejército sitiador, que se pusiera fuego a las casas, y sólo así logró reducir aquellas almas rebeldes. Allí, en aquel fuego, ardieron, no sólo las instituciones de Cataluña, sino también la libertad de España. Se había alcanzado ya la unidad política, pero la unidad en el despotismo. ¡Progreso lamentable! ¡Triste victoria! (...)

(...) Perdieron los antiguos reinos sus instituciones y su autonomía, pero no su iniciativa ni su espíritu de independencia. (...)

(...) Ya lo ha visto el lector en la breve reseña que acabo de hacer de nuestra Historia: las naciones que de tiempo inmemorial se han establecido en tierra de España han tendido por muchos siglos al aislamiento, siempre a la independencia. Las ha unido, no la voluntad, sino la fuerza: hoy la espada de los cartagineses o los romanos, mañana la de los godos o los árabes. Si han sacudido el yugo de sus opresores, han vuelto a la constitución de pequeñas naciones. Tampoco los ha reunido después el consentimiento, sino la conquista y el derecho hereditario de sus príncipes. La excepción no es la regla, y poquísimas excepciones hubo en este punto. Hemos explicado también cómo han consentido los pueblos agregaciones que no pidieron: estipulando siempre la integridad de sus instituciones y de sus leyes, o lo que es lo mismo, su autonomía. Han derramado torrentes de sangre por conservarla.

(...) Han venido, sin embargo, tiempos donde por una serie de circunstancias, que han aprovechado los reyes, han debido casi todos inclinar la cabeza bajo un mismo fuero o, por mejor decir, bajo igual tiranía. (...)

Naciones que fueron por mucho tiempo independientes y se unieron bajo la condición de que se les respetara su autonomía, es natural que tiendan

incesantemente a recobrarla, y quieran en el gobierno central un poder que a la vez se la garantice y dirija sus comunes intereses.

Por esto la idea federal en 1868 ganó tan rápidamente los ánimos. No bien se la enunció, cuando la abrazaron millares de hombres. Tuvo a poco manifestaciones importantes; y tres meses después envió ya sesenta diputados a las Cortes, al año pudo presentar cuarenta mil ciudadanos sobre las armas. Se perdieron entonces sus partidarios por impacientes; que, de no, habrían arrastrado consigo el país e impedido el restablecimiento de la monarquía. Si hubiera sido, como pretenden sus adversarios, una idea exótica, no se la habría difundido tan fácilmente. Se la difundió con pasmosa celeridad, porque respondía a un sentimiento vivo aún en la nación, por más que se habían esforzado en destruirlo todos los partidos conservadores. Lo habían en cambio mantenido los revolucionarios, aunque sin darse gran cuenta de lo que hacían ni formular jamás una doctrina que pudiera satisfacerlo. Publicóse de tarde en tarde algunos proyectos de Constitución Federal que por mis ojos he visto, pero ninguno como dogma ni símbolo de una parcialidad política. En cuanto una parcialidad política hizo de la federación su enseña, sucedió lo que no podía menos de suceder: se llevó tras sí las gentes.

(*Las Nacionalidades*, Madrid 1882, pág. 202-205, 216, 219, 221-223, 229-231, 233, 241-242 i 246. La 1ª edición es del 1876.)

*Obras a destacar: *Tragèdies*, obras de teatro de Víctor Balaguer; *Llum i fum* (teatro), de Manuel Angelon; *Tradicions del Vallès*, de Francesc Maspons i Labrós.

1877

*El Principat de Catalunya té 1.843.000 habitants; això representa el 10,4 % de la població del conjunt de les terres de l'estat espanyol. Barcelona compta amb 345.794 habitants, repartits de la manera següent: 214.000, naturals de Barcelona (60 %), 43.000 de la resta de Catalunya (12,5 %), i 88.000 de la resta de la Península (25,4 %).- *L'Atlàntida*, de Jacint Verdaguer, és premiada als Jocs Florals de Barcelona.- Vicent W. Querol publica *Rimes catalanes*; Frederic Soler estrena l'obra de teatro *Senyora i majora*.

VALENTÍ ALMIRALL:

El renacimiento catalán

(...) Somos partidarios del catalanismo, porque estamos persuadidos de que, utilizando las ventajas de nuestro modo de ser especial, adelantaremos más, muchísimo más que yendo a remolque de quien nada puede enseñarnos, de

quien vale y piensa menos que nosotros, por más que el desarrollo fatal de nuestra historia le haya hecho árbitro de nuestros destinos. En una palabra, somos partidarios del catalanismo, porque opinamos que puede ser origen de mejora y de progreso. (...)

Desde la nueva organización por Felipe V, que no supo levantar a España de la postración, sintió Cataluña su influencia tanto más funesta, en cuanto había salido quebrantada del heroico esfuerzo con que había intentado sostenerse. Cuando empezaba Cataluña a reponerse, se encontró con la invasión del liberalismo revolucionario, y por un momento llegó a olvidar antiguos resentimientos, para fundirse en el entusiasmo general. Al poco tiempo, empero, debió convencerse de que nuestros dominadores eran ineptos para constituirse a la moderna, y de aquí esa serie de motines, asonadas y guerras que nos han valido el dictado de rebeldes, y en que se empleaba el poco vigor que nos quedaba, cual si sintiéramos que sólo por la fuerza podríamos recobrar lo que por la fuerza nos había sido arrebatado.

Pero ningún resultado nos produjo la fuerza. Siempre fuimos aplastados por el número, de lo que resultó que de día en día estuviésemos mas descaracterizados por el roce y la influencia de los que no sabían gobernarnos sin palo y sin estado de guerra. En esto, persuadidos algunos catalanes de que las ideas y los principios son la palanca del mundo moderno, empezaron a soñar en nuestro renacimiento literario. (...)

(...) quisimos también tener periódicos catalanes y los tuvimos; siendo de notar que, mientras jamás han arraigado en Barcelona los periódicos callejeros castellanos, aquéllos han alcanzado largos años de vida y tirajes inverosímiles algunos. De la «Campana de Gracia» se han llegado a despachar veinte y treinta mil ejemplares. (...)

El renacimiento catalán aspiraba a algo que no sabía precisar. Unas veces se limitaba a desear reformas, y otras llegaba a trabajar no ya por la independencia, sino por salir de la tutela castellana a cualquier precio, aunque fuese el de la anexión a Francia. Es bien sabido que, allá por los años que precedieron a la caída de doña Isabel II, algunos de los padres graves del catalanismo llegaron a tener conciliábulos con personajes franceses que inspiraron a Napoleón III la idea de la frontera del Ebro.

Y esas tendencias fueron tan constantes y se popularizaron tanto que llegaron a inspirar recelos a los hombres de Madrid. (...)

Vino en el año 1868. La semilla que habían sembrado los catalanistas fructificó y al momento que sus tendencias vagas pudieron tomar forma, se

presentaron imponentes, (...) no podían tener otro nombre que el de federalismo, y Cataluña en masa fue federal tan pronto como se dio al viento el primer grito. (...)

(...) El pueblo catalán estaba entusiasmado, y creyendo haber hallado la fórmula del renacimiento que buscaran en vano sus aristócratas, gritaba en todos los tonos: «ni unificación ni independencia ni ruptura ni absorción. Desde hoy podremos vivir juntos y felices los que, divididos por la naturaleza, se empeñaba en vano la fuerza en querer unirnos.»

Entonces los padres graves, los laborantes de la anexión a la Francia napoleónica, meditaron sin duda, y se convencieron de que se habían equivocado según sus miras. La explosión de los sentimientos que habían hecho nacer les dejó aterrados. (...) Lo que principalmente les contrarió fue el observar que el catalanismo miraba adelante en vez de volver la vista atrás como ellos quisieran.

Y no sólo detuvieron su marcha, sino que se convirtieron en enemigos implacables del movimiento, en términos que, prescindiendo de antecedentes y aficiones, se aliaron estrechamente con aquel Madrid que tanto aborrecían, con aquel centralismo que habían condenado y lo sacrificaron todo al interés del momento.

Para combatir el movimiento que ellos más que otros habían provocado, emplearon todos los medios, incluso el maquiavélico de seguir llamándose catalanistas. No se crea que suspendieron los Juegos Florales, sino que los desnaturalizaron. A la fe que cantaban le añadieron todos los artículos del «Syllabus»; la patria dejó de ser la antagonista de Castilla para convertirse en su sierva, y el amor quedó reducido a una quisicosa tan convencional como el de las tragedias neoclásicas. (...)

Los Juegos Florales arrastraron en su caída las demás manifestaciones del catalanismo. (...) Las sociedades corales catalanas acabaron con su fundador y hoy, en las convulsiones de la agonía, esperan también el momento fatal cantando con voz lánguida y débil aires exóticos, que ni nos interesan ni cautivan siquiera los oídos catalanes.

El catalanismo debe proponerse ante todo (...) contribuir al adelanto general con nuestra iniciativa, con nuestras ideas, con nuestro modo de ser especial; arrollar cuantos obstáculos se opongan a que marchemos sin tutelas ridículas y sin trabas ni cortapisas impropias de nuestros tiempos; despertar nuestras aptitudes peculiares, adormecidas hoy por mil circunstancias que han conspirado a desnaturalizar nuestro carácter. (...)

Así lo hizo el catalanismo moderno al nacer. Durante los primeros años, sus tendencias eran claras y despejadas. Vuelva, pues, a aquellas tendencias, espurgándolas de cuanto tenían de nocivo.

Los Juegos Florales huían de Madrid, pero cayeron en Roma. El camino que emprenda nuestro renacimiento ha de apartarle de Madrid, pero ha de separarle aún más de Roma.(...)

Las leyes forales y el carlismo en Cataluña:

(...) Todas las manifestaciones políticas toman siempre en Cataluña carácter de resistencia a la influencia castellana. (...)

Verdad es que han pasado ya aquellos tiempos, no muy lejanos empero, en que una familia catalana ni siquiera admitía relaciones con un militar o un empleado castellano, pero no lo es menos que en muchas comarcas rurales sigue en pie la misma repulsión, manifestada quizá con menos brusquedad, y que en todas partes la sentimos todavía con mayor o menor fuerza. (...) No hay catalán que no esté persuadido de que la influencia castellana nos fue fatal y produjo nuestra decadencia. (...)

Con lo que hasta aquí llevamos escrito quedan de manifiesto tantas causas para la existencia no sólo del carlismo, sino de toda manifestación que tome el carácter de rebeldía, que lo que nos ha de extrañar no es el hecho de que durante estos dos últimos siglos haya Cataluña tomado parte activa en cuantas guerras, rebeliones y asonadas han tenido lugar en España, sino el que esas catástrofes no hayan sido más frecuentes. Cuando una región como la nuestra ha tenido vida propia, cuando tiene historia gloriosa no tanto por la valentía o ferocidad de sus héroes como por el civismo de sus ciudadanos, cuando ha disfrutado de una organización social muy adelantada para su tiempo, cuando con ésta y con sus pacíficas empresas mercantiles ha influido, y no poco, en la marcha de la civilización, cuando, gracias a todo ello, forman sus habitantes un pueblo viril, enérgico e inteligente, no se resigna de buen grado a perderlo todo para pasar a ser provincia de una nación que no sabe entenderse. A una región que en tales circunstancias se halle puede dominársela con la fuerza, puede aplastársela por el número, pero no se puede impedir que aproveche para la protesta todas las ocasiones que crea favorables, a menos que después de habérsela sometido por las armas sea tal la superioridad de ilustración de los vencedores, tales las ventajas de la nueva organización social, que logre

con su influencia borrar antiguos agravios y asimilar completamente a los pueblos. (...)

Que esa superioridad, que esas ventajas no podía ofrecerlas la civilización castellana a las regiones forales es un hecho evidente para quien haya ojeado nuestra historia o estudiado el estado social en que aún actualmente se hallan las diversas provincias españolas. Aquélla y éste dicen a una que era todo lo contrario. Que a falta de tal superioridad no tiene tampoco la región que dominó a España mayor virilidad, más abundancia de caracteres de temple, nos lo dice elocuentemente el hecho de que basta que un solo partido como el carlista se levante en armas en las montañas de las provincias forales, para poner en jaque a la nación entera y obligarla a echar mano de todos sus recursos para conquistar, tras años de lucha, una victoria dudosa o un convenio vergonzante, así como si alguna vez se ponen en rebelión las ciudades del centro o del mediodía atronándolo todo con el ruido de su levantamiento, bastan media docena de batallones de reclutas para sujetarlas en pocos días de nuevo a la obediencia acostumbrada. La obra de la unificación de España se debió, por desgracia nuestra, exclusivamente a la fuerza del número, no a la inteligencia ni al carácter, y la inteligencia y el carácter sólo por necesidad se resignan a la tiranía del número.

Ésta y no otra es la principal causa de nuestro malestar, y de que, como dijimos al principio del presente trabajo, sea la guerra civil un mal crónico para España. (...)

(...) Los catalanes empezamos a ser rebeldes el día que perdimos nuestra autonomía, el día que se quiso influir en nuestro modo de ser por medio de leyes e instituciones exóticas en nuestra comarca y es probable que lo seguiremos siendo, ínterin duren en los gobiernos las tendencias absorbentes y avasalladoras que hasta hoy han constantemente demostrado, so pena de que perdiéramos hasta los restos de la virilidad que nos quedan, o nos degradáramos hasta el punto de olvidar por completo nuestros antecedentes, y de permitir que se nos arrancaran sin protesta todas las leyes, costumbres e instituciones que han contribuido a formar nuestro estado social y ponernos en el estado de cultura de que hoy disfrutamos.

El remedio, pues, que no puede hallarse ni en la unificación completa, ni en la separación absoluta, consistiría simplemente en la adopción del principio federativo.

(*Escritos catalanistas por A.Z.*, Barcelona 1877, pàg. 7, 9-10, 12-13, 15, 18, 19, 41-45, 66-68, 86, 131, 137, 142-143 i 146-147.)

1878

*El 5 de gener apareix el periòdic català «La Veu de Montserrat», de caire tradicionalista; el dirigeix Mn. Jaume Collell.

«LA RENAIXENSA»:

Alguns diaris de Madrid vénen movent *aquestos* dies gran escàndol amb motiu, de certa tendència a la separació de les antigues nacionalitats que s'uniren per lo casament dels Reis Catòlics, acollida, segons ells, ara, per alguns dels nostres paisans amb entusiasme.

No sé què veuen d'estrany, dat lo desordre que regna en aquesta desventurada nació, i el desamor, i fins repulsió, que per tot lo que es refereix a Catalunya manifesten, a la primera ocasió que se'ls hi presenta, tots aquells que viuen en la falda de Madrid, amb los tresors que a mans plenes los hi aboquen les províncies treballadores. No sé què veuen d'estrany que l'antiga nacionalitat catalana, tan poderosa i respectada ahir, i avui a les ordres de la castellana, quasi a la cua en lo congrés de les nacions europees, recordi temps millors enorgullint-se, i fins, agraïda a *sos* passats, los enyori, tapant-se la cara de vergonya.

Si a això que és lo que fa Catalunya i constitueix lo catalanisme, volen aqueixos periòdics de Madrid que fan política de dona batxillera, dar-li, per a desacreditar-nos, lo nom de «separatisme», contents estem del nom; no per això donarem un pas enrera en nostra empresa. Avant i sempre avant! Lo nom no fa la cosa.

(«La Renaixensa», núm. 6, de 30 de novembre de 1878. A causa d'aquest text, la revista va ser suspesa pel Tribunal d'imprensa durant 10 mesos.)

JOSEP COROLEU - JOSEP PELLA I FORGAS:

La nación catalana, como tal nación o entidad política, no ha sido llamada para estatuir ninguna de las sucesivas constituciones que, apoyadas en la obra de los legisladores de Cádiz, han seguido promulgándose y con sobrada abundancia, pues llegan al número de siete. (...)

En la sociedad política llamada hoy España, Cataluña está hoy unida sólo por el lazo de la monarquía, y sin representación como parte social o estado libre desde el día 11 de septiembre de 1714, excepto el espacio de la guerra de la Independencia; confundida en la unidad (y no la unión) del Estado español único, en nada se ha comprometido respecto a sus fueros y libertades que de derecho subsisten, pues nunca ha tenido representación como entidad política o persona jurídica y como tal ha podido obligarse.

(*Los Fueros de Catalunya*, Barcelona 1878.)

*Constantí Llompart publica *Los fills de la morta viva*.

1879

*Apareix el «Diari Català», fundat per Valentí Almirall.- Jacint Verdaguer publica *Idil·lis i Cants místics*; Narcís Oller, *Croquis del natural*; Teatre: Àngel Guimerà, *Gal·la Placídia*; Víctor Balaguer, *Noves tragèdies*; Conrad Roure, *Clarís*; Josep Yxart, *Lo Teatre Català* (assaig).- El 20 d'abril, míting republicà federal al Teatre Tívoli de Barcelona

1880

*Els estralls de la fil·loxera comencen a fer-se sentir a les vinyes catalanes. (Des del 1865, que és quan la fil·loxera va arruïnar les vinyes de França, el mercadeig amb el vi català, que ja produïa notables beneficis, s'havia convertit en una font d'ingressos molt més important encara).- L'emigració de catalans a Amèrica assoleix uns percentatges força elevats.- Entre l'estiu i la tardor es comença a reorganitzar a Catalunya, més o menys a la llum del dia, el Partit Republicà Federal. Almirall n'és un dels promotors.- Apareixen dos nous periòdics en català que cal que siguin esmentats: «La Il·lustració Catalana» i «Les Barres Catalanes».- El 9 d'octubre, a Barcelona, té lloc el Primer Congrés Catalanista, promogut per Valentí Almirall. Es crea una comissió de defensa del Dret civil català.- El 31 de desembre: se celebra el Congrés Català de Jurisconsults.- Obres publicades, a destacar: *La família del mas dels salzes*, de Gaietà Vidal i Valenciano, i *Costums que es perden i records que fugen*, d'Antoni de Bofarull.

1881

JOSEP M. VALLÈS I RIBOT:

(...) El segundo hecho a que aludía es la unidad, la identidad de criterio que se observa en esta mayoría con respecto a todas las conclusiones que somete a vuestra deliberación. (...) Pues bien, esta unidad es menester que llame vuestra atención, y es tanto más necesario, en cuanto esta mayoría está compuesta de hombres procedentes de distintos campos, de hombres que en el terreno filosófico profesan doctrinas diferentes, de hombres que en el terreno político militan en escuelas distintas y se dirigen a ideales diversos. ¿Cómo se explica, pues, cabe preguntar, que, siendo tan distintas las procedencias de los elementos de esta mayoría, hayan podido llegar a un acuerdo, a coincidir en puntos concretos y determinados? ¿Qué poderosa fuerza ha podido reunirlos? ¿De dónde ha nacido esta poderosísima fuerza que ha podido reunir en un solo pensamiento tantas inteligencias y en una sola haz tantas voluntades? Esta fuerza, señores, ha nacido de un gran sentimiento afectivo, de un peligro inminente y de la necesidad imperiosa de salvarlo y vencerlo. El amor a Cataluña, a esta tierra embellecida por la naturaleza, grande por su historia, admirable por las dotes intelectuales y morales de sus hijos, es lo que ha podido

acercarnos y aunarnos; y en la creencia de todos de que sería una desgracia inmensa para nuestra patria, una desgracia inmensa para Cataluña que se quebrantase o se la arrebatase su constitución civil, último resto de su antigua pujanza y esplendor, hemos convenido en agruparnos para proveer a la común defensa, al modo mismo que hermanos que se odian encarnizadamente, que luchan con reprobable encono, hasta olvidar los vínculos naturales que les unen, cuando un grave peligro amenaza de muerte a su madre común, se unen y fraternizan. (...)

Es también de tomar en mucha cuenta esta unidad, en cuanto significa también que con nosotros no sólo está la verdad, sino que está también la opinión pública de Cataluña; porque, cuando no es una escuela, ni un partido determinados, que manifiestan una aspiración, sino que son tantos y tan diversos como los que aquí veis representados, bien puede colegirse que aquella aspiración es hija de un sentimiento general y de una opinión que se impone y domina.

Y que la opinión de Cataluña, señores delegados, está con nosotros en este asunto, que Cataluña quiere la conservación de sus leyes civiles, nos lo demuestra en primer lugar la prensa misma de Cataluña, la prensa que en los tiempos modernos, como dice Laboulaye, es el foro de los pueblos. Acudid a este foro y veréis como la inmensa mayoría de los periódicos de este Principado están al lado de esta mayoría y como esta mayoría opinan en punto a la conservación de las leyes civiles; y examinad después lo que dicen todas las fuerzas vivas de este país, desde el elemento popular hasta los mismos grandes propietarios catalanes; desde el Congreso Catalanista, hasta el Instituto Agrícola Catalán de San Isidro, corporaciones que, sin ponerse de acuerdo, han coincidido en pedir a los poderes públicos la conservación de nuestro Derecho y la codificación de las diferentes legislaciones forales de España; y ved ahora como las distintas ligas de propietarios de las comarcas del Llobregat, del *Ampurdán*, del *Panadés* y del Vallés dirigen exposiciones al Gobierno en idéntico sentido; como lo propio hacen las sociedades de Excursiones, las Academias, los Colegios de Abogados. Todos a una, con razonamientos distintos piden lo mismo, la conservación del derecho catalán. (...)

(...) Y esto, Señores, lo alego y aduzco porque tratándose de la conservación de leyes civiles, porque tratándose, no de leyes administrativas, ni políticas, sino de leyes civiles, es menester tomar muy en cuenta la opinión del país a que estas leyes se refieren; y esto no lo digo yo, lo dicen todos los más eminentes tratadistas de derecho. Nada se saca de aplicar a un pueblo una ley civil si aquel pueblo no la quiere. ¿Y sabéis por qué? Porque las leyes civiles son las que más fácilmente se eluden. (...)

Las leyes civiles que penetran y han de ser cumplidas dentro del hogar doméstico, que regulan las relaciones privadas entre padres e hijos, entre consortes y entre particulares, estas leyes, si no tienen su asiento, si no tienen su arraigo en la conciencia de los Pueblos, cuando nacen, nacen muertas y no se cumplen (...) Yo os aseguro, Señores delegados, que si posible fuera que nuestro Derecho foral se aboliera de una sola plumada, que si posible fuera imponer para toda España un solo Código civil formado de elementos distintos, formado de elementos contrarios a los que informan las legislaciones forales, yo os aseguro que los habitantes de este país, que los hijos de Cataluña, harían sus testamentos con arreglo a su fuero, continuarían otorgando de la misma manera que ahora sus capitulaciones matrimoniales; y aquel Código no regiría en Cataluña, porque no regiría en la conciencia de los catalanes (...)

El espíritu que domina en toda la proposición y en cada una de sus partes es, en mi sentir: primero, que no puede unificarse la legislación de Cataluña con la legislación castellana, por partir de principios diferentes; y en segundo lugar, que es necesaria a Cataluña la conservación de su derecho foral. (...)

Nuestro derecho, dicho está, y se os ha demostrado, que es un derecho que se apoya en los principios de libertad, y como que yo creo que en la época presente hemos de procurar más bien que otra cosa, los que profesamos y sustentamos opiniones expansivas, hemos de procurar ante todo y sobre todo que haya una gran expansión en todas las instituciones del derecho, sea éste el derecho que regula las relaciones entre los particulares y el Estado sea, en fin, el que determina las relaciones de los poderes entre si, es por esto que considero en el momento presente necesaria, indispensable a Cataluña su constitución civil. (...)

(Discurso en contra de la proyectada unificación de las legislaciones civiles de España, pronunciado por D. José M. Vallés y Ribot en el Congreso Catalán de Jurisconsultos. Barcelona 1881, sessió del 20 de gener: pàg. 5-9, i sessió del 21 de gener: pàg. 52.)

*El 15 de febrer de 1881, a Barcelona, banquet polític en honor de Figueras: antipactista. Unió de tots els demòcrates.- El 3 d'abril s'elegeix el comitè local del Partit Federal a Barcelona. Almirall n'obté la majoria dels vots, president, i en segon lloc Vallès i Ribot.- Pel setembre, Congrés obrer a Barcelona; queda constituïda la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola, de tendència anarquista.- Es funda la Joventut Democràtica Federal, presidida pel Dr. Domènec Martí i Julià.- Apareix «L'Avenç», revista fundada per Massó i Torrents.- Pilar Maspons i Labrós publica *Llegendes catalanes*; Josep Feliu i Codina estrena *Lo mas perdut*.

*Pel maig, a Rubí, se celebra una assemblea de camperols. Es funda la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya.- El 17 de juny té lloc la fundació del Centre Català de Barcelona, a iniciativa de Valentí Almirall; l'esmentat centre adopta el lema que Almirall proposa: «Catalunya i avant».- Feliu i Codina estrena *Lo gra de mesc*; Narcís Oller publica *La papallona*.

FRANCESC PI I MARGALL:

Seres autónomos no se asocian ni entran en relaciones sino por su propio albedrío: dejan de serlo como otra voluntad los una. (...)

Porque es autónoma la nación, se conviene también en que no cabe obligarla a que se confedere ni se alíe con otras por más que lo reclamen la razón y el derecho. Declaradas aquí autónomas las provincias, ¿por qué regla de lógica ni de justicia se las habría de llevar mañana, sin su consentimiento, a una confederación española o ibérica?

No se ha concebido nunca alianza sin pacto, y la federación no es más que una alianza general y permanente. (...) Hasta en sí misma lleva embebida la palabra federación la idea de pacto: deriva de la voz romana foedus, que significa pacto, estipulación, concordia. (...)

Yerran los que ponen por encima del pacto la autoridad y el derecho. Ni la autoridad surge espontánea y fatalmente, como afirman, ni el derecho obliga mientras no gana el entendimiento y el corazón de los pueblos y se formula en leyes. (...)

Pacta sunt servanda, decían los antiguos romanos, y nosotros decimos: pactos rompen leyes.

Puede sin duda el derecho, lo mismo que la autoridad, adquirir vida por la fuerza; mas ¿han de querer nunca legitimar institución alguna por la fuerza los demócratas que me combaten?

Entre la fuerza y el pacto no hay término posible. Así, enemigo de la fuerza, opto por el pacto, y lo quiero lo mismo para erigir poderes que para constituir naciones. (...)

En la Península que ocupamos hubo un tiempo cien naciones que no enlazaba vínculo alguno social ni político; bajo el yugo de Roma, dos o más provincias; a la irrupción de los bárbaros, tres reinos; más tarde, la monarquía visigoda, que se extendió por la vecina Francia; luego, el califato de Córdoba; al caer de los califas, multitud de emiratos independientes a Mediodía y seis naciones cristianas a Occidente y Norte;

bajo los Reyes Católicos, Portugal y España; en los días de Felipe II, un solo pueblo; sesenta años después, los dos reinos de ahora, poblados de muchas y muy distintas gentes. ¿Cuándo fueron sagradas estas naciones ni para los extranjeros ni para los indígenas? Intentaron más de una vez hacerse soberanos los antiguos condes de Galicia. Por dos veces rompió sus lazos con Castilla la independiente Lusitania. Cataluña peleó por emanciparse reinando Felipe IV. Conspiraba en aquellos mismos años el duque de Medinasidonia por coronarse rey de Andalucía. Vinieron aquí y lo hollaron y lo avasallaron todo cartagineses, latinos, vándalos, suevos, alanos, godos, árabes, franceses; y en los no lejanos días de nuestros Padres, a no ser tan soberbio Napoleón, habrían dejado de ser españolas todas las provincias de allende el Ebro. ¡Donosa idea la de querer substituir por la inviolabilidad de las naciones la de los antiguos dioses!

Ni es tampoco cierto que sean las naciones obra de la naturaleza. Se unen pueblos de diferente raza y diferente lengua, y se dividen los de una misma lengua y una misma raza. Viven juntos pueblos que se rigen por diversas leyes; y separados, pueblos que obedecen a unos mismos Códigos. Ocupa aquí un solo pueblo las dos vertientes de una cordillera o las dos márgenes de un río; y está allí derramada multitud de pueblos por una sola vertiente o por una sola margen. ¿Qué sucede en España? Los que en ella vivimos, ¿somos de la misma raza? ¿hablamos la misma lengua? ¿estamos sometidos a un mismo fuero? ¿observamos los mismos usos ni las mismas costumbres? No cruzan de Oriente a Occidente nuestro territorio los solos montes Pirineos; y aun éstos distaron de ser por mucho tiempo el límite de nuestras naciones. El Rosellón formó ya parte de la monarquía visigoda y del imperio de los árabes: desde el año 1172 al 1642 la formó sucesivamente de las coronas de Aragón y de Castilla.

Nada menos que diez provincias regulan aquí la propiedad y la familia por otras leyes que las de la Recopilación y las Partidas; nada menos que diez y ocho expresan en otra lengua que la castellana sus pensamientos (...) hasta el punto de que la vasca no guarde relación alguna ni con las de origen latino ni con las de origen germánico, las lemosinas sean mucho más afines a la de Francia que a la de Castilla, y la gallega y la bable no se aparten menos de la española que la portuguesa; las costumbres, hasta el extremo de que, recorriendo España, apenas se comprenda cómo pueden ser tan diversas en pueblos separados por cortísimas distancias. La unidad que en algunas cosas tenemos, adviértalo bien el que me lea, efecto fue, y no causa, de la nacionalidad española. (...)

No olvido la unidad religiosa. No fue en España efecto de la nacionalidad, pero tampoco la produjo. Por motivos puramente políticos, cuando no de

familia, se fueron aquí agregando las naciones cristianas. El catolicismo, como fuerza cohesiva, no hubiera, por otra parte, podido llevarnos sino a la destrucción de las nacionalidades y a la monarquía universal de Hildebrando. Entre pueblos que adoraban todos a su Dios, eran miembros vivos de su iglesia y se regían por sus principios morales, ¿cómo había de prestarse a levantar barreras?

La reconquista del suelo contra los árabes fue precisamente la que trajo la división de la Península en multitud de naciones y emiratos. Citarla para hacer sagrada la nación de ahora es verdaderamente un contrasentido. Duró siete siglos, y es probable que hubiese durado setecientos, si hubiese debido llevarla a cabo el solo reino que fundó Pelayo. La hizo, no la nación española, sino las de Asturias y León, la de Castilla, la de Navarra, las de Cataluña y Aragón, y la de Portugal, separadas por sus rivalidades y sus odios más aún que por sus fronteras. Tomó la de Aragón las islas Baleares, y bajando por Valencia, llevó hasta Murcia sus vencedoras armas.

Pero, ¿a qué cansarme? Si la fuerza es medio legítimo para la formación de las naciones, preciso es confesar que tan legítimas eran la España visigoda y la España árabe como la de nuestros días. Legítimo fue el imperio de Alejandro el Grande, el de Carlo-Magno, el de Napoleón Bonaparte. Legítimos han sido el reparto de Polonia, el robo de los ducados del Elba, la disolución de la república de Francfort y el reino de Hannover, la anexión de la Alsacia y la Lorena, las incesantes depredaciones de Rusia en Asia y Europa. Por la fuerza ganamos a Portugal, y, pues por la fuerza lo perdimos, por la fuerza podemos recobrarlo. ¿Admiten esto los demócratas? (...)

Después de diez años de guerra con Cataluña, hubimos de ganarla por medios que en nada honraron las armas de Castilla. Después de veinte años de lucha con Portugal, hubimos de dejarlo en paz, rotos y sonrojados de vergüenza. ¿Podríamos hoy más? Es muy dudoso. En las dos guerras civiles de este siglo, Navarra y las Provincias Vascas nos han enseñado, con lo que hicieron sin sus capitales ni sus fortalezas, lo que podrían hacer mañana con sus fortalezas y sus capitales. Serían probablemente invencibles. En los pueblos que no deben su origen al pacto, ¿por qué no decirlo?, cuando se encienden guerras como la de Portugal, el derecho está en las provincias contra la nación, y no en la nación contra las provincias. Contra la fuerza hay siempre la fuerza, y sobre la fuerza está siempre la soberanía de todo ser humano. (...)

Es verdaderamente peregrino admitir el pacto como base de las nuevas y no de las viejas naciones. Si, como acabo de probar, es la única base legítima,

las naciones que en él no descansan adolecen, a no dudarlo, de un vicio de origen, y se debe corregirlo. Si no es la única, ¿cuál es la otra? La cuestión viene a quedar siempre encerrada en el mismo dilema: o la fuerza, o el pacto.

Temer que por el pacto se disgreguen en España las provincias es, por fin, abrigar la idea de que permanecen unidas por el solo vínculo de la fuerza. (...)

Mas, ¿qué es el pacto? se pregunta. El pacto a que principalmente me refiero en este libro es el espontáneo y solemne consentimiento de más o menos provincias o Estados en confederarse para todos los fines comunes, bajo condiciones que estipulan y escriben en una constitución. Cuando se reorganice España según nuestro sistema, el pacto, por ejemplo, será el espontáneo y solemne consentimiento de nuestras regiones o provincias en confederarse para todos los fines comunes bajo las condiciones estipuladas y escritas en una Constitución federal. Como donde no hay libertad no hay consentimiento, sobra en la definición la palabra «espontáneo»; la pongo a fin de que nunca se olvide que el pacto federal excluye toda idea de coacción y de violencia. (...)

Fuera del pacto se puede ser descentralizador, no federal; y de ahí que cada día me afirme más en el pacto.

(*Las Nacionalidades*, 3ª ed., Madrid 1882, «Apéndice Quinto» - «El pacto», pàg. 435-446.)

1883

*El 4 de març del 1883 apareix «L'Esperit Català», setmanari catalanista catòlic.- El 21 d'abril, el Consell General del Centre Català aprova el seu programa catalanista.- Del 23 d'abril al 3 de maig se celebra a Barcelona el Congrés Regional Federalista que, sota el lema «República, Democràcia, Autonomia», aprova un Projecte de Constitució per a l'estat català.

PROJECTE DE CONSTITUCIÓ PER A L'ESTAT CATALÀ:

El poble català, i en son nom los infrascrits Diputats, perfectament cerciorats de que los Municipis compresos en les circumscripcions que respectivament representen, volen continuar formant part de la Regió Catalana, acorden la següent Constitució o Pacte polític fonamental de Catalunya:

TÍTOLI

Del territori de Catalunya

Article 1.- L'Estat Català és sobirà i autònom, sens altres limitacions que les derivades del Pacte federal que l'uneix a les demés Regions espanyoles.

Totes les atribucions o facultats no delegades expressament a la Federació en virtut de dit pacte, s'entenen compreses dins de la sobirania de Catalunya.

Article 2.- Cap poder té facultat de rompre la unitat de la regió catalana, que queda reconstituïda en virtut del present Pacte, ni de enagenar per cap concepte el tot o part de dit territori, ni de mermar en lo més mínim los atributs constitutius de sa sobirania.

TÍTOL II

Dels catalans i de sos devers polítics

Article 3.- Són catalans: 1. Tots los nascuts a Catalunya. 2. Los fills de pare o mare catalans, encara que hagin nascut fora de Catalunya. 3. Los de fora de Catalunya que hagin obtingut carta de naturalesa. 4. Los que sens ella hagin guanyat veïnat en qualsevol poble de Catalunya.

Article 4.- Vénen obligats tots los catalans, no sols a obeir les lleis catalanes i a respectar les autoritats establertes segons elles en Catalunya, sinó també a contribuir en proporció dels seus havers als gastos de l'Estat Català.

Igual respecte i obediència deuen a les lleis i autoritats que per dret exerceixin jurisdicció en la Federació espanyola, i del mateix modo estan obligats a contribuir en la dita proporció als gastos generals de la Federació, exigits per autoritat llegítima i en la forma deguda.

Article 5.- Tot català està així mateix obligat a defensar la pàtria amb les armes, no sols dintre del territori de Catalunya, sinó també fora d'ella, amb arreglo a les lleis particulars de l'Estat i les generals de la Federació.

TÍTOL III

Drets dels catalans i de quants sense ser-ho es trobin a Catalunya, i garanties d'aquestos drets

Article 6.- Tota persona tindrà assegurats en Catalunya, sense que cap poder tingui facultats per a cohibir-los, ni cap llei autoritat per a mermar-los, tots los drets naturals, ço és:

1. Lo dret a la vida, a la seguretat i a la dignitat de la vida.
2. Lo dret al lliure exercici, manifestació i difusió del pensament, i a la lliure expressió de la consciència.
3. Lo dret de reunió i d'associació pacífiques.
4. La llibertat del treball, de la indústria, del comerç interior i del crèdit.
5. Lo dret de propietat, sens facultat de vinculació ni amortització.
6. La igualtat davant la llei.
7. Lo dret a ser Jurat i a ser jutjat per los Jurats, i lo dret a la defensa llibèrrima en judici.

Article 7.- Ningú en Catalunya pot ser detingut ni pres, sinó per causa de delictes.

Article 8.- Tot detingut serà posat en llibertat o entregat a l'autoritat judicial dintre de les 24 hores següents a la detenció, devent aquesta deixar-se sense efecte, o elevar-se a presó dintre de les 72 hores d'haver-se entregat lo detingut al Jutge competent, i devent la providència que es dicti notificar-se a l'interessat dins del mateix plaç.

Article 9.- Ningú no pot ser pres, sinó en virtut de manament de Jutge competent, lo qual se ratificarà o reposarà, a lo presunt reu, dins de les 72 hores següents a l'acte de la presó.(...)

Article 16.- L'autoritat governativa que infringeixi lo prescrit en los articles 8, 9, 10, 12, 13 i 14 incorrerà, segons els casos, en delictes de detenció arbitrària o d'allanament de morada, i además quedarà subjecte a la indemnització prescrita en lo pàrrafo segon de l'article anterior.

Article 17.- A igual indemnització tindrà dret tot detingut que dins del termini de les dites 24 hores no hagi sigut entregat a l'autoritat judicial. Si lo Jutge dins lo termini també expressat de 72 hores, no elevés a presó la detenció, deurà indemnitzar al detingut del modo expressat en l'article 15.

Article 18.- Cap català no pot ser processat ni sentenciat sinó per Jutge o Tribunal competent, en virtut de lleis anteriors al delictes, i amb arreglo a lo que aquestes prescrigui. De cap manera podran crear-se Tribunals extraordinaris, ni Comissions especials per a conèixer cap delictes.

Article 23.- Tot català major de 21 anys i que es trobi en lo ple ús de sos drets civils, tindrà dret a ser elector i elegible. També tindran igual dret les dones catalanes de la mateix edat que, gosant de sos drets civils, posseeixin un títol acadèmic o professional.

Article 24.- Cap català no podrà ser privat:

Del dret de manifestar lliurement ses idees i opinions, ja de paraula, ja per escrit, valent-se de la impremta o d'altre procediment semblant.

Del dret de reunir-se i associar-se pacíficament per tots los fins de la vida humana que no siguin contraris a la moral pública.

Del dret de dirigir peticions individuals o col·lectives a les Corts, i als demás poders i autoritats de Catalunya.(...)

Article 26.- Ni per les lleis ni per les autoritats no podrà establir-se cap disposició preventiva que es refereixi a l'exercici dels drets en aquest títol definits.

Tampoc no podran establir-se la censura, dipòsits ni editors responsables per als periòdics.(...)

Article 41.- L'exercici de tots los cultes és lliure a Catalunya.

Article 42.- Queda separada l'Església de l'Estat, prohibint-se en conseqüència als municipis lo subvencionar directa ni indirectament cap culte.(...)

Article 47.- Queda abolida la pena de mort i totes les perpèties.

TÍTOL IV

Del Govern de Catalunya

Article 48.- La forma de govern de l'Estat Català és la República democràtica representativa.

Article 49.- Tots los poders són electius, amovibles i responsables.

Article 50.- La sobirania originària resideix en tots los compresos en l'article 23, los quals l'exerceixen per medi del sufragi universal.

Article 51.- Aquestos organismes són lo Municipi i l'Estat Regional.

Article 52.- Lo Poder de la Regió es divideix en Poder legislatiu, Poder executiu i Poder judicial.

Article 53.- Lo Poder legislatiu serà exercit exclusivament per les Corts.

Article 54.- Lo Poder executiu serà exercit per lo President i los Ministres.

Article 55. -Lo Poder judicial serà exercit per jurats i jutges, qual nomenclament no dependrà jamai dels altres Poders públics.

TÍTOL V

De les facultats corresponents als poders públics de la regió

Article 56.- Les facultats competents a dits poders són:

1. Relacions amb, los altres Estats regionals i amb, la Federació.
2. Arreglo de les qüestions territorials i de les competències entre els Municipis.
3. Conservació de la unitat i de la integritat de Catalunya.
4. Exèrcit regional.
5. Ferrocarrils, camins i demás obres públiques d'interès regional.
6. Deute regional.
7. Emprèstit regional.
8. Contribucions i rendes que siguin necessàries per al manteniment de l'Estat Regional i per a contribuir als gastos generals de la Federació.
9. Legislació política, civil, penal i processal.
10. Sanitat i Beneficència regional.
11. Monts i mines.
12. Canals regionals.
13. Universitat, Instituts i Escoles d'agricultura, indústria, comerç, arts i oficis de la Regió.

14. Béns i drets de la Regió.

15. Conservació de l'ordre públic regional i declaració de l'estat de guerra civil.

TÍTOL VI

Del poder legislatiu

Article 57.- Lo poder legislatiu de Catalunya, o sia les Corts Catalanes, es compondran de dos cossos: Congrés i Senat.

Article 58.- Lo Congrés se componrà de Diputats (...) elegits per sufragi universal directe de tots los electors compresos en l'article 23.

Article 59.- Los Senadors seran elegits per los Ajuntaments (...)

Article 60.- Les Corts se renovaran en sa totalitat cada dos anys. (...)

TÍTOL VIII

Del poder executiu

Article 80.- Lo poder executiu serà exercit per un Consell compost de tres Ministres (...) baix la direcció d'un President que es titularà President del Consell de l'Estat Català.

Article 84.- Competeix al poder executiu, o sigui a la Presidència i al Consell de l'Estat Català:

1. Disposar de l'Exèrcit regional per a la seguretat interior i defensa de Catalunya.(...)

Article 85.- Competeix especialment al President del Consell de l'Estat Català.(...)

4. Sosténir les relacions interregionals amb los demás Estats de la Federació i amb los Poders d'aquesta.(...)

TÍTOL IX

Del poder judicial

Article 87.- Lo Poder judicial no emanarà de l'executiu ni del legislatiu.

Article 88.- Queda prohibit al Poder executiu, en tots sos graus, imposar penes personals ni pecuniàries per mínimes que siguin. Tot càstig s'imposarà per lo Poder judicial.(...)

TÍTOL XI

De l'exèrcit regional

Article 106.- L'exèrcit regional es divideix en permanent i de reserva.

Lo permanent, qual organització determinarà la llei, es compondrà sols de voluntaris.

La reserva la compondran tots los ciutadans de Catalunya de 21 a 40 anys, quedant en absolut abolides les redempcions i les substitucions.(...)

Article 108.- Lo Govern regional nomenarà los jefes i oficials així de la força pública permanent, com de les reserves, amb arreglo a lo que determini la llei d'organització de l'exèrcit.

Article 109.- Les reserves tindran dipositades les armes necessàries en los quartels i parcs del Govern regional, i sols podran armar-se per un decret d'aquest i mobilitzar-se per una llei.(...)

Barcelona, 2 de maig del 1883.

Segueixen 60 signatures, entre les quals hi ha: *President*: Francesc Sunyer i Capdevila *senior*.

Vice-presidents: Josep M. Vallès i Ribot, Albert Camps. *Diputats*: Valentí Cornet, Miquel Ferrer i Garcés, Miquel Guansé i Puig, Eugeni Litran, Cristòfol Litran, Baldomer Lostau, Ramon Lostau, Joan Puig i Llagostera, Joan Ristol, Francesc Sunyer i Capdevila *iunior*, Joan Tutau.

(*Estat Català. Projecte de Constitució aprovat pel Congrés Regional Federalista de Catalunya el dia 2 de maig de 1883. Barcelona, Tip. F. Cuesta.- Plaza Letamendi, 27, 1908, pàg. 4-6, 8-10, 13-16, 20-22 i 26-28.*)

MANIFEST DEL CONSELL ELEGIT PEL CONGRÉS REGIONAL QUE DISCUTÍ I VOTÀ L'ANTERIOR CONSTITUCIÓ CATALANA:

Lo primer Congrés Regional de Catalunya ha posat fi digna i feliçment a ses tasques. A n'aquest Consell, per ell nomenat per a la suprema representació i direcció del partit republicà federal de la regió catalana, competeix procurar la prompta i eficaç realització dels acords d'eixa

memorable Assemblea, fent tot lo possible perquè produeixin per la llibertat i la pàtria en dia no llunyà los saludables resultats que són sempre d'esperar d'actes polítics inspirats, no per vils egoismes de partit sinó per l'amor que infundeix a tota consciència honrada, la veritat i la justícia, consumats no enmig del soroll d'ardentes apassionades lluites, sinó enmig de la més serena i reflexiva calma i dirigits (...) a amontonar i treballar cuidadosament los materials amb què ha d'aixecar-se la nova obra en lo dia de demà (...)

Quatre fets capitals i transcendentalíssims ha portat a cap lo Congrés Regional; l'establiment de les noves bases de reorganització del partit a Catalunya; la reconstitució d'aquest antic Principat, feta amb lo concurs lliure i espontani de les entitats que el componen, com reivindicació de sa unitat segellada per la naturalesa i per la història; la fixació de les condicions baix les quals la regió catalana celebraria lo Pacte federal amb les demás regions espanyoles o ibèriques; i la discussió i aprovació del projecte de Còdic polític fonamental per a regir-se i governar-se l'Estat de Catalunya dintre la federació Espanyola. (...)

Amb lo segon, al mateix temps que s'ha iniciat una obra de verdadera reparació, reconstruint la pàtria catalana, retallada i dividida per lo centralisme, s'ha vençut les dificultats més greus que en lo dia de demà haurien pogut oposar-se a la unió i compatibilitat de que necessitaran segurament Catalunya i altres regions d'Espanya, així per a lo trànsit de l'unitarisme a la federació, com per a organitzar i establir fermament dintre de la mateixa ses noves institucions. (...)

Complint gratíssim deure, acabem el present manifest dirigint un fraternal saludo a totes i cada una de les antigues regions espanyoles. Catalunya vol per a totes lo que per ella desitja amb ardent anhel: veure-les aviat emancipades de l'odiosa tutela que pesa sobre d'elles; que, declarades totes *sui juris*, gosin d'iguals drets i compleixin uns mateixos deures; que cap d'elles tracti d'exercir sobre les altres repugnants preeminències cobrint amb un sol color los diferents i hermosos matisos que les regions ostenten en les diverses manifestacions de son modo de ser, matisos qual conjunt és sols i únicament lo que pot dir-se amb veritat espanyol; que totes i cada una, així lliures de traves com d'estranyes influències, creixin i se desenrotllin segons sa especial índole i geni, donant així a la vida nacional tota la rica varietat de què és susceptible una gran nació que, com Espanya, és un conjunt de nacionalitats.

Catalunya vol sa autonomia, però no es donaria per satisfeta, sens veure que d'ella disfruten igualment totes les regions que s'estenen des de lo Pirineu a l'Atlàntic i des del Cantàbric mar fins al que banya ses hermoses

platges i recorda son poder i civilitzadores empreses. Catalunya, que no oblida ni pot oblidar que visqué federada amb Aragó, València i Mallorca; que amb asturs, càntabros, lusitans, gallecs, castellans, aragonesos, bascs i navarros lluità contra els moros a Calatañazor, en les Navas, en lo Salado i en la vega de Granada, per a obtenir la reconquesta d'Espanya; contra los francesos a Bailèn i Talavera per la independència pàtria; i que amb tots eixos pobles germans ha sofert per la llibertat llargs martiris, vol viure federalment unida amb totes les regions peninsulars i respirar amb elles los purs aires de la Democràcia i la República.

Barcelona, 17 de maig de 1883.- *Lo President*: Josep Maria Vallès i Ribot.- *Vocals*: Francesc Sunyer i Capdevila *senior*; Miquel Ferrer i Garcés; Baldomer Lostau; Albert Camps; Joan Matas Hortal; Josep Roig Minguet; Pere Closas; Miquel Guansé i Puig.
(Ibid., pàg. 29-32.)

MANUEL DURAN I BAS:

La legislación que se llama de Castilla no entraña un mérito superior a la que rige en Cataluña; no es una legislación por todo extremo perfecta, ora se la considere en los principios que la informan, ora en el desenvolvimiento de las diversas instituciones que componen su organismo; ni con sus ventajas y sus defectos tiene superioridad relativa, comparada con la legislación catalana, tampoco exenta de defectos, pero a la vez recomendable por grandes excelencias. Y nos ha conducido a esta observación, la tendencia y aun la pretensión de que, al unificarse nuestro derecho civil, es necesario hacerlo sobre la base de la legislación castellana: ¿a qué título?, se puede preguntar. Si es el de que rige en cuarenta provincias, como recientemente se ha dicho, sacrificaríamos al admitirlo, un elemento moral de la vida de un pueblo, sus creencias jurídicas y las instituciones a cuyo amparo han crecido y se han fortalecido grandes intereses morales y económicos en importantes regiones de la Península, a un elemento puramente material, como la extensión del territorio, elemento que, si es importante para señalar lo extenso de la autoridad de una legislación, no lo es igualmente para justificar su superioridad sobre otra; y si es el de la mayor bondad de la legislación castellana, debiera antes justificarse este título y demostrarse que en ella se armonizan mejor que en ninguna otra, los tres elementos que en toda buena legislación civil deben entrar; el elemento filosófico, el elemento histórico y el elemento utilitario; o en otros términos, el deducido del concepto racial del derecho, el derivado de las condiciones históricas de cada pueblo, y el originado de las necesidades sociales del país en cada época de su vida. Así que, en la imposibilidad de reconocer la legitimidad de este título, lícito ha

de sermos demostrar, aunque rápidamente y de una manera sintética, el subido valor que entraña la legislación catalana.

El valor intrínseco, esto es, el histórico y doctrinal de una legislación y por lo tanto, el del derecho civil vigente en Cataluña, debe buscarse en su origen, en su antigüedad, en las circunstancias que han concurrido a su desarrollo, en los elementos que lo integran y principios que lo informan, en la extensión territorial de su autoridad y en los resultados sociales de su influencia.

(*Memoria acerca de las Instituciones del Derecho civil de Cataluña*, Barcelona 1883, pàg. LXIX-LXX.)

*20 de Juny de 1883: Segon Congrés Catalanista.- Narcís Oller publica *Notes de color*.- Teatre: *El gra de mesc* de Josep Feliu i Codina, i *Judith de Welp* d'Àngel Guimerà.

1884

*Conferència de Berlín: repartiment de l'Àfrica.- Narcís Oller publica *L'escanyapobres*.- Antoni Gaudí es fa càrrec del projecte del Temple de la Sagrada Família.

1885

JOSEP-M. VALLÈS I RIBOT:

(...) El Principado de Cataluña se encuentra de nuevo en grave peligro de perder su legislación civil, contra la voluntad del pueblo catalán repetidamente manifestada. (...)

Esto, Señores Diputados, equivaldría a destruir de un solo golpe la mayor parte de las instituciones legislativas que regulan la familia y la propiedad en Cataluña, (...)

El unitarismo, señores, que a pesar de tener en sus manos desde Felipe V la plenitud del poder político y, por ende, la plena potestad legislativa, no ha logrado, con todo y tales poderosos medios, unificar por completo la moneda, ni las pesas y medidas; que no ha conseguido castellanizar los usos y costumbres de las diferentes regiones de España; que lejos de haber podido extinguir los idiomas propios de cada una, ha de ver como se reconstituyen y renacen cada día con más creciente vigor las literaturas provinciales; debería renunciar a su tenaz empeño de unificar las legislaciones regionales, contentándose con mantener la unidad exclusivamente política, sin provocar en lo demás nuevos trastornos y conflictos en los antiguos Estados, divididos hoy en provincias de la nación española. (...)

Todo, pues, aconseja, señores diputados, que elevemos nuestra voz a los Cuerpos colegisladores en súplica de que no venga a sustituir el Derecho civil de Castilla al derecho supletorio de Cataluña, Derecho que no debemos a los legisladores que han sucedido en España después del Decreto de Nueva Planta, sino que es nuestro por la voluntad de nuestros progenitores y de nuestras soberanas Cortes. Supliquemos, señores, que ínterin no se nos faciliten medios para modificar nuestra legislación, se nos permita conservarla, no sólo porque responde mejor que ninguna otra a la manera de ser de Cataluña, si que también porque en conjunto reúne relevantes cualidades; la cerca bella corona de gloriosas tradiciones, no la informan principios absolutos, y así es como los catalanes, positiva y práctica; (...)

Pero, para conseguir que nuestro Derecho viva, no basta querer y pedir que se conserve tal como en la actualidad se encuentra. Todo cuanto en el mundo no se reforma, perece; y así las legislaciones que no pueden purificarse, que no pueden irse amoldando a las nuevas necesidades y a las sucesivas evoluciones del principio de justicia, llegan a ser extranjeras en su propia patria, y por viejas y caducas, caen y mueren.

Limitarnos a pedir que se conserve el *statu-quo* de la legislación catalana es hacer permanente su larguísimo estacionamiento, sin evitar que el tiempo vaya tejiendo su fúnebre sudario.

Nuestro Derecho se ha comparado acertadamente por un distinguido publicista catalán a una de esas estatuas griegas cuya incomparable belleza se oculta bajo el polvo de los siglos; quien bien le quiera, pues, no sólo ha de querer conservarlo, sino restaurarlo y rejuvenecerlo sin destruir ni mermar en lo más mínimo el espíritu que le anima, los cimientos sobre que se levanta y los elementos que le imprimen carácter y propia fisonomía.

Pero, ¿cómo llegar a ese resultado? ¿Cómo sacar a Cataluña de la crítica situación legal por la que viene atravesando desde tantísimo tiempo? Antes de contestar estas preguntas fijemos claramente el estado de las cosas.

Todos sabéis que al arrebatarse a nuestro Principado su autonomía política y, por tanto, sus facultades legislativas, se le conservó su antigua legislación. Cataluña, por consiguiente, privada de aquéllas, no ha podido ir acomodando ésta a las nuevas necesidades y a las exigencias de los modernos tiempos; y así se encuentra con un Derecho civil que, si bien responde a su carácter, a sus aptitudes y vocaciones, está desde hace más de

dos siglos cerrado a todas las corrientes de la civilización, inmóvil y petrificado.

En esta situación, que es la misma en todas las regiones que perdieron sus preciadas libertades, el Unitarismo presenta a Cataluña el siguiente dilema: «O vivirás perpetuamente, le dice, con tu antiguo derecho sin poder nunca mejorarlo en lo más mínimo, o renuncia a él y acepta mi Ley nueva, la Ley castellana.

Cataluña hasta el presente, no ha titubeado nunca, y en trance tal se ha decidido siempre por el primer término de la disyuntiva, rechazando el segundo; Cataluña ha dicho para sí, «ínterin conservo mi Derecho, puedo esperar reformarlo en el día de las grandes reparaciones; mientras que si ahora por otro lo abandonase, perdería con él mi última esperanza». Cataluña, como ha dicho gráficamente un íntimo amigo mio, verdadera joya de las letras catalanas, ha hecho lo mismo que haría quien teniendo un vestido que le sienta perfectamente bien, pero viejo, rechazase otro que le ofreciesen muy nuevo y reluciente, pero que le viniera ancho y lleno de arrugas. Cataluña obra saludablemente al no querer legislaciones extrañas a su genio y a su historia, hace bien en rechazar los vestidos nuevos con que se la brinda, ¿pero es sostenible tal situación? ¿Ha de continuar eternamente con el vestido viejo, viendo como a pedazos se le cae y cubriéndose con él como arruinado senador romano envuelto en andrajosa toga? No, en manera alguna; la región catalana ha de trabajar para restaurar su Derecho, para renovar y mejorar su propio vestido; y al hacerlo no ha de encargarlo a manos ajenas, que nadie mejor que ella misma sabrá las modificaciones que en sus leyes ha de introducir para que se realicen las felices nupcias de su glorioso pasado con los tiempos presentes y quede asegurada su ventura en lo porvenir. (...)

Lo que propongo a la Diputación sólo podría ser desestimable si pudiera demostrárseme que en España hay una provincia que tiene derecho a ejercer completa hegemonía sobre todas las demás, que en España sólo tiene derecho a ser y a llamarse nacional lo que es castellano; que el arte, la lengua y la literatura castellanas son las únicas que han de considerarse españolas y que, por consiguiente, en el terreno de la legislación, todas las provincias han de someterse al único Derecho nacional, que es el de Castilla. (...)

¿Es que en la historia puede hallarse la justificación de tales imposiciones y absorciones? De la historia precisamente no brotan más que razones para condenarlas. Me limitaré a evocar el recuerdo de la manera como se unieron la gloriosa Confederación Catalano-Aragonesa con la corona de

León y Castilla. ¿Qué se pactó al unirse? Se pactó que cada uno de los dos Estados, así en lo político como en lo civil, conservarían íntegra su autonomía. Quien lo dude, vea el testamento de D. Fernando el Católico, y los mutuos juramentos que se prestaron por las Cortes catalanas, aragonesas y valencianas de una parte, y de otra por dicho D. Fernando en nombre de su hija Dª Juana la Loca primero, y después, en 1519, por el mismo D. Carlos V, bajo cuyo cetro quedó realmente consumada la unión de las dos coronas.

Ya al prepararse ésta con el casamiento de los Reyes Católicos, presintiéndola los pueblos, dijeron para significar que en nada la corona aragonesa desmerecía de la castellana: «Tanto monta, monta tanto Isabel como Fernando.

Por consiguiente, en el desenlace histórico de aquellas dos nacionalidades, no es dable ver el derecho que pueda tener Castilla de imponer sus leyes y despojar de las suyas propias a Aragón, Cataluña, Mallorca, Valencia. Otro tanto podría decir y demostrar con respecto a Vizcaya y a Navarra. Lo que si se encuentra en la misma historia es el derecho perpetuo y la acción imprescriptible que a las nombradas regiones compete, para poder reivindicar sus profanados derechos y libertades.

Aquí se recordaba el otro día muy oportunamente la diferencia esencialísima que existe entre los orígenes históricos del Derecho catalán y del de Castilla: éste es hijo en casi toda su totalidad de la *munificencia* y *magnanimidad* de sus condes y de sus reyes; el Derecho catalán, no; el Derecho catalán es hijo de nosotros mismos; no debemos nuestro Derecho a mercedes reales, nos lo hemos creado nosotros por actos de nuestra libre y espontánea voluntad en un tiempo en que, para justificar el dicho de *Madame* Estaël de que «en España lo antiguo es la libertad; lo moderno el despotismo», éramos la nación más democráticamente regida del continente, en tiempo en que ninguna otra hacía sus leyes con el concurso del pueblo, como las hacíamos nosotros desde 1283 en virtud de la famosa Constitución de Pedro el Grande. Y es verdaderamente triste y doloroso, y uso los términos más suaves que asoman a mis labios, que un Pueblo que ha creado su legislación por medio de sus Cortes, que un pueblo que no jurara fidelidad a sus reyes, sin que antes sus reyes jurasen fidelidad a sus leyes, vea hoy por hoy, por pactos independientes de su voluntad, mermado su Derecho por manos extrañas.

(...) Yo os suplico que me demostréis el derecho que pueden tener los unitaristas castellanos para arrebatar sus legislaciones especiales a las provincias llamadas forales y para imponer a estas provincias el Derecho

que a ellos les acomode; yo espero que me demostréis por qué razón del orden jurídico o del orden natural no ha de tener Cataluña el derecho de poder modificar su propia legislación, no habría de tener Aragón derecho perfecto para poder adaptar su propia legislación a sus actuales necesidades y aspiraciones, y no han de tener este mismo derecho respecto a sus leyes civiles las Islas Baleares, Navarra y las Provincias Vasca. Espero las razones y argumentos que me demuestren todo esto; prometiéndooos que, si lográis persuadirme, me resignaré al silencio de mi hogar, para llorar mis errores y las incurables desventuras de la patria.

Pero, como a pesar de los poderosos recursos que vuestro talento y vuestra ilustración pueden proporcionaros, ha de ser imposible que me demostréis la justicia de las aberraciones aludidas, yo, y conmigo toda la Diputación que me escucha, habremos de considerar que es perfecto el derecho que asiste a Cataluña y a sus hermanas las demás regiones indicadas para poder hacer, cuando menos en proyecto, la codificación de sus leyes civiles, y que no existe derecho en nadie para abolir y sustituirlas por otras ajenas a su modo de ser, y mucho menos para obligar a esas provincias que acepten el Derecho de otra determinada, Derecho que por concepto alguno puede ostentar títulos de superioridad. (...)

Termino, pues, suplicando a la Diputación que acepte lo que acabo de defender. Yo no he de creer, señores diputados, que ninguno de vosotros deje de votar mi enmienda por temor de desagradar al gobierno de Madrid, pues yo he de creer que aquí no sois una representación del Gobierno, sino que representáis la cuarta parte de Cataluña, la provincia de Barcelona, una parte importantísima de esta tierra catalana dividida y descuartizada por el unitarismo en virtud del principio *divide et impera* (...)

(Discursos pronunciados en la Excelentísima Diputación Provincial de Barcelona en defensa de la Codificación de cada una de las Legislaciones Civiles Regionales de España, Barcelona 1885.)

*L'11 de gener de 1885, míting de la Llotja de Barcelona: Conveni amb Anglaterra. Dret Civil. *Modus vivendi*. El 22 de febrer, nova reunió que aprova la Memòria.- El 10 de març de 1885 és presentada a Alfons XII la *Memoria en Defensa de los Intereses Morales y Materiales de Cataluña*, coneguda, correntment, amb el nom de *Memorial de Greuges*. La iniciativa partí de Valentí Almirall, el qual fou el principal redactor del document.- Mor Alfons XII i comença la regència de Maria Cristina.

VALENTÍ ALMIRALL:

¿Què és lo catalanisme? ¿És lo mateix que regionalisme o particularisme?
(...)

Si separant los ulls del passat los fixem en lo present, la vergonya i la indignació han de fer-nos sortir los colors a la cara. Veritat és que disfrutem de cert benestar material; veritat és que, relativament a lo restant de la nació, tenim certa riquesa; però tal benestar i riquesa hem hagut de comprar-los a preu de dignitat. Catalunya no té personalitat reconeguda ni menys respectada, i els catalans, en los detalls més insignificants de la vida, hem de sentir l'estigma de la subjecció. Avui no som mes que una petita part d'una nació caduca, quals esplendors, sens força ja ni per governar-la, conserven, no obstant, prou esma per a estrènyer més cada dia les lligadures amb què tenen amarrades les regions que es mostraren un dia amb personalitat pròpia. La nostra vida moral i política és avui perfectament nul·la: lo nostre caràcter és avui completament desnaturalitzat, rebaixat.

La comparació entre el passat i el present nos diu ben clar on està el mal. Lo gran principi de la llibertat en què es basava la Confederació catalano-aragonesa va elevar-nos; la subjecció que ens ha imposat l'autoritarisme absorbent castellà nos ha enfonsat. Conegut lo mal, no és difícil saber on se troba el remei, i el catalanisme polític, anhelós d'aplicar-lo, tradueix sa afició, son carinyo i son amor a lo de la terra, en l'aspiració a rompre les lligadures que tenen amarrada Catalunya, substituint-les per los suaus llaços que havien arribat a fer de l'Agrupació aragonesa-catalana un dels Estats més poderosos de la seva època, acomodant-los en llur essència i forma a les necessitats i modo de ser dels temps actuals.

Si això és el catalanisme en el terreny social i polític, la resposta a la segona pregunta se'ns presenta facilíssima. Lo catalanisme no és més que l'aplicació del sistema regionalista a Catalunya, o sigui la forma pràctica que han de prendre les nostres aspiracions, quan se considera la regió catalana en relació amb les demás de la Península en què es troba englobat son territori. I com lo regionalisme no és altra cosa que l'aplicació del principi particularista a l'organització d'una agregació nacional formada per vàries regions amb personalitat pròpia, d'aquí que les tres paraules vinguin a ser sinònimes, distingint-se sols per la major o menor extensió de llur significat. (...)

(...) parlarem de catalanisme i ens titularem catalanistes sempre que ens ocuparem exclusivament de coses de Catalunya. Nos direm regionalistes i farem regionalisme sempre que tractarem la qüestió en relació amb les demás regions, amb les que vulguem viure units, i reservarem les paraules particularisme i particularistes, etc., per a quan vulguem remuntar-nos als

principis generals en què lo nostre catalanisme regionalista trobi son apoi científic. (...)

Dades aquestes lleugeres explicacions, i proposant-se el catalanisme regionalista rompre les lligadures que ens amarren a l'unitarisme de Madrid i substituir-les per los suaus llaços de l'agregació aragonesa, acomodats en llur essència i forma a les necessitats i modo de ser dels temps d'avui, clar és i evident que l'ideal dels catalanistes regionalistes és que la soberania dels Estats se divideixi, passant la representació d'una part d'ella des del poder nacional centralista al nou poder regional català, que hauria de restaurar-se. Si això és clar i innegable, no ho és menys que, fos la que fos la forma que adoptés, científicament la nova organització deixaria de ser unitària i es convertiria en federal. Mentre subsistissin llaços polítics, fossin aquestos més o menys forts, amb tal que no es conservés l'unitarisme ni s'arribés a la separació, lo sistema es basaria en l'aliança, i fóra, per consegüent, federatiu.

Ja em sembla sentir-vos, estimat amic, que em repliqueu: ¿per què, doncs, no ens titulem federalistes? Si la forma federal és l'única que pot prendre el particularisme regionalista, quan no arriba a la separació, ¿Per què no hem d'usar lo nom que tècnicament expressa la nostra idea? ¿Per què hem d'amagar-nos de dir lo que som, a tothom que vulgui saber-ho?

Perquè vivim a Espanya, estimat amic C., i a Espanya la mala fe i la ignorància ho falsifiquen tot. Perquè un partit de Madrid s'ha apoderat del nom de les nostres aspiracions i, sens haver-les jamai sentides, l'ha desacreditat i malmès. Perquè, a Espanya, dir-se federal no vol dir que es desitgi l'aplicació dels principis del particularisme regionalista a l'organització de l'Estat, sinó que es redueix a exaltar a una part de les masses amb les divagacions negatives que va buidar Proudhon en un opuscle, que, si va passar quasi desapercebut a tot Europa i Amèrica, ha produït en aquesta terra dels viceverses un partit que no pot arribar ni a entendre aquelles divagacions, que ni tan sols en teoria donen solució al problema de l'organització política. (...) Per la raó del viceversa espanyol, los que som federals no podem dir-nos-ho, mentre que els que ni ho són ni volen ser-ho van baladrejant la paraula per aquests carrers i places. Deixem-los, doncs, la paraula, ja que la fatalitat així ho vol, i quedem-nos amb la cosa, que és lo que interessa.

Ja em sembla que torno a sentir-vos, benvolgut C., que em sortiu amb una nova objecció que creureu, sens dubte, de força. Lo partit espanyol que s'anomena federal, me direu, no és ja lo que era, almenys en aquesta regió. Dirigit per lo nostre amic Vallès i Ribot, no parla ja d'aquelles divagacions

proudhonianses (...) i presenta solucions pràctiques i catalanistes. Ja lo federalisme, almenys a Catalunya (...) intenta basar-se en lo regionalisme i aspira a una organització anàloga a la que s'ha donat a tots los pobles que s'han trobat en condicions semblants a les que desitgem per a Catalunya. (...)

Vós recordeu com vam entrar en la política. Poc després de la trontollada d'institucions que tingué lloc l'any 1868, trobant que el federalisme era la condensació pràctica de les aspiracions catalanistes vagaroses los que teníem per centre de reunió la rebotiga del nostre amic en Frederic Soler, vam declarar-nos federalistes. Lo moviment va prendre com la reguera de pólvora del rosari de trons de la festa major de Manresa, i va haver-hi un moment en què totes les intel·ligències de Catalunya participaven, amb més o menys calor, de la idea federalista. Tanta fou la força expansiva del moviment, que els gats vells de la política, los que fins llavors s'havien titulat a seques republicans o demòcrates, i que, imbuïts en les teories jacobines i autoritàries de la revolució francesa, podien ser-ho tot menys particularistes, van aprofitar l'ocasió, i damunt les nostres espatlles van enfilar-se. Tot lo partit republicà espanyol antic, encara que, com ha demostrat després, lo que més odiava era el federalisme, va dir-se federal; de manera que un sol de sos capitosts, que va tenir prou fermesa per a seguir dient-se unitari, va quedar tan aïllat que tots els altres lo miraven com un estravagant o posseït de bogeria.

Per desgràcia nostra, cap dels que venien indicats a posar-se, a Catalunya, al davant del moviment va tenir prou caràcter per a ocupar lo lloc que devia, i els que ens havíem tirat de cap a la nova idea amb la fogositat de la joventut no vàrem tardar a trobar-nos en una situació anòmala i compromesa. Lo nostre federalisme era explotat pels que sabíem que no el sentien, i abandonat lo jovent pels que l'havien ensenyat a ésser catalanista i que en aquells moments crítics devien ésser los nostres guies, vàrem ésser impotents per a tòrcer la corrent. Los de menys fe o de més fluix caràcter varen tornar a casa, i uns pocs vàrem voler seguir lluitant. La nostra permanència en lo partit que s'anomena federal, estimat amic C., no va ésser més que una lluita continuada. Fins que en Castelar i els seus (que eren la majoria dels que es deien federals) varen declarar-se francament unitaris vàrem lluitar amb ells. (...)

Lo nostre catalanisme regionalista, ¿ha de ser monàrquic o republicà?

La monarquia i la república són purament formes de govern, que res o molt poc tenen a veure amb lo fondo de la política que l'Estat desenrotlli (...)

(...) Lo nostre catalanisme-regionalista no ha de ser monàrquic ni republicà. Per ara no ha de descendir a tals detalls, i ha de conservar-se en la serena altura dels principis particularistes, encaminant tots els seus esforços a la consecució del gran ideal de convertir l'Estat simple i unificat que forma la nació espanyola, en un Estat compost o confederació d'Estats. La qüestió de forma de govern vindrà més tard i dependrà de les circumstàncies (...)

(...) Formulem ben clarament los principis particularistes i sapiguem los modos possibles d'aplicar-los a Catalunya. Siguem regionalistes, però no mirem més que a la nostra regió. Si les demás de la Península volen aplicar aquells principis a llur regeneració, que ho facin en bona hora; però nosaltres no ens cuidem d'elles. Enfortim-nos dintre de casa i Propaguem los principis científics en què ens fundem. Los que trobin que estan en terreny ferm ja es cuidaran de seguir lo nostre exemple, i si volen entendre's amb nosaltres no els serà pas gens difícil. No subjectem, però, la nostra sort a la de les demás regions. Lo nostre objectiu és que Catalunya recobri la seva personalitat pel camí del particularisme. (...) Ara bé: tractant-se de reivindicar lo que és nostre, tractant-se de recobrar la personalitat; tractant-se de que Catalunya ocupi dintre del conjunt nacional lo lloc que li pertoca, sens sofrir imposicions ni voler fer-les sentir a les regions germanes; tractant-se de que el centralisme no segueixi considerant-nos com a país de conquesta, no hi ha d'haver diferència de partit ni d'opinions. La reivindicació de lo que constitueix lo nostre modo de ser està molt per damunt de totes aqueixes diferències. Vingui l'aplicació del particularisme, i vingui com vulgui o com pugui. Recobrada la personalitat, veurem quina es la forma més adequada al nostre modo de ser, i tractarem de que la prengui. Llavors, monàrquics i republicans, conservadors i radicals, discutirem entre nosaltres i cada u procurarà fer prevalèixer les idees que cregui més en bé de la pàtria. Avui tenim una necessitat suprema: la de les reivindicacions a què donem lo nom de catalanisme, i sempre s'ha vist que davant de les necessitats supremes callen, per més que no s'ofeguen, les aspiracions individuals. Avui, per a condensar lo dit en una sola frase: si poguéssim enviar representants als cossos legislatius, haurien de fer en ells una campanya per l'estil de la que en lo parlament britànic fan los diputats irlandesos (...)

(«Aspecte polític i social del Renaixement català», en *Regionalisme i Particularisme. Cartes de Don V. Almirall*. Club Autonomista Català, Barcelona 1901, pàg. 2-3, 6-10, 14-15 i 19-20. Textos publicats per primera vegada el 1885.)

*Jacint Verdaguer publica *Canigó*.

1886

*Crisi econòmica. Atur obrer.- 25 de juliol del 1886: míting al Teatre Novetats de Barcelona, convocat pel Centre Català, per protestar del *modus vivendi* amb Anglaterra. Malgrat que el delegat governatiu intentà imposar la seva autoritat per a suspendre'n la lectura, fou donada a conèixer una carta-manifest de J.N. Roca i Ferreras que fou rebuda amb una frenètica i perllongada ovació.- El 21 d'octubre es constitueix a Barcelona el Centre Escolar Catalanista.

JOSEP NARCÍS ROCA I FERRERAS:

Hasta ahora nos hemos conformado con la vida vegetativa, puramente orgánica, pan y trabajo: queremos los derechos nacionales, queremos la vida independiente del pueblo, la vida que perdieron los castellanos en Villalar, los aragoneses en Épila, nuestros antepasados en las murallas de Barcelona... Todas nuestras protestas, todas nuestras quejas, toda nuestra indignación no nos sacarán de la cuestión práctica. Por pan y trabajo hemos tenido paciencia por más de cien años, nos hemos dejado arrebatarse los derechos mientras nos permitieran vivir. Desde el momento en que nos arrebatan también el trabajo para matarnos de miseria, no queremos ser pobres y vasallos; seamos pobres, pero libres, reivindicemos nuestros derechos de pueblo y de región nacional.

(Text de la carta-manifest llegida en l'assemblea celebrada al Teatre de Novetats, de Barcelona; donat en versió castellana per Salvador Canals en *La cuestión catalana desde el punto de vista español. Antecedentes*, Madrid 1919, pàg. 49.)

VALENTÍ ALMIRALL:

(...) Lo programa del catalanisme, en totes ses manifestacions, no pot ésser més que un rompre les lligadures que tenen a la nostra regió agarrotada i subjecta, substituint-les per los suaus i dolços llaços de l'afecte que la germanor fa néixer. (...)

Que no ens equivoquem en classificar el caràcter castellà ens ho diu en totes i cada una de llurs pàgines sa història passada i ens ho confirma sa situació actual. Hem vist ja los mòbils que van produir la seva gran epopeia, i per los mateixos s'expliquen tots sos demás fets. Va emprendre, per exemple, la reconquesta de la Península contra els moros que l'ocupaven, i, en son afany d'absorció i de predomini, no sols venia els enemics, sinó que subjugava els auxiliars. Havien nascut distints Estats, que tenien los mateixos títols per a la independència que Castella, i tots los que van estar a tret de sa influència, l'un després de l'altre, degueren junyir-se a ser províncies de son regne. Una confederació d'altres Estats havia pres part en la reconquesta per compte propi, i havia adquirit prou poder per no témer les armes de Castella, mes ni això la va salvar de caure al cap i a la fi sota l'afany absorbent castellà. La constància, l'astúcia va

suplir la força, i els Estats aragonesos, atrets per los cants de sirena de llur veí, van acceptar joiolos la unió que se'ls proposava baix lo peu d'una igualtat perfecta i a condició de conservar l'autonomia i vida pròpia; però, tan bon punt quedà consumada la unió, ja l'una de les parts va començar a mirar l'altra com inferior i obligada a la dependència. De tots los incidents que es presentaven va prendre peu Castella per a continuar la seva obra. Si aquells Estats se mostraven quiets i tranquils, paulatinament, de pas en pas, anaven avançant pel camí de l'absorció. Si la irritació los portava desesperats a la justa revolta, aquesta li donava pretext per a mermar llurs atribucions com a càstig. Lo caràcter castellà no s'ha desmentit jamai. Quan se va creure fort, volgué dominar lo món: quan la trista realitat va convèncer-lo de sa impotència per a portar a terme tan irrealizable empresa, no va pas abdicar de ses pretensions: va limitar-se a reduir-les, i tots sos esforços van concentrar-se a dominar Espanya. Mentre hi hagués reis absoluts, l'absolutisme era l'instrument d'unificació: després de la caiguda d'aquells, lo fals parlamentarisme ha servit per a prosseguir la tasca. (...)

Lo caràcter català és lo revés de la medalla del genuí castellà. En los bons temps, aquest era lo tipo del generalitzador, i nosaltres érem eminentment analitzadors. Ells s'exaltaven per una abstracció idealista: nosaltres buscàvem sempre ventatges positives. Pel castellà, apassionat de les formes, les condicions a qui dava capital importància eren la finura, l'elegància, la magnificència; pel català, poc cuidadós de les apariències, la brusquedat no era un gran defecte, així com ho era lo pecar poc o molt pel cantó oposat. La mirada d'aquell, com que abraçava un vast camp, no veia bé los detalls dels objectes: la nostra veia bé los detalls, mes en contra abraçava un camp reduït. Ells, doncs, pogueren realitzar les epopeies que van assombrar a tot lo món, tenint en canvi caigudes de no menys ressò ni conseqüències, mentre que nosaltres deguérem reduir-nos a fets molt menys brillants, però en canvi molt més sòlids. Lo geni castellà no va desenrotllar-se en gran escala fins que el món se va eixamplar: l'esperit català va trobar-se fora de son centre al punt mateix en què va tenir lloc un aconteixement de tanta transcendència. (...)

Havia arribat l'època de Castella, que tenia condicions de caràcter i es trobava en circumstàncies adequades per a ser la primera potència oceànica. Quan ella va començar la seva epopeia, nosaltres vam començar a baixar de l'altura a què havíem lograt arribar a còpia de treballs i de constància. (...)

No sols no hi devíem figurar afectivament, sinó que no podíem comprendre que els nostres confederats castellans s'hi arrisquessin. De segur que fins

los compadeixíem i els tractàvem de visionaris, exaltats per un pobre boig que els duia a la ruïna. Així s'explica el silenci dels nostres minuciosos dietaris sobre la vinguda de Colombo a la nostra ciutat després d'haver desembarcat de son primer viatge. Los autors de tals records, positivistes i incrèduls fins després d'haver-se fet una expedició al nou món, pensaven que la cosa no valia tant la pena com una disputa de carrer o l'arribada d'un vaixell de Gènova, o no es volien carregar la consciència alentant una empresa que creien una bogeria. (...)

Hem d'entrar en tots aquestos detalls, perquè al nostre entendre lo descobriment d'Amèrica és lo punt de partida de la decadència de la nostra terra, si bé que aquell gran fet va influir contra nosaltres de distinta manera que contra Castella. A aquesta va dessagnar-la directament (...) i l'energia de l'acció va produir una reacció de decaïment del qual no s'ha alçat encara. A Catalunya, la importància del fet i de ses conseqüències va supeditar-la completament, i aquesta supeditació va consumir sa decadència.

Si la unió dels varis Estats espanyols s'hagués verificat durant lo període mediterrani, és probable que la direcció de la nova agrupació hauria correspost a les regions aragoneses (...)

Altra circumstància molt digna de notar-se en lo temperament del nostre poble és sa repulsió a enlairar homes i son afany a arrelar institucions. Los fets més grandiosos de la nostra història, i fins de la nostra llegenda, són o apareixen ser producte de la col·lectivitat. Les Corts catalanes, la Generalitat, lo Consell de Cent, los Senats i Corporacions de les ciutats i viles, los Consolats i Gremis: veu's aquí los herois de la nostra història. Una organització política model; un cos de lleis basades en la llibertat civil i fomentadores del comerç, la marina i la civilització: veu's aquí els monuments que van deixar-nos los passats en herència. Del Consell de Cent, per exemple, d'aquella institució famosa a la qual tant deu la nostra terra i la cultura general i tot, no se'n destaca quasi ni una sola figura que sobresurti extraordinàriament, i fins si alguna sobrepuja del nivell comú ho deu a algun fet purament de circumstàncies. Lo nostre temperament era dels més aptes per a la democràcia basada en la llibertat. Com reflexiu i individualista, apreciava més que tot la independència personal. Igualitari com tots los temperaments llatins, i desconfiat per natural, tenia més fe en les institucions que en los homes. Avui mateix, exagerada aquesta tendència per la nostra degeneració, hem portat la suspicàcia fins a l'extrem, i, si un pretén enlairar-se damunt dels demás, no tarden gaire a tallar-li les ales. Si algú se sent amb mèrits i alè per a pujar molt alt, i vol treure'n la recompensa en glòria, honors o riquesa, no té més recurs que

expatriar-se, puix entre nosaltres li fóra completament impossible realitzar sos projectes. (...)

Si tals són les condicions del nostre caràcter, clar se presenta quin hauria sigut lo nostre destí si els fets històrics no ens haguessin supeditat a una raça tan absorbent i dominadora com la castellana. Si haguéssim pogut desenrotllar aquelles condicions dins de l'atmosfera dels temps moderns, hauríem constituït un poble modest i actiu, que s'hauria cuidat molt d'arreglar-se dintre de casa, sens afany d'imposar-se als demés que no s'haguessin barrejat amb ell. (...)

Avui lo català conserva l'esperit d'individualisme, mes lo vici que d'aquest esperit se deriva, o sigui l'egoisme, transpassant los llindars de l'interès legítim, se presenta molt sovint baix la repugnant forma de l'enveja i mesquindat. Avui, com havem dit, és completament impossible a algú que valgui per ses condicions sòlides fer carrera en lo nostre país. Basta que es vegi que va a posar-se damunt del nivell general, per a què al punt cent mans se repengin en ses espatlles per a obligar-lo a quedar encongit. Mes com, a imitació dels castellans, volem, tenir figures, enlairem a les vulgaritats que no causen enveja. A aquestes se'ls crema encens fins a desvanèixer-les. De tan transcendental defecte prové que Catalunya faci un paper desairat quasi pertot arreu. Los enlairats en política, amb molt poques excepcions, són los més negats de cada partit. Si es pren part en algun congrés científic internacional, no s'hi envia jamai cap home de mèrit real, sinó a nul·litats ridícules, que no hi van a fer res més que a lluir una vanitat que fa formar pobríssim concepte de nosaltres. (...)

Des del moment que es va despertar lo poble, devia per necessitat venir lo Renaixement (...)

Lo Renaixement era una protesta i una reivindicació: tenia una part negativa i altra positiva; devia destruir i reedificar. L'impuls negatiu era més fort que el positiu, i per això va sentir-se la protesta molt abans i molt més decidida que la reivindicació. La poesia lírica va començar plorant i maleint. (...)

(...) La protesta formulada pel Renaixement des de los primers moments havia trobat eco en bona part de la joventut de Catalunya, i la nova situació (la creada per la Revolució de Setembre del 1868) lo convidava a donar forma i cos a les reivindicacions. (...) L'opinió pública estava momentàniament excitada, i s'havia enarborat la bandera de la reivindicació. (...)

I la idea del federalisme va apoderar-se de tots los cors. Descomptant aquells pocs catalans que estaven engolfats en lo joc de la política madrilenya, los demás o se n'havien fet declaradament partidaris i sostenedors, o la miraven amb simpatia com la darrera esperança. Durant un moment pogué dir-se ben bé que regnava la unanimitat a Catalunya. Mes, per desdita, la degeneració i desnaturalització del caràcter català va reduir a l'esterilitat aquella explosió sens exemple. Los que havien sigut fins llavors los capitostos del Renaixement van espantar-se de les conseqüències de llur pròpia obra.. i no sols van deturar-se, sinó que van retrocedir. Lo poble en general, i lo jovent en particular, esperaven escoltar que llurs veus autoritzades los dirigessin en la lluita que començava, i llurs veus autoritzades no es van deixar sentir. Quan, restablerta un poc la calma, van tornar a presentar-se, no se'ls va veure en lo lloc d'honor que els pertocava, sinó que posats als peus d'aquell Madrid que avorrien, aliats amb aquell centralisme contra el qual s'havien dirigit llurs enèrgiques protestes, concentraven tot llur afany a oposar-se a la fórmula, que no era altra cosa que la conseqüència de les premisses per ells establertes.

I aquell moviment espontani i general, per falta de sa direcció natural, va convertir-se en un motiu més de perturbació, que va sumar-se als moltíssims que ja hi havia. La força que els que l'havien fet néixer no sapigueren o no volgueren conduir a bons fins fou aprofitada per altres que l'emplenaren per altres mirades. Los directors del partit republicà a la madrilenya ne van fer festa major i, disfressant-se de federals, van emportar-se'n a una bona part dels que havien pres part en lo moviment, i damunt de nostres espatlles s'enlairaren. Fou un desengany més per als veraders catalans, i el descrèdit que els disfressats van fer caure damunt del sistema federatiu amb llurs calaverades en l'oposició i amb llur impotència en lo poder, va ser un cop fatal per al Renaixement regionalista. (...)

Per fortuna, des de fa una temporada, sembla que hi ha ganas d'entrar en terreny més sòlid i més fèrtil. (...)

(...) Lo primer interès del Renaixement és la regeneració del nostre caràcter. (...)

Los caràcters dels dos pobles o grups principals en què se divideixen los habitants de la Península estan igualment degenerats i decaiguts. La raça que ha sigut i segueix sent la predominant és impotent per a realçar la nació; l'altra raça, supeditada i subjecta fins ara, està ademés de degenerada, desnaturalitzada. Molts dels defectes que mostra no son propis de son temperament, sinó que li han sigut empeltats. Per a regenerar-se, ha de començar desfent-se de tot lo postis que li ha sigut encomanat. D'aquí ve

que el primer mòbil del nostre catalanisme sigui l'afany de regenerar-nos. Des del moment que ens hem despertat, no podem resignar-nos al paper passiu que se'ns ha obligat a representar fins ara. (...)

Lo que fins ara s'ha fet en lo camí del nostre Renaixement és prova de la bondat dels nostres principis. (...) si logra entrar en lo polític social actiu, influirà sens dubte en la millor marxa de la cosa publica.

En voler prendre part en aquesta, nos mou no sols lo desig de què el nostre temperament positivista i analític arribi a harmonitzar amb lo que fins ara ens ha portat cap a les atribucions idealistes, sinó també lo dret perfecte que tenim a fer sentir la nostra influència. Vam entrar en la unió nacional baix la base de la igualtat, i no fem més que reclamar lo compliment de lo pactat.

Los agravis que hem rebut constantment i els que ens estan amenaçant encara, són la legitimació més completa del nostre catalanisme. Són aqueixos de tal naturalesa que ens autoritzarien fins a proclamar la separació. Mes no volem pas anar tan enllà mentre no se'ns posi en situació de no tenir altra sortida. Ni el nostre interès nos ho aconsella, ni els nostres principis i ideals nos ho permeten. Si algun dia la pura necessitat nos obligués a pensar en tal extrem, la tristesa i el dolor ompliria el pit de tots los catalans reflexius. Lo nostre ideal és que Catalunya visqui agermanada amb totes les demás regions de la Península. Lo catalanisme regionalista no aspira més que a rompre les lligadures de la uniformitat, substituint-les per los llaços de la unió. (...)

Essent un fet que la regió catalana no té dinastia pròpia, és evident que l'organització interior que es dongués quan hagués recobrat la personalitat no podria estar basada en la monarquia. Formant part de l'agrupació espanyola, encara que la solució general fos monàrquica, i al davant de la Confederació, Estat Compost o dualisme que s'establís, hi hagués un rei, les nostres institucions particulars haurien de ser representades per més d'un, o sigui republicanes. (...)

Dins del règim particularista, l'organització interior de Catalunya fóra substancialment la mateixa, tant si l'Estat general espanyol fos una monarquia com si fos una república. Sols en lo cas que hem previst de què la unió fos personal, tenint per llaç la corona, i de què aquesta enviés un lloctinent a cada una de les regions o Estats, hi hauria alguna deferència en lo poder executiu.

Qualsevol que fos la solució, Catalunya formaria un tot amb personalitat i vida pròpia. Dins de les limitacions que s'hagués imposat per la unió, i excepció feta de les atribucions que hagués delegat en lo poder general, exerciria lliurement totes les demés que són pròpies de la sobirania. Ella, doncs, cuidaria exclusivament de son dret privat, de sa llengua, de sa administració, de son govern, etc., etc., en quant fos de son interès particular. (...)

(*Lo Catalanisme. Motius que'l llegendan. Fonaments científics y solucions pràcticas*, Barcelona 1886, pàg. 11, 40-41, 54-58, 63-65, 67, 79, 83-87, 91, 217-220 i 329-330.)

*Gaietà Vidal i Valenciano publica *Rosada d'estiu*; Terenci Thos i Codina, *Lo llibre de la infantesa*.- Teatre: Frederic Soler, *Lo pubill*; Àngel Guimerà: *Lo fill del rei*.

1887

JAUME COLLELL:

(...) Jo sento a voltes catalans que diuen que la llengua, si no és lo de menys per la vida d'un poble, no passa de ser condició purament accidental. Doncs hem de dir i repetir ben alt que la llengua és lo de més; que la llengua és lo monument més autèntic d'un poble, l'encarnació més viva d'una nacionalitat; que la llengua és de totes les obres i de totes les institucions, patrimoni secular d'una raça, la que porta més fortament gravada la sagrada senyal de son caràcter; i és quasi una vulgaritat afirmar que el geni de la llengua és la imatge més fidel del geni nacional. (...)

Veus aquí per què us deia que servir la llengua és servir lo casal de la pàtria; i veus aquí per què formulà un gran axioma lo inspirat vident de la nostra renaixença, el mestre Aguiló, quan cantava:

*Poble que sa llengua cobra
se recobra a si mateix.*

I els que no saben o no volen convèncer-se d'aquesta veritat, aquells que en est punt del llenguatge estan disposats a fer-hi, i desgraciadament hi fan cada dia, covardes transaccions, que són per a la pàtria criminals traïcions, que vegen lo que els diu la història; que es mirin la pobra Polònia, ofegada pel jou opressor de Rússia, i veuran que el voler matar la llengua dels pobles esclavitzats o de les nacionalitats confiscades ha sigut sempre la parricida tasca, la sempiterna porfia dels tirans. Un poble que es deixa prendre o perdre la llengua és un poble que es deixa castrar; i Catalunya, viva Déu!, no està tan perduda que vulla sofrir ni consentir aqueixa ignominiosa mutilació!

(«Discurs presidencial dels Jocs Florals de Barcelona, 1887», en *Sembrant arreu*, Vic 1927, pàg. 22-24.)

*Escissió del Centre Català. Es funda la Lliga de Catalunya .-Nova Llei d'Associacions.- S'autoritza la constitució de sindicats obrers.

JOSEP NARCÍS ROCA I FERRERAS:

Un dels motius més poderosos pels que volem autònoma a Catalunya com Estat i Nació és perquè tregui i posi en acció totes les seves forces, perquè fa centúries que està tota encongada sota la campana pneumàtica de l'Espanya castellana de Madrid. (...) Catalunya pot molt bé fer *da se*, fer per ella sola i mateixa. Té recursos i activitat, té capacitat nacional legislativa, administrativa i governativa suficients per anar sola; i, amb tot, ho deixa rovellar, no ho posa en pràctica, no ho desplega, esperant sempre del govern de Madrid, dels monarques de Madrid, és dir, de l'Espanya castellana. Sembla impossible tanta candidesa. Siguem Estat autònom, lliure, dueny de casa seva, i desplegaran els catalans tots els recursos, totes les activitats i capacitats per ser nacionalitat, que tenen ells i el seu país.

Els búlgars, els irlandesos, els bòers, els cunanis o guaianes i separats [sic] no s'espanten de ser pobles independents, ans bé sospiren, gestionen i fan esforços per ser-ho. ¿I els catalans recularien davant la idea de ser un Estat unit o una nacionalitat senzillament aliada amb Espanya, segons els pactes i contractes que fessin els catalans amb els espanyols? Els portuguesos, els salvadorenys, els de Nicaragua, els de Costa Rica, els guatemaltesos, els suecs, i tants altres pobles, com els serbis i els rumans, estan ben satisfets de ser Estats autònoms, despresos de la dominació absolutista de Madrid els cinc primers dits. ¿I els catalans s'espantarien de ser un Estat, una personalitat nacional autònoma? (...)

Solament sent Catalunya un Estat, unit o senzillament aliat, desplegarà tots els seus recursos, capacitats i forces i farà tot lo que pot fer. Mentre no sigui més que una província, estarà esperant, confiant, en els Governos de Madrid, siguen els que siguen; Governos d'on no li poden venir més que vexacions i desditxes, perquè són els dels seus superbiosos i envejosos enemics. El sistema unitari d'Espanya té Catalunya encongada. Entre esperar i tenir por de lo que faran els Governos de Madrid, Catalunya es paralitza: ni fa servir moltes de les qualitats i activitats que té, ni treu profit dels seus recursos. Entre la Borsa i la qüestió d'aranzels, en les que no pot esperar més que ruïna, Catalunya província d'Espanya es mor d'inanició, com Aragó, València i tantes altres nacionalitats de la Península. L'atmosfera unitària és asfixiant per Catalunya; l'autonomia -i com més

ampla i més completa, més- és l'aire pur i ozonitzat. Catalunya-província és Catalunya al calabosso. Catalunya-Estat seria Catalunya al camp lliure i a l'atmosfera pura. I lo mateix diem de les demás regions nacionals d'Espanya. (...)

L'idioma i el Dret privat o civil no basten per l'autonomia; se necessita ademés el Dret públic o polític. Aquest és lo que fa Estat. Són, per cert, un gran tram de l'escalinata; però no la formen o constitueixen tota. Cal anar més amunt, més lluny, més enllà: cal anar a l'autonomia. (...)

Com més lliures millor; com més autònoma Catalunya, com més acostada cap a la independència de nació, més farà *da se*, més traurà i posarà en acció les seves forces i activitat i totes les seves capacitats, que el sistema unitari té com asfixiades i paralisades entre confiances, esperances i temors de lo que faran els Governos de Madrid. No raciocinem exclusivament per dins de la unificació espanyola; també hi havia, i hi pot tornar a haver, Catalunya sense aquesta unificació, que no és pas condició precisa de l'existència de l'autonomia catalana. L'autonomia d'Estat per sortir del calabosso, per desentumir el cap, els braços i els peus; l'autonomia per sortir de la rutina al progrés, de les reculades a l'avenç, de la tirania a la llibertat, de l'esclavitud territorial a la dignitat nacional.

(*L'autonomia condició d'avenç*, en «L'Arch de Sant Martí», any IV, núm. 294, 13 d'octubre del 1887.)

NARCÍS VERDAGUER I CALLÍS:

Jo entenc, senyors, que el catalanisme té dos importants aspectes: per una part, és la sagrada comanda que ens llegaren los passats, que amb tant d'heroisme es deixaren tallar les mans abans d'entregar als botxins l'honra i la ventura de la pàtria; per altra part, és una aspiració nascuda de presents i apremiants necessitats i per elles imposada. (...)

Però, ademés d'aquestes causes i raons d'ordre històric, he dit que donen vida i empenyen al Catalanisme necessitats al present fortament sentides. En efecte, tenim los catalans una llengua suau i encisadora com les inspiracions d'Ausiàs March, poderosa i sublim com les estrofes de l'Atlàntida (...) i aquesta llengua, que és l'embolcall obligat de nostre pensament, (...) hem d'abandonar-la en los més solemnes actes de la vida, l'hem de deixar a la porta del món oficial, i ens obliguen a falsejar lo que sentim i pensem amb unes formes que mai podrem ben entendre, mentre nos sien obligades, i que ens entrebanquen i ens irriren com entrebanca i irrita el presidiari la gruixuda i afrontosa cadena que cenyeix. ¿Som

nosaltres criminals, per ventura, per a merèixer semblant afront? ¿És o no just i justíssim, senyors, que odiem tan ominoses imposicions?

Tenim los catalans una legislació, espill d'altíssima saviesa, exemple perdurable del pregon seny pràctic de nostres passats, legislació necessària a nostre gènit (...) i aquesta legislació que hauria d'estar a les nostres mans, perquè és ben nostra, ens la tenen agarrotada. (...)

Tenim a Catalunya, fruit dels gegantins esforços del nostre temperament, un poderós estat de riquesa que particularment radica en la indústria. Dones bé, senyors, ¿quants cops de maça no han caigut sobre el cap sempre renadiu d'eix poderós element de nostra vida? La història dels atemptats contra d'ella constitueix un rosari de misteris de dolor que, havent començat per una besada de Judes, han d'acabar amb la iniqua crucifixió si la reacció de nostre poble no arrenca a la víctima de les mans de sos saions. (...)

Si, doncs, senyors, constitueixen lo catalanisme la necessitat de reivindicar la dignitat de nostra llengua; de conservar i poder per nosaltres mateixos perfeccionar nostres institucions jurídiques; la necessitat d'assegurar nostra vida econòmica, traient-la de l'alcanç dels polítics d'ofici i la necessitat de posar l'administració de nostres interessos a l'empara del baf verinós del centralisme, ¿és o no lo catalanisme lo lema d'una causa de vida o mort per la pàtria?

(Discurs pronunciat al Centre Escolar Catalanista, en *Acta de la Sessió inaugural celebrada lo dia 3 de desembre de 1887*, Barcelona 1889, pàg. 21-23)

*Àngel Guimerà publica *Poesies*; Jacint Verdaguer, *Excursions i viatges*; Frederic Soler estrena *Batalla de reines*; Mañé i Flaquer, *El regionalismo*.- Barcelona té 397.311 habitants. Entre el 1877 i el 1887 la mitjana anual d'immigració ve a ser de 1.300 persones. La població global del Principat de Catalunya representa el 10,7 de la d'Espanya.

1888

*S'inaugura la I Exposició Universal de Barcelona.- El 27 de maig és celebrada la festa anual dels Jocs Florals. Actua de mantenidor Marcelino Menéndez Pelayo, el qual pronuncia el seu discurs en català. Presideix la reina regent Maria Cristina. Davant d'ella i d'alguns membres del govern espanyol que assisteixen a l'acte, el canonge Jaume Collell llegeix la poesia que li ha estat premiada, *Sacramental*, una de les estrofes de la qual diu:

*No captem el dret de viure,
que aquest no es compra ni es ven;
poble que mereix ser lliure
si no li ho donen s'ho pren.*

A iniciativa de la Lliga de Catalunya, i signat per nombroses personalitats catalanes, moltes d'elles en representació d'entitats del Principat, és lliurat a la Reina un missatge, escrit en català, reivindicant els drets de la nació catalana.

MISSATGE A S. M. Dª MARIA CRISTINA D'HABSBURG-LORENA,
REINA REGENT D'ESPANYA, COMTESSA DE BARCELONA:

Senyora:

Déu, que té en ses mans la sort dels homes, que és mestre i senyor de reis i de pobles, que és tot amor i justícia, no pot permetre que prevaleixi la iniquitat engendrada per l'esperit de venjança, i fa avui, al presentar-nos nosaltres al davant vostre, que es torni a obrir lo llibre immortal de la història de Catalunya per ses planes més glorioses, encara que més tristes, per aquelles planes en les quals lo nom de vostre llinatge se troba unit al nom de nostra casa, ambdós escrits amb la sang de les nostres venes.

Perquè no pot ésser fill de l'atzar, sinó degut a les disposicions més altes, que avui, després de tants i tants anys de vergonyós infortuni que ens semblen llarga cadena de sigles, vinga a hostatjar-se en la capital de Catalunya altra Arxiduchessa d'Àustria, altra Cristina d'Habsburg, regina d'Aragó i de Castella, i comtessa de Barcelona, com aquella que féu vida en nostra Ciutat, prometent-nos, en nom del soberà, que jamai ni ella ni la seva casa abandonarien a l'atribolada Catalunya.

I no es deu tampoc a l'atzar, sinó a les mateixes disposicions altíssimes, que nosaltres siguem, després de tants combats i de tantes caigudes, després de rebre tantes ferides en lo cos i en l'ànima, los mateixos catalans del començ de la passada centúria i que amb lo mateix entusiasme de pàtria i igual amor de justícia que en aquelles jornades d'extermini, nos presentem al davant vostre, gelosos de les constitucions i llibertats que tant ennobliren i feren poderosa a la nació catalana; i com en aquells dies, en los d'avui, també de prova, vos vinguem a parlar de lo que és nostre, de lo que els enemics d'ahir nos prengueren i els d'avui nos neguen.

Bé és veritat, Senyora, que si Vostra Casa i nosaltres no hem mudat los afectes de l'ànima, sentint, amb la mateixa vehemència que abans sentíem, l'amor a aquesta terra, tenim avui per nostra part de contenir los impulsos de la naturalesa per a què les llàgrimes, no totes de dolor, que ens acuden als ulls, se'n tornin al cor. I és que allavors, Senyora, la nació catalana, si bé es trobava amenaçada de mort, aixís i tot, gosava encara de sa autonomia i per ella bregava amb ses armes pròpies, auxiliada per les de la Vostra Casa, davant de tot lo món que tenia en ella fixa la mirada.

Avui, Senyora, ni rastre en queda sobre la terra, del pas per ella de nostra gloriosa soberania. Suprimides estan les nostres Corts nacionals; desapareguts los tres braços que amb llur prudència i saviduria harmonisaven los interessos de tots los catalans amb los interessos de la Corona; no existeix ja el Consell de Cent ni els altres Consells comunals de tota la terra, d'esperit verament democràtic; destituïts se troben nostres peculiars Tribunals de Justícia, tan dreturers com l'esperit del poble que els engendrava; desnaturalisada es mira la nostra Universitat i totes nostres ensenyances catalanes, d'a on sortí tanta claror de ciència i de progrés; en una paraula: abolit és tot lo que li és donat abolir a la llei de la força quan no hi ha la raó que la refreni.

I nosaltres, que som senyors de casa nostra, per voluntat de Déu, per voluntat de nostres avis i per voluntat pròpia, nos veiem obligats a acudir a Madrid per a captar-ho tot de genolls d'una majoria d'homes estranys a Catalunya, fins al punt de què sembla talment que els hi haguem de demanar autorisació per a respirar l'aire de la terra, i tot en la seva llengua, puix en lo llenguatge que ens ve de l'ànima ni tan sols podem demanar-los-hi el perdó d'un sentenciat a mort encara que amb ell poguéssim provar-los-hi que es innocent i tingués ja en lo coll l'afrontosa argolla.

I allà dalt se disposa de nostres fills i germans, prenent-los-hi de les mans les eines del treball després de quintar-los despiadadament, lo que mai s'havia fet a Catalunya, i enviant-los a països forasters sense fixar-se en què, a l'olvidar allí llurs costums patriarcals, olviden també l'afició al treball i l'amor a la família i a la terra.

I allà se fa la tria dels homes que han d'administrar justícia en els Tribunals de Catalunya i de quins han d'ésser los que han d'ensenyar en nostres aules, per més que uns i altres sovint ni entenguen la llengua ni res d'aquells amb quins han de tractar i alguns desconeguen nostres lleis venerades, o coneixent-les los hi sien odioses, i altres vinguen a ensenyar a nostre jovent històries incomplertes i parcials, a on s'amaguen los fets més gloriosos dels nostres passats i en les quals, si es retrau l'estada de vostres progenitors a Espanya, és només per a ofendre's a ells perquè vingueren i ens prometeren baix jurament vetllar per les lleis de la terra, i a nosaltres perquè creguérem en llurs paraules i per a defensar-les donàrem vides i hisendes

I allà dalt, Senyora, com si encara no n'hi hagués prou contra la terra catalana que és una i indivisible, se l'ha partida inconsideradament en quatre províncies, amb lo qual se contribueix a aixecar entre elles rivalitats

i recels: no tenint-ne prou amb matar a aquesta nacionalitat, sinó que, com a cos de criminal, ha esquarterat son cadàver la mateixa rancúnia que en la sala de Sant Jordi del Palau del General de Catalunya llençà a la foguera els títols i prerrogatives otorgats per vostra família a fills d'aquesta terra.

Però no és això solzament: fins dintre de la mateixa organisió que per artifici s'ha creat, Catalunya no pot tenir, com tampoc les demás regions d'Espanya, garantida la defensa pròpia, perquè els representants que en les Corts porten lo nostre nom són abans que tot i sobretot servidors obligats d'agrupacions polítiques subjectes al pensament d'un cabdill absolut o poc menos, lo qual no és d'estranyar, ja que només baix lo caràcter de tal vassallatge és concebible el predomini d'una representació que té tan poc de formal per a la confecció de les lleis com molt d'irrisòria per a les regions representades, les quals vanament confien en los que sovint ni són fills de la terra ni tal vegada han posat en ella sos peus.

I aquest arrabassament de tot lo que constituïa nostra personalitat dintre de la península ibèrica nos desposseeix de la iniciativa i en absolut del govern de nostra pròpia hisenda. De tal manera, que tot just teníem iniciat un período de relatives ventatges, degudes als afanys i treballs començats per los nostres pares, i per nosaltres continuats, quan, inspirant-se en principis d'una fatal escola, los Governos centrals, que no han volgut atendre a les nostres previsoros sol·licituds, han produït aqueix espantós desgavell i aqueixa afrontosa misèria que avui nos afligeixen i de les quals són més víctimes les regions que major prosperitat havien conseguida defensant-se amb sos suprens esforços.

Aixís s'explica que als que deuríem ser propietaris se'ns vagi reduït a la precària situació de parcers, fins al dia en què, per no poder pagar los impostos, nos desposseeixen de nostres béns los executors de sa desnaturalisada política; d'aquí ve que la indústria tanqui les portes de ses fàbriques i tregui al carrer als obrers als que tots los governos, igualment enganyadors en sos discursos, han garantit lo pa de llurs famílies: d'aquí ve que nostres pagesos no trobin qui els hi compri, ni a preu miserable, lo que amb tantes suors i amb tantes llàgrimes conrearen: d'aquí ve que les naus catalanes se podreixin, abandonades en los ports, i es venguin a Catalunya a pes de llenya o vagin als estrangers per què, mudant de bandera, nos duguen triomfalment a Espanya, a canvi de l'or del país, los productes transformats de la Indústria i l'Agricultura; i d'aquí ve, Senyora, que veiem adolorits com totes les vies de mar i terra que porten avui a Catalunya tants i tants viatgers amb motiu del Certamen Universal, serveixin també per a endur-se'n cada dia més, com de terra maleïda, al desvalgut pagès i al desemparat obrer, germans nostres, als que la política malèfica del

Centralisme, amb lo mateix rigor que en altre temps tractà al jueu i al moresc, si bé amb formes més acomodades al fingiment de la nostra època, los expulsa ignominiosament d'Espanya.

I no vos enganyi, Senyora, la seva aparent prosperitat manifestada aquestos dies. Lo gegant que agonitza, glatint-li el cor com en millors èpoques, sentint-se remoure l'ànima indomable dintre de sa descarnada ossamenta, ha fet avui esforç suprem com lo fa qui es despedeix de la vida i es posa ses més pomposes gales i crida a parents i herents a l'entorn de son llit. Vós ho veureu bé prou estudiant a fons la celebració d'aquest Universal Certamen en què ella, Catalunya, fa avui un acte de soberania, cridant a les demás nacions de la terra per a donar-les-hi la coral abraçada de germanor, fins allà on li permet arribar la decadència de ses forces.

Mes si nosaltres, conservant amb la mateixa puresa d'abans nostra virilitat i nostres aspiracions, hem arribat a tanta desdita, que diferenta no és, oh Senyora, la vostra situació avui que ens trobem a les darreries del sigle dinovè, en comparança amb la situació en que es trobava vostra predecessora en los primers anys de la passada centúria! Vós albergueu de segur lo mateix amor i el mateix afany de lograr la felicitat d'aquesta terra que hi tenia l'enyorada esposa de nostre rei Carles, sentint, com mare amorosa, amb la mateixa vehemència, tot lo pes dels infortunis que aclapararen a nostra nativa pàtria. Mes vós ja no heu de témer, com ella, perdre corona i vida dintre dels murs de Barcelona, ni haureu d'abandonar la capital de Catalunya en nau estrangera, casi fugitiva i amb la por en l'ànima, comprenent que amb tot lo valor i amb tota la fidelitat dels Catalans no n'hi havia pas prou per a salvar a vostra família de la pèrdua dels ceptres d'Espanya. Avui podeu girar los ulls, serens, entorn d'aquesta Ciutat, oberta a totes les nacions de la terra, i enlloc veureu rastre de fortlesa enemiga, i el cel de Barcelona se vos presentarà vestit de sa blavor transparenta, sense que la fumera de la pólvora l'emmortalli, ni la pluja de la metralla ratlli sa puresa, que avui, Senyora, la corona de regina d'Espanya que ceneix vostra testa no vos la disputa cap soberà de la terra. La pau dels Borbons amb vostra família no ha sigut la pau venjativa i implacable que es va tenir amb lo Principat, i nos ho diu ara -si ja altres fets anteriors no ens ho diguessen- lo que hagi sigut un Borbó, Alfonso V de Catalunya i XII de Castella, qui vos hagi feta entrega de sa corona, santificant lo sacerdot, en nom de Déu, aquestes esposalles que tant de bo tinguen per a Catalunya més transcendència que la unió de dos sers en lo sagrament del matrimoni.

Per això diem, Senyora, i ho diem bategant-nos lo cor d'esperança, que ha tornat a nostra Ciutat, com nos ho va prometre, l'Arxiduchessa d'Astre, la

Comtessa de Barcelona, obrint-se altre cop lo llibre de nostra pronominal història i reobrint-se amb ell lo procés de nostra causa nacional

I és a Vós, a qui està encomanat estudiar imparcialment la causa i revocar imparcialment la sentència; que a més de Déu, que vos ho imposa, hi som nosaltres, que vos ho preguem, hi són vostres gloriosos passats, que vos fan memòria de llurs juraments, i davant de tots s'aixeca, Senyora, l'ombra de vostre Espòs, per a recordar-vos també com en dia no llunyà, presenciant-ho Vós, assegurarà a representants nostres **QUE ELL ERA ADVOCAT I ADVOCAT CONVENÇUT EN LA DEFENSA DE NOSTRE TREBALL I DE NOSTRES LLEIS.**

Vós millor que ningú en aquestos moments podeu judicar fins a quin punt està obligat per lo més sagrat dels devers un poble com lo nostre a reclamar lo que li pertany, que és tot lo jurat per los reis i que estava en vigor a Catalunya fins a l'any 1705; fundant-nos, al reclamar-ho, en los drets antics perquè són l'herència de nostres majors i aquesta herència no pot prescriure, i afirmant-nos en l'esperit de l'època que vol que els pobles sien senyors de llur casa i guardadors i legisladors de les pròpies lleis.

I ho comprendreu amb més força encara, perquè, essent d'una il·lustre família, heu vingut d'un gran poble a on se procura atendre a la vida de totes les nacionalitats agrupant-les harmònicament al voltant del Cap de l'Estat, com practica vostre magnànim parent Francisco Josep I, qui no confon los poders, sinó que, esclau de lo que les lleis antigues disposen, se ceneix per igual la corona imperial d'Àustria i la corona real d'Hongria, d'aquesta Hongria mirall de Catalunya, amb qui tant s'assembla en fermesa de caràcter i en drets de nacionalitat, i amb qui ahir tant s'assemblava en desventures. I si avui lo nostre país no s'igualava amb ella en la fortuna és perquè el seu soberà al veure-la postrada i agonitzant, li donà la mà per alçar-la, li clogué amb amor les ferides i posant-li altre cop, en ses espatlles lo mantell de soberana, renovà els juraments de fidelitat a ses lleis pairals en tot lo concernent a la constitució, la independència, les llibertats i la integritat territorial de la nació húngara.

A Vós, doncs, Senyora, que en nom de vostre innocent fill sosteniu lo ceptre d'Espanya, a Vós acudim, per a recordar-vos tot lo que constituïa la personalitat de Catalunya, puix, si bé nosaltres per nostra voluntat, amb nostre amor al progrés, no volem fer prevaldre les lleis que hagi esborrades de la vida moderna la mà del temps, no podem abandonar avui ni mai les que hagi esborrades lo dret del més fort.

Desitgem, doncs, que torni a posseir la nació catalana ses Corts generals lliures i independents, obertes per lo Cap de l'Estat o per son lloctinent, en les que hi tinguen representació directa totes les classes socials, des de les més humils a les més elevades: Corts en les que es votin los Pressupostos de Catalunya i la quantitat amb què té de contribuir nostre país als gastos generals d'Espanya: Que sia Catalunya senyora del govern interior de sa casa, senyalant ella mateixa el contingent de l'exèrcit per al Principat, no quintant-se a sos fills ni fent-se a Catalunya laves forçoses, sinó proveint-se de soldats voluntaris i a sou, los que no deguen sortir mai en temps de pau de nostre territori: Que la llengua catalana sia la llengua oficial a Catalunya per a totes les manifestacions de la vida d'aquest poble: Que l'ensenyança a Catalunya sia donada en llengua catalana: Que sien catalans los Tribunals de Justícia i totes les causes i litigis se fallin definitivament dintre del Territori: Que els càrrecs de la nació catalana los nombrin los catalans mateixos, procurant que recaiguin en catalans los càrrecs polítics, los judicials, los administratius i los d'ensenyança: Que vinga lo Cap de d'Estat d'Espanya a jurar a Catalunya ses Constitucions fonamentals, com a condició indispensable d'antic establerta per a exercir a drete llei la soberania en lo Principat: i per fi que es reintegri a Catalunya tot lo que tenint que ser lletra viva se guarda com a lletra morta en los arxius i en lo fons de l'ànima dels bons fills de la terra.

Si a conseguir aqueixa reivindicació complerta ho encaminésseu tot, Senyora; si un dia los nostres drets i llibertats se vegessen degudament garantits; si vós logrésseu deslliurar-nos de la tutela que s'exerceix sobre Catalunya, tutela que no l'ha imposada la justícia, ni el testament de nostres avis, ni menos se desprèn del pacte d'igualtat amb què els Estats se confederaren amb l'enllaç dels Reis Catòlics, se trencaria, és cert, la unió monstruosa que ara tenim amb les altres nacionalitats d'Espanya, se trencaria la unió artificial que ens imposa el Centralisme, però seria per a agermanar-nos de nou amb més noble fermesa per una estreta i llarguíssima abraçada, sense rivalitats presents ni rancunioses recordances, ni desig d'imposicions, puix bé sap Déu que no aspirem ni mai hem aspirat a què es vesteixi a les demás nacionalitats espanyoles amb los colors de Catalunya, sinó que cada arbre arrelí, creixi i tregui brotada i fruits en son terror i de la saba de son terror, fent vots, si, per a què s'otorgui a les regions desposseïdes tot lo que els hi hagi arrabassat la cobdícia mal entesa de l'unitarisme.

La unificació política, Senyora, lo voler lligar totes les nacions d'un gran Estat amb unes mateixes lleis, quan són tan diverses en història, caràcter, llengua, usos i costums, tant a Àustria com a Espanya, hi ha portat desastroses conseqüències, essent causa en l'un i l'altre país de la pèrdua

d'extensíssims territoris, quals fills haurien trobat suau lo sistema autonòmic. Mes en la pàtria de vostra naixença s'han obert los ulls a la raó i a la justícia i afluint les lligades s'ha contingut l'esbarriament de moltes de les nacionalitats oprimides, les quals d'altra sort haurien acabat per rompre les cadenes. En aquesta terra, si no s'acut ràpidament a contenir l'escampada, a la pèrdua de tantes regions de nostre continent i del d'Amèrica com s'han separat en un tot d'Espanya, hi seguiran ben prompte altres regions. Vejau que en l'altra banda del mar queden encara pobles on hi està clavada la bandera espanyola, que poden aixecar sacramental contra els errors de la política uniformadora i absorbent, servint-los-hi d'esperó en son desig lo comparar l'estat precari en què es troben amb l'estat d'altres pobles germans que progressen separats d'Espanya.

Senyora, en aquest mateix lloc, en l'aire que omple nostra ciutat benvolguda, sura encara quelcom d'aquella època que nosaltres vos havem vingut a recordar; quelcom de solemne i immortal que ens retreu d'una part les promeses d'aquell rei Carles i sa esposa Isabel Cristina dient a sos amats i fidels catalans que «ells no ens desepararien jamai i exposarien llurs vides als més coneguts perills per a mantenir-nos en les llibertats que gosàvem», i d'altra part també ens porta a la memòria les paraules que en nom dels consellers nos deia el pregoner de la Ciutat lo dia abans de caure vençuda:

«Se fa també a saber que essent l'esclavitud certa i forçosa, en obligació de sos empleus, expliquen, declaren i protesten als presents i donen testimoni als veniders de què han executat les últimes exhortacions i esforços, protestant de tots los mals, ruïnes i desolacions que sobrevinguessen a nostra comuna i afligida pàtria, i extermini de tots los honors i privilegis, quedant esclaus amb los demás enganyats espanyols i tots en esclavitud del domini francès; però, com tot, se confia que tots com verdaders fills de la pàtria, amants de la llibertat, acudiran als llocs senyalats a fi de derramar gloriosament sa sang i vida, per son Rei, per son honor, per la pàtria i per la llibertat de tota Espanya.»

En les vostres mans que tenen lo timó de l'Estat està l'encaminar-ho tot a fi de què el desig vehementíssim que entranyen les paraules dels vostres passats i dels nostres se compleixi. Vós podeu fer lo prodigi: Vós al venir a rebre a Barcelona totes les nacions del món en la grandiosa festa de la pau, sobre el lloc mateix on correu a rius la sang catalana, sobre el mateix lloc on per càstig de la fidelitat a la vostra nissaga, els enemics de Catalunya aterraren cases i temples, que feien un gran poble, aixecant-hi l'odiosa Ciutadella, Vós l'heu començada ja, l'obra de reivindicació, posant la vostra

firma, la d'un Habsburg en nom d'un Borbó, al peu del decret que ha acabat de destruir aquest per a nosaltres segell de tristes recordances.

Senyora, los catalans que vos parlen envien per mediació vostra una salutació i una abraçada de pau a totes les regions característiques d'Espanya, tant a les que són germanes pròpies de Catalunya com a les que ho són per l'adopció. I, al donar-vos la benvinguda i al desitjar-vos que sien grats a Vós i a vostra família els aires de Catalunya, nosaltres, que ens delim de l'enyorament de Pàtria dintre de la Pàtria mateixa, concretem nostres aspiracions, fent nostres les mateixes paraules que abans de ser lliures enviaren a dir a la Majestat d'Àustria los fills amantíssims de la noble Hongria:

«La condició fonamental de nostra vida política i de nostra independència nacional és l'autonomia legal i la independència del nostre país. Nostre primer dever consisteix en consagrar totes les nostres forces a que Hongria sia Hongria i tinga sos drets constitucionals. Nosaltres declarem solemnement que no podem sacrificar a cap consideració, a cap interès, los drets resultants dels tractats, de les lleis, dels decrets reals i dels juraments de coronació.»

Veus aquí resumides les nostres aspiracions.

Contra elles és ben segur que sentireu alçar-se el clam dels qui en la realització de semblants propòsits veuran una amenaça a conveniències mesquines, nascudes moltes d'elles dels mateixos abusos que combatem perquè ens rebaixen i empobreixen.

Vós, que tantes i tan belles proves esteu donant d'alta noblesa d'esperit, vos fareu superior als consells de l'egoisme i obrareu amb justícia.

Nosaltres prou sabem ja que per vostra condició de Regina Constitucional no podeu, guiada amb vostre sol desig, satisfer avui los ideals nostres; però això, Senyora, no impedeix que demostrem confiança en les vostres decisives gestions per a arribar més o menos tard al renaixement complet de nostra idolatrada Catalunya. Si amb aquest Missatge alcancem tan sols que el programa que constitueix l'objecte de tota nostra vida passi també a ser somniat i desitjat per lo vostre cor, considerarem ja que ha adquirit la nostra justa causa un impuls poderosíssim en les més altes esferes, i al fer-vos des d'ara acreeadora al nostre agraïment viurem esperant que arribi el dia en què nosaltres, los catalans d'avui, puguem dir als qui vindran a substituir-nos en nostra terra que si una Arxiduquessa d'Àustria i una Comtessa de Barcelona prometé als catalans llurs constitucions i llibertats, va ser tan gran, tan noble i tan magnànima com ella, altra Arxiduquessa

d'Àustria i Comtessa de Barcelona, portant-ho tot al compliment de la sagrada promesa- Als R.P. de V.M. -Catalunya. Maig de 1888.

Barcelona.- Pau Sans i Guitart, president de la «Lliga de Catalunya»; Àngel Guimerà, director de «La Renaixensa»; Francesc Matheu, director de «La Il·lustració Catalana»; Narcís Verdaguer i Callís, president del «Centre Escolar Catalanista»; Cèsar August Torras, president de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques»; Francisco X. Tobella, director de «L'Art del Pagès»; Rafel Forn, president de l'«Acadèmia de Taquigrafia»; Josep Prat, president del «Fomento Industrial»; Joan Martorell i Montells, president del «Círculo Barcelonés de Obreros».

Vic- Jaume Collell, canonge, director de «La Veu del Montserrat»; Josep Viguer, president del «Círculo Literario»; Martí Genís, president accidental de la «Sociedad Arqueológica»; Josep Serra, president del «Casino Mercantil Vicense»; Lluçia Conill, president de «La Comercial Vicense»; Pau Subirana, president accidental de l'associació «Talia»; Ramon Anglada i Pujals, director de «La Plana de Vic»; Josep Soler, president del «Casino Vicense»; Ramon Canamasas, president accidental de «La Antigua Ausetana».

Sant Sadurní d'Anoia- Antoni Escayola, director de «La Comarca del Noia»; Joan Vivé i Morera, president del «Centre Català».

Reus- Bernard Torroja, president de l'«Associació Catalanista»; Pau Font i de Rubinat, director de «Lo Sometent»; Salvador Vilanova, director de «La Veu del Camp»; Josep Salvat i Feixas, president del «Consell Regionalista».

Sabadell- Joan Saus, president del «Centre Industrial»; Anton Cirera i Campdepadrós, president accidental del «Centre Català»; Antoni de P. Capmany, director de «Lo Catalanista»; Manel Ribot i Serra, director de la «Revista de Sabadell»; Joaquim Corominas, escolapi, president de l'«Academia Calasancia»; Pau M. Llobet, president del «Fomento Mercantil Industrial y Agrícola»; Joan Altayó i Moratonas, síndic del «Colegio de Tenedores de libros».

Igualada- Mariano Ferrer, prevere, president honorari de l'«Ateneo Igualadino de la clase obrera»; Jaume Serra i Iglésias, president del «Centre Catalanista»; Francisco Matoses, president del «Centro Agrícola de la comarca de Igualada».

Capellades- Manel Jové, *president del «Centre Català»*; Francisco Romani Puigdengolas, *president honorari de la «Secció Catalanista del Centre Catòlic»*.

Torroella de Montgrí- Domingo Call, *advocat*.

Sant Pol de Mar- Bonaventura Gombau, *president del «Centre Català»*.

Bonastre- Tomàs d'A. Rigualt, *rector*.

Sant Martí de Provençals- Joan Serra i Sulé, *director de «L'Arc de Sant Martí»*; Bernard Muntadas, *president accidental del «Centre Catalanista Provençalenc»*; Josep Forgas, *president de la «Societat de maquinistes i fogoners dels ferrocarrils de Catalunya»*.

Roda de Vic- Ramon Roura, *President de l'«Ateneu Obrer»*; Joan Macià Llopart, *per l'Agrupació Catalanista*; Ferran Alsina, *gerent de la «Cooperativa del Ter»*.

(Segueixen 346 signatures més.)

(Barcelona, Imp. La Renaixensa, pàg. 3-9, Biblioteca de Catalunya, sign. 32-8° C 18/20.)

*Del 12 al 25 d'agost de 1888 es funden a Barcelona la Unió General de Treballadors, el Partit Socialista Obrer Espanyol, el Foment del Treball Nacional i la Federació Agrícola Catalano-Balear; en aquesta darrera associació, s'hi reuneixen un centenar de cambres, sindicats, cooperatives, etc. Aquest any marca també l'inici de les revistes artístiques «Quatre Gats» i de «Pél & Ploma». Àngel Guimerà estrena *Mar i cel*.

1889

*A inicis d'any és aprovada per les Corts, a Madrid, la llei de bases per a la modificació del *Código Civil*. Campanya de protestes contra l'article 15, dirigida per Verdaguer i Callís i Duran i Bas, aquest a les Corts.- Congrés de Belles Arts, segons Raventós una mena de Jocs Florals de l'anarquisme.- Frederic Soler estrena *Lo monjo negre*; Apelles Mestres publica *Baladas-I i Idil·lis*.

ÀNGEL GUIMERÀ:

(...) Com a prova de sa constància, de son patriotisme i de sa fermesa de caràcter, sempre retreuen los castellans la conquesta dels sarrains, que durà tantes centúries. Segons ells, al cap de vuit segles Espanya tenia drets a posseir lo que en Guadalet va perdre, ¿i nosaltres no en tindrem, encara no passats dos segles, per a recobrar lo que ens arravatà Felip V al peu de

Barcelona? Lo robat és robat per més segles que passin. ¿Amb quin dret se pot reclamar Gibraltar, si nosaltres no podem reclamar Catalunya?
(*Suplement als Annals de la Lliga de Catalunya. Discurs del President, 9 novembre 1889, pàg. 6-7.*)

1890

PROGRAMA POLÍTIC DEL CENTRE CATALÀ:

Tota Catalunya formarà una sola regió autònoma dintre de la nació Espanyola, tant si aquesta està constituïda per vàries regions com si, exceptuada Catalunya, segueix lo règim unitari el resto de la nació i siga quina es vulga la forma de govern que tinga, mentres se garantisin a la regió los seus drets.

En la Constitució Nacional constaran los extrems de l'autonomia regional de Catalunya i no podran ésser alterats sinó amb consentiment d'ambdues parts.

Catalunya contribuirà als gastos generals de la nació amb la part que li correspongui sens que el govern central pugui intervenir en lo modo de recaudar-les.

Igualment aportarà son contingent a l'exèrcit en cas de guerra, però un cop aquest fixat per la Nació, la regió és lliure d'adoptar la forma de reunir-lo.

En temps de pau la força pública que es fixi en lo conveni servirà en la regió tan sols i serà destinada a sostenir l'ordre públic, les lleis, la seguretat dels ciutadans i a guarnir les Places fortes, costes i fronteres.

La regió tindrà poder legislatiu, executiu i judicial.

Lo primer serà elegit del modo que es determini al constituir-se autònoma la regió i farà totes les lleis i còdics regionals en los ordres civils, polítics, administratius i orgànics.

Lo segon farà complir-les i es compondrà d'un consell nombrat per lo poder legislatiu, qual president revestirà el càrrec de governador de la regió.

Lo tercer estarà organitzat segons les necessitats de l'època, nombrant lo cos legislatiu lo Tribunal Suprem per a entendre dins la regió, en tots los rams de justícia, basada en la perfecta igualtat davant de la llei.

Quan se tracte de punts que afectin al mateix temps que a Catalunya al resto d'Espanya o de l'Estranger, regiran les lleis generals de la nació en quant no s'oposin a l'autonomia de Catalunya.

L'administració pública dins de la regió serà en tots los rams servida per catalans, tant si es tracta d'assumptos nacionals com regionals.

Per a ésser català a tot espanyol li basta naturalisar-se a Catalunya si està en ple ús de sos drets civils, mes per a desempenyar càrrec públic necessitarà posseir la parla de la terra.

La llengua catalana serà oficial en tota la regió, aixís com en tots los establiments d'ensenyança; mes en los estudis sostinguts per Catalunya serà reglamentari ensenyar totes les llengües que siguin oficials a Espanya.

A l'establir-se la regió catalana deuran organisar-se immediatament i amb tota la perfecció possible los següents rams:

La divisió territorial en comarques i municipis, donant a totes les facultats administratives que sien necessàries per a la prosperitat dels seus interessos.

Lo foment de l'Agricultura, Comerç, Indústria, Marina, Instrucció pública, Ciències, Arts i Literatura.

La higiene o salut pública.

La construcció de vies de comunicació i canalisació de rius i rieres.

L'establiment d'una Acadèmia de la llengua Catalana, sostinguda per la regió i lo demás que pugui donar vida i vigor a tots los interessos morals i materials de nostra estimada pàtria.

Barcelona, 12 d'abril 1890,

Lo Consell general

(Solemne sessió que per a presentar lo Programa Polític del Centre Català, tingué lloc lo dia 28 d'abril de 1890, Barcelona, 1890, pàg. 18-20.)

*Primer de Maig del 1890, vagues i manifestacions de protesta en diverses poblacions de Catalunya, València i Balears. Declaració, un cop més, de l'estat de guerra.- El 9 de juny s'estableix el sufragi universal.- Pel juliol, es constitueix a Gràcia el grup anarquista Los hijos del mundo.

JACINT DE MACIÀ:

Es innegable que Don Carlos conoció desde el principio de la guerra que sus voluntarios, lo mismo que el país que representaban, hacían tan heroicos sacrificios no por su persona, sino por la Religión y los Fueros que se creyó defendía.

Las personas que formaban la Reunión o Junta de Olot no desconocían la dificultad de restablecer instituciones civiles en medio de la guerra (...); però tampoco ignoraban lo que puede la fuerza de una palabra tan popular como la palabra Fueros, la necesidad de que el país viese que se da un paso para el planteamiento definitivo del régimen Foral, siquiera éste fuese tan sólo su promulgación solemne y nominal, pero oficial y definitiva, y los jefes en nombre del Rey y los batallones en el del país y de la ordenanza, jurasen todos ante Dios reconocer y acatar la Constitución Foral, ya promulgada, exigiendo en su día el total cumplimiento de lo pactado, aun por medio de las armas, como previenen nuestras antiguas leyes forales.

Tampoco desconocían aquellos católicos y excelentes patricios el prestigio que había de lograr ante el país una institución o junta que se llamase Diputación Foral de Cataluña, la confianza que inspiraría en el manejo de los caudales y lo respetable que sería a los mismos jefes y voluntarios del país, que debían verse empeñados en protegerla, sabiendo que unos y otros, soldados y paisanos, eran la misma sangre de Cataluña, y aspiraban al mismo fin, que era su autonomía foral expresa y formalmente pactada al incorporarse el Principado a la avasalladora corona de Castilla. (...)

(...) no era temerario augurar que unidas en santa concordia la aspiración íntegramente católica y la foral, la explosión del sentimiento público satisfecho habría promovido un levantamiento en masa de Cataluña que permitiera la pronta y feliz terminación de la guerra (...)

(...) No contaban, empero, la sinceridad y buena fe catalanas con los vientos emponzoñados que infestaban la atmósfera del Cuartel Real (...)

Acordada la petición de nuestros Fueros por la Junta de Olot, que hablando a la moderna bien podía llamarse Asamblea Constituyente, y aprobado el pensamiento por otra reunión que se celebró en Vich, tuve el honor de ser el encargado de redactar la exposición a D. Carlos a tenor de las bases por unanimidad aceptadas en ambas asambleas.

(...) El pensamiento culminante de la exposición era recordar al Sr. Duque de Madrid que en Cataluña (...) la idea más general y popular, después de la

Unidad Católica, era la aspiración Foral: «en una parte del pueblo, decía la exposición, extraviada con el nombre de República Federal y en otra felizmente formulada con el de Fueros». Y hablando de los voluntarios continuaba: «Su Dios y su Rey inflaman sus pechos, pero tan sólo en su patria y a la vista de sus hogares hallaban su fuerza y su constancia... Por esto se batían con un valor tan temerario que sería criminal si no fuera heroico...» (...)

Después de probar la necesidad que había de proclamar los Fueros para mejor éxito de la causa que se defendía, así concluía la exposición: «Dígnese V.M. acceder hoy a los ardientes deseos de Cataluña, y al proclamar mañana sus Fueros, entre los mejores adornos de sus galas descollará el perdón real, y entre las salvas de su regocijo los vivas al monarca que restaura los Fueros catalanes.» (...)

Mientras seguía la comisión su camino, divulgóse rápidamente por Cataluña (...) la noticia del suceso, y como todo el mundo recordaba la proclama o alocución en que Don Carlos devolvía los Fueros a Cataluña, nadie dudó de que era simplemente cuestión de forma la proclamación y planteamiento de nuestro antiguo régimen foral.

Con esta esperanza que abrigaba el país, con seguridad completa, había ya levantado la iniciativa particular en Olot y en Vich batallones de guardia foral, que, al saberse la partida de la Comisión, aumentaron considerablemente, creciendo el entusiasmo por la patria catalana, y a su compás era cada día mas popular el rey que se creyó sería su redentor político. (...)

Antes de seguir adelante su camino hacia el Cuartel Real (...) juzgó la Comisión conveniente y aun necesario visitar en Vergara al Ilustrísimo Sr. Caixal, obispo de Urgell, que tan importante papel desempeñó en la última guerra. (...)

(...) al saber el objeto de nuestra comisión y enterarse del contenido de la solicitud catalana, abriónos los brazos y el corazón viendo en nosotros a dos hermanos queridos que en aquellos momentos solemnes representaban a su amada Cataluña. (...)

Volviendo ya al asunto de Cataluña interrumpiéronos con animada palabra (...) augurando el fracaso que habíamos de sufrir en nuestra comisión; porque, añadió con conmovido acento, hay empeño en aplastar a Cataluña y nada podemos esperar de los que no saben respetar los Fueros del país que los sustenta. Los aires de Castilla han sido siempre dañosos a la tierra

catalana y vencidos o vencedores en la actual contienda, siempre seremos víctimas de los que desde Madrid nos mandan, hasta que Dios se apiade de nosotros por los medios que crea más convenientes a la Divina Sabiduría. (...)

Al recorrer las provincias basco-navarras, (...) tuvimos ocasión de comprobar la verdad de las apreciaciones que acaban de salir de la autorizada palabra del insigne Obispo. (...)

Desde que Felipe V hizo quemar por mano de verdugo nuestros Fueros, no había recibido Cataluña otra mayor afrenta de Borbón alguno, aunque todos los monarcas de tal apellido hayan emulado siempre en postergarla. El Obispo de Urgell había sido profeta, pero seguramente no llegó a sospechar hasta qué punto su querida patria había de ser pisoteada. (...)

En vano estuvimos aguardando que se decretase, bien o mal, la solicitud de Cataluña en demanda de cumplimiento de la palabra empeñada y en su consecuencia se nos permitiera la solemne promulgación de los Fueros. Esta es la hora en que aún está por contestar la exposición catalana. (...)

(...) se necesitaron cuatro meses cabales para dar alguna organización civil al Principado de Cataluña, desentendiéndose de la cuestión Foral, y cuando, a pesar de algún notable hecho de armas, que animó al país en los últimos tiempos de la República, era ya tarde. (...)

(Jacinto de Macià, *Don Carlos y los Fueros de Cataluña*, Figueras 1890, pàg. 9-11, 13-15, 17-19, 24 i 29.)

*Narcís Oller publica el primer volum de *La febre d'or*.- Teatre: *Sogre i nora*, de Josep Pin i Soler; *La boja*, *La sala d'espera* i *Rei i monjo*, d'Àngel Guimerà.

FRANCESC ROMANÍ I PUIGDENGOLAS:

(...) Tuvo la desgracia Cataluña de que al tiempo de su mayor pujanza y esplendor se le arrebataran los instrumentos de su misión sobre la tierra y se frustraran sus nobles destinos, por la misma mano cabalmente que debía guiarla y alentarla, que era la de la realeza. Mas por otra parte ha alcanzado la fortuna de sobrevivir cuando menos en espíritu al de sus detractores y verdugos, y de alcanzar una época en que siquiera de nombre suspira toda España por el régimen representativo, en cuya defensa sufrió Cataluña su martirio. Sin esto habría quedado su buena fama a merced de sus enemigos, como aconteció con Cartago, que sabemos de ella lo que plugo comunicarnos la animosidad romana y la adulación griega. (...)

(...) La política catalana y la castellana, tanto en la formación intrínseca de cada región, como en la de sus ensanches y dominios, ha sido siempre del todo, en todo, contrapuesta. Cataluña viene engendrada por la vida federativa, que cristaliza en el feudo, y la aplica a Mallorca, a Sicilia, a todas partes. Castilla continúa la tradición conquistadora oligárquica goda.
(...)

(...) Cataluña fue la primera entre todas las naciones españolas en la obra de la Reconquista, y afanosa de gloria, frecuentó el trato italiano y hasta el del imperio oriental, depósito genuino y completo de la civilización antigua. Hermana y émula de la Provenza, como ella perfeccionó en hora temprana su lengua, en la que escribió sus sabias leyes y sus múltiples relaciones diplomáticas, propagó las ciencias y cultivó las artes bellas. Ese movimiento civilizador lo extendió a Aragón y trascendió a toda España.
(...)

(...) Hoy el mayor obstáculo para restaurar la política regional cohesionadora de clases y jerarquías y armonizadora de todos los intereses, subsiste en el oligarquismo, que, cual otro Proteo, vive de la mentira, montando su sistema de vida sobre una fingida voluntad nacional, y es tan miserable, que necesita para sostenerse invocar la misma libertad que sofistica, esa misma libertad que proclamamos nosotros, como propia de nuestro antiguo ser y virtud, no tan solo para el individuo y el Estado, sino para la familia, para el municipio y para la región, de modo que sea prenda de confianza en el exterior y rehabilite la virtud atractiva de las regiones separadas. (...)

(...) Entretanto concluimos nuestro trabajo congratulándonos del general despertamiento de los pueblos primitivos; de aquellos en quienes la vitalidad de las antiguas raíces apunta con nuevos bríos en Cataluña, en la Basconia y en la Galicia. Las letras y las artes protegen sus esbozos, y la fuerza de la justicia, impulsada por la Providencia, que vivifica nuestros destinos, hará el resto.

(*Antigüedad del Regionalismo Español*, Barcelona 1890, pàg. 289-290, 295-296, 304 i 305.)

ENRIC PRAT DE LA RIBA:

Vinc a parlar-vos de la pàtria catalana que, petita o gran, és l'única pàtria nostra. Voldria fer-vos tocar sos mals actuals, i que entrevegésseu son millor pervindre, mostrant-vos-la esclava, i fer-vos veure després com se

fonen ses cadenes; bé és veritat que poc m'ha de costar convèncer-vos a vosaltres, que com jo sentiü en l'ànima sos dolors, com jo lluiteu per a retornar-li la llibertat perduda i com jo somnieu mirar-la un dia entrar a la vida de les nacions amb la serena majestat de qui en temps no llunyans n'ha sigut reina.

He dit l'esclavitut de Catalunya; oh, no és per desgràcia nostra aquesta paraula sols un crit del sentiment que plora perdudes grandeses de la pàtria, no; és també la raó qui fent cor amb lo sentiment nos retreu sempre, a totes hores, que Catalunya és esclava, que nosaltres com a catalans no som lliures. (...)

(...) Contra aqueixa tirania s'aixeca potent la veu que aclama les nacionalitats naturals i històriques.

(...) Les nacionalitats que moren són aquelles de què ens parlen els llibres, les *grandes nacionalidades*, constituïdes sempre en perjudici de les pàtries naturals pel poder avassallador d'una nacionalitat que a França serà la Nèustria, a Bretanya Anglaterra, a Espanya Castella. Avui ja per molts Espanya és sols un nom indicatiu d'una divisió geogràfica, com ho és Europa. Avui són molts els que veuen clar que Espanya no és una nació, sinó un Estat; i que es penetren de la diferència que va de l'Estat, obra d'homes, entitat artificial, a la Nació, entitat natural, producte de l'espontaneïtat del desenrotllo històric. I som molts també els qui, penetrats d'aquesta diferència, volem que els Estats siguin nacionals. (...)

Mes jo voldria per ma pàtria més encara que sa llibertat. Jo voldria que Catalunya es penetrés bé de la significació i transcendència d'aquest moviment social, i compregués la glòria eterna que conquistarà la nacionalitat que es posi a la vanguardia de l'estol de guerra dels pobles oprimits. Jo voldria que aquesta nacionalitat fos la pàtria meva.

Ma veu no és prou potent per a dirigir-me a Catalunya; per això em dirigeixo a vosaltres tan sols, que sou sos fills més amorosos. Resseguiu-la arreu, parleu-hi no amb la boca sinó amb el cor, perquè amb el cor us escolti; feu-li sentir les remors primeres de la revolució que es prepara; convenceu-la de la transcendència de la gran obra; digueu-li que les nacions esclaves esperen, com la humanitat altre temps, que vingui el redemptor que trenqui ses cadenes; feu que sia el Geni de Catalunya el Messies esperat de les nacions (...)

(Discurs del president del «Centre Escolar Catalanista» de Barcelona, Don Enric Prat de la Riba, llegit en la Sessió inaugural del curs de 1890 a 1891, Imp. La Renaixensa, Barcelona s.d., pàg. 2-3 i 8.)

*Fundació de la Unió Catalanista. Apareix el setmanari «La Veu de Catalunya» (a partir del 1 de gener de 1899, i fins al final del 1936 que deixa de publicar-se, serà diari).- Hi ha una forta agitació rabassaire a les comarques del Penedès, el Vallès i el Camp de Tarragona.- Es funda l'Orfeó Català; en serà director Luís Millet.- Lleó XIII publica l'encíclica *Rerum Novarum*.- Teatre: *Los Pirineus*, de Víctor Balaguer.

1892

*Del 25 al 27 de març del 1892, la Unió Catalanista celebra una assemblea a Manresa; hi són aprovades unes *Bases per a la Constitució Regional Catalana (Bases de Manresa)*. El nombre de delegats era de 243, pertanyents a 155 poblacions de Catalunya. La ponència era constituïda per Lluís Domènech i Montaner (president), Joan J. Permanyer i Ayats, Àngel Guimerà, Antoni Aulèstia i Pijoan, Josep Coroleu, Ramon Picó i Campamar, Pau Colomer, Pau Font i de Rubinat, Joaquim Vayreda i Enric Prat de la Riba (secretari).

ÀNGEL GUIMERÀ:

(...) Siguin, senyors, de flors o de ferro les cadenes que lliguin estretament la nacionalitat catalana a les demés nacionalitats espanyoles, les cadenes sempre seran cadenes. (...)

Catalunya ha respirat i ha glatit tot temps per aquesta autonomia. Aliats seus, companys de glòries i fatigues, los ha volgut sempre als altres pobles. Mes així com no ha fet esclaves seves a les altres races imposant-les-hi a i cop d'espasa o d'ascona ses pròpies lleis, tampoc no ha volgut admetre com a naturals les lleis d'altres Estats quan era la força qui volia imposar-les. Per això ha llançat sempre, tan lluny com li han permès ses energies, tota imposició forastera. I quan no ha pogut, com en nostre segle, recobrar sa enyorada autonomia, ha sospirat constantment per ella, fent, senyors, amb lo despòtic centralisme lo que fa el mar amb los cadàvers, que els aguanta fins que un dia els escup a la sorra. Cada generació de catalans és una onada sobre el mar de la vida. Tant de bo sia la nostra l'onada poderosa que llenci a la platja el cadàver corromput i repugnant del centralisme!

Que Catalunya tot ho va fer per conservar la seva independència, ho diuen ses lluites amb cartaginesos i romans; amb francs i amb gots; amb alarbs i castellans.

I si la llibertat que volia per ella Catalunya la volia també per les demés nacionalitats amb les que es proposava viure agermanada, encara que mai fosa, ho sap bé prou l'Aragó, no emmotllat a la nació nostra, sinó vivint de ses pròpies lleis i de son ser propi. Ho sap bé prou Mallorca; ho sap bé prou València... Ho saben tots los altres pobles de més lluny als que els allargà

els braços per a estrènyer-los dintre d'ells amb abraçada de germanor; mai per ofegar-los.

Doncs, si valent-se únicament d'aquestes nobles armes va aconseguir ser respectada i viure honradament de sa pròpia vida dintre del concert dels pobles confederats baix la corona aragonesa, ¿com és que no pot reclamar, i més que reclamar, que de res valdria, exigir en son degut temps que se li torni a la nació catalana tot allò que se li anà arrabassant, començant lo lladronici després de la mort de Ferran lo Catòlic?

I dic, senyors, que se li anà arrabassant, no tot en un sol dia sinó poc a poc, per espai de segles; no fent en això els desposseïdors la feina del lladre que ens ho roba tot enmig del camí ral, sinó la feina perfidiosa del corc que rosega ahir, avui i demà la biga fins que la casa es desploma. (...)

I si amb tots aquests motius no n'hi hagués prou encara per a convèncer-nos a nosaltres mateixos de la necessitat en què estem de voler rescatar a la nacionalitat que viu amarrada com les altres nacionalitats d'Espanya al banc de la galera de l'embrutidor unitarisme, n'hi hauria prou per a determinar als més apàtics dels catalans a considerar a quin estat tristíssim de rebaixament hem arribat, ja mirant-nos com a part d'aquest monstre de cent peus i un sol païdor que es diu Espanya, ja mirant només a dintre de casa nostra. (...)

Tot cau, tot s'enfonsa, tot s'esmicola dintre de Catalunya. Des del Poble a la ciutat tot està baix lo peu del cap de colla de la política. Abans los reis tenien un sol privat a Madrid; ara els que en nom dels reis manen tenen un privat a cada poble, que cobra sos havers del mateix poble; que cometen les majors injustícies, traient sempre la cara per ells los governadors de les províncies, sobretot en acostar-se les eleccions de regidors i de diputats, en què la vergonya i la deshonra de Catalunya és completa; i en això sí que nostra terra està al nivell de la regió més degradada d'Espanya. (...)

Doncs, cal, senyors, que netegem lo cel de Catalunya de la negra nuvolada que l'embruta, tocant a mal temps com fan en nostres muntanyes. Sacrificant-ho tot, i costi el que costi l'aconseguir-ho, cal que dintre de la terra espanyola torni a respirar aires de llibertat la nació catalana. Si els esforços hi són, si la constància dura, tornarem a aquella edat enyorada en què tot era català a casa nostra, des del bressol a la sepultura. Llavors los fills d'aquesta pàtria seran lliures de disposar de sa fortuna sense por de que vagi al centre a engreixar els que no treballen; llavors lo domicili i la propietat tornaran a ser inviolables; tots los càrrecs públics seran desempenyats per catalans; l'ensenyança serà feta en llengua catalana; totes

les forces vives de la terra tindran representació directa en nostres parlaments; no es coneixerà l'injust servei de quintes que fa llei de l'atzar i és privilegi del ric damunt el pobre. (...)

I a aquells que vos diguin, senyors, que les llibertats per a Catalunya, tal com les volem nosaltres, estan renyides amb lo moviment polític del nostre segle, mostreu-los-hi les nacionalitats d'Europa que estan avui dia girant los ulls a la reconquesta de la seva passada independència. Mostreu-los-hi com s'estan despertant los fills de la Irlanda; les races engrillonades per la Turquia; les martiritzades regions polaquas; les encontrades bohèmies; les valls i les muntanyes del migdia de França. Mostreu-los-hi com se planyen empenedides de son suïcidi les nacions d'Itàlia; com canten sa llibertat la Finlàndia, el Luxemburg, la Islàndia, la Suïssa, la Noruega, la constel·lació de nacions alemanyes. I, sobretot, mostreu-los-hi l'Hongria, que no ha reconegut a son rei fins que ha anat a la capital d'aquella raça d'herois a fer-se coronar i a jurar sos drets històrics, l'existència de la seva autonomia. (...)

Senyors, germans meus de pàtria, glòria a un demà, tant de bo fos avui, en què vegem lliure i dignificada altre cop nostre mare, la idolatrada Catalunya!

(Deliberacions de l'Assemblea General de Delegats de la Unió Catalanista tinguda a Manresa en lo mes de març de 1892. Assemblees Catalanistes (Primera). Manresa. Deliberacions i acords, Biblioteca de la Unió Catalanista, Barcelona 1900, 2ª ed., pàg. 61-67. Discurs pronunciat a la 2ª sessió de l'Assemblea el 26 de març del 1892.)

RAMON PICÓ i CAMPAMAR:

La Base 4ª del Projecte de Constitució que discutí diu que *la llengua catalana serà l'única oficial a Catalunya i en les relacions d'aquesta amb lo Poder central.*

Que això sia així no sols és just, sinó que, al meu entendre, és del tot necessari si volem ser un poble lliure i conservar la nostra personalitat.

Que nostra llengua sia per a nosaltres l'oficial és, además, pels catalans, no sols una qüestió de dret, sinó també de dignitat.

Des del moment que tenim una llengua pròpia, una llengua que nasqué amb nosaltres, que és l'expressió de l'esperit de la nostra terra, que s'ha perpetuat en la família i que ha mantingut sempre viva en nosaltres la consciència de nostra nacionalitat, ningú no té dret a privar-nos d'aquesta llengua ni a imposar-nos-en una altra de forastera.

Amb tot, amb nosaltres, los catalans, això s'ha fet i s'està fent.

Si no és per a parlar familiarment nosaltres amb nosaltres, per a tot lo demás se'ns obliga a servir-nos d'una llengua estranya. A les escoles s'ensenya el castellà, que amb moltíssima vanitat s'anomena a si mateix llengua espanyola. Si anem als Tribunals, en castellà se'ns interroga; en nostres contractes, del castellà hem de servir-nos; al dictar testament, en castellà hem de dictar-lo; i sempre així, sempre així!...

Per part de Castella hi ha en tot això una injustícia de les més irritants i la més brutal de les violències; i cometriem nosaltres la baixesa més indigna si ho toleréssim sense protestar-ne a totes hores.

En anar a la unió amb Castella, anàrem senzillament a la *unió*; ja ho diu ben bé la paraula: no hi anàrem perquè ella ens posés lo jou de l'esclavitud; no hi anàrem com lo riu que va a fondre's amb la mar, no: en anar a la unió amb Castella no anàrem a renunciar a favor seu la nostra personalitat ni cap dels drets inherents a la mateixa.

Hi anàrem per a viure units, no unificats; agermanats, jamai confosos. Hi anàrem per a ajudar-nos mútuament, però a condició de ser cadascú senyor de lo seu i viure independent a casa seva.

I és això lo que passa? No.

Fa segles que Castella treballa per a estrafer la nostra fesomia i anul·lar la nostra personalitat. (...)

Quelcom d'important ha d'haver-hi en la llengua d'un país, quelcom d'important per a la vida i llibertat del poble que la parla, quan aquest poble s'hi aferra en tanta de manera i quan los tirans també en tanta de manera s'afanyen a privar-ne el seu ús als vençuts.

És, senyors, que la llengua d'un poble és quelcom més que una sèrie de sons més o menys articulats; la llengua és l'expressió sensible o, com si diguéssim, lo cos del pensament; és la vibració de l'esperit, és l'*ànima parlant* d'aquell poble, és la més alta expressió de la seva personalitat.

Precisament perquè una llengua és tot això, és que no hi ha cap poble que renunciï, així com així a la seva; i per això és també que la maleïda raça dels opressors i violents vol ofegar sempre la llengua dels vençuts: perquè per aquest medi, en ofegar sa llengua, ofeguen també son pensament, fan emmudir la seva ànima i esborren i anul·len la seva personalitat.

Natural és, doncs, que el poble que té consciència d'ell mateix i que s'estima i que vol viure l'única vida noble i digna, la vida dels pobles lliures, natural és, dic, que s'esforci en mantenir-la viva i sana i que rebutgi tenaçment la imposició de tota altra llengua forastera. Ho fa així perquè sap i entén que mantenir la seva llengua és mantenir sempre viu son esperit, sencer lo seu caràcter, robusta i forta la seva personalitat, mantenir, en una paraula, lo seu propi ser.

Això és el que volem nosaltres: que la gran família espanyola pugui constituir-se segons les lleis peculiars de sa existència; que visquin, creixin i es desenvolupin lliure i espontàniament totes les antigues pàtries; que cada una d'elles se serveixi de sa pròpia llengua (...) Volem que el Poder Central respecti totes les llengües de les diferents regions d'Espanya, i que faci com l'emperador d'Àustria, qui, en dirigir la paraula als distints pobles que s'abriguen sota son mantell imperial, ho fa parlant-los-hi la llengua que els és pròpia.

Admetre que el Poder Central d'un Estat compost tingui per llengua la d'una de les regions que el componen, i que per a entendre's amb totes elles se serveixi únicament d'aquella i de cap altra, no és possible. Això fóra, ja de bones a primeres, establir diferències i preferències, quan precisament del que ens queixem és d'això, de què tals diferències existeixin. (...)

Totes les regions han de ser igualment respectades i ateses, totes han de ser per igual considerades; i això no fóra així si la llengua d'una d'elles fos la llengua escollida per a llengua oficial del Poder Central i l'imposada a les demés per a entendre's oficialment amb ell. Això fóra establir una injustícia, i ai aleshores de l'autonomia regional! Aixecada damunt fonaments falsos, aviat s'enfonsaria. No ho dubteu, senyors: l'autonomia de les regions d'un Estat compost portarà en si mateixa el germen de la uniformitat sempre que el Poder Central tingui per única llengua oficial la d'una de les regions; i quan aquest Estat sia Espanya, i aquesta llengua oficial de què parlem sia la d'una regió o d'una raça que hagi tractat d'imposar-se i s'hagi imposat a les demés regions vexant-les i oprimint-les, aleshores, adéu autonomia!

Establir que les regions sien autònomes i deixar al mateix temps la llengua castellana assegurada com a reina a l'alt setial del Poder Central, això, senyors, no fóra arrencar l'uniformisme d'arrel, que és com ha de fer-se perquè mai més rebroti; això fóra únicament serrar la soca arran de terra deixant-hi les arrels i el rabassot amb prou saba per a rebrotar i congriar de

nou lo mateix arbre, l'arbre maleït del fruit amarg i ombra malsana, l'arbre de la uniformitat que ara ens abriga. (...)

(...) la llengua d'un poble és, com he dit abans, l'expressió sensible, lo cos del seu pensament; és la vibració de son esperit, és l'ànima parlant del mateix poble. Doncs bé: amb la llengua castellana, que va entrar a Catalunya en la persona del rei elegit a Casp, hi entrà també el pensament altiu, l'esperit dominador, l'ànima absorbent d'aquella raça, i, les conseqüències d'això, no cal pas dir-les, que massa les sabeu!... Si mai arriba el jorn de l'enyorada llibertat de nostra terra, recordeu-vos-en, aleshores, de tot això; recordeu-vos-en i feu lo que cal fer perquè no torni a succeir. Barreu les portes a aquella llengua; si així no ho feu, si li deixeu només que una escletxa, la de què sia llengua oficial del Poder Central, ja veureu com aviat tindrem l'enemic a casa. (...)

La raça dels opressors i violents, que són los nostres enemics, segueixen lo principi de què per a anorrear una nacionalitat no hi ha com matar la seva llengua; ells mateixos nos diuen amb això lo que hem de fer nosaltres per a refer i robustir la nacionalitat catalana: lo que hem de fer és no deixar que nostra llengua muira, conservar-la i enriquir-la.

No vullam, doncs, per a nosaltres cap més llengua oficial que la nostra, i treballem amb ardiment, amb fe i constància perquè arribi a ser-ho com més prest millor; puix, com he dit abans, no podrem dir que haguem reconquistat la Pàtria sinó quan la llengua que parlem sia també la nostra llengua oficial. (...)

(Ibid., pàg. 67-69 i 72-74. Discurs pronunciat a la 2ª sessió de l'Assemblea el 26 de març del 1892.)

NARCÍS VERDAGUER I CALLÍS:

Lo qui, sense estar-hi habituat, entrés a Catalunya veuria lo següent: veuria el poble català entregat al treball, arrencant de la terra el pa, de les màquines la tela, del comerç lo guany, a brates de suors; i al costat de tot això, veuria grans colles de fenians, lo gec o la gorra enribetats de galons lluent, símbol de l'autoritat i en reparar que els que treballen parlen una llengua, la llengua del país, i els que cobren, los que administren, los qui manen, parlen una altra llengua, una llengua forastera, diria: Aquí són amos los forasters; l'autoritat no és de la terra; això és un país de conquesta. Catalunya és una terra subjugada.

Si además veia que al fill del país que va a una oficina de telègrafs li rebutgen lo que escrigué en sa llengua; que al català que parla la seva

llengua davant d'un tribunal l'afronten; que al qui a un empleat foraster parla en català li diuen que parli com los cristians... afegiria: Catalunya és una terra esclavitzada.

(Ibid., pàg. 79. Discurs pronunciat a la 2ª sessió de l'Assemblea el 26 de març del 1892.)

ANTONI SUNYOL:

(...) Tots sabem los fins a què s'aplica molt sovint l'exercit en aquesta desventurada Espanya, tots tenim en la memòria la llarga llista de pronunciaments que se li han fet fer en lo que va de segle, i tots temem que encara no sigui acabada tan vergonyosa sèrie. Això, que ho sab i ho té present lo poble, fa que miri encara amb més prevenció lo servei militar: afegiu-hi ara la ignominiosa institució de les quintes i comprendreu fins a quin punt ha d'arribar tan natural aversió i avorriment!

En efecte, senyors, les quintes, és a dir, lo sorteig dels sers humans com galls de fira, i amb elles l'execrable i irritable redempció per diner, han ressuscitat entre nosaltres, com amb eloqüent paraula acaba de dir lo senyor Guimerà, les antigues abominades castes.

La redempció per diner amb una sola quota fa que el pobre sigui considerat de distinta consideració que el ric, puix li és gairebé impossible eximir-se d'aquest tribut depriment i penosíssim que amb tanta justesa s'ha anomenat contribució de sang, tribut que el ric evita amb una imposició pecuniària, relativament insignificant pels afavorits de la fortuna! I aqueixa és, fixeuvos-hi, la tan ponderada igualtat davant la llei que avui s'estila! (...)

(...) Afortunadament, lo Catalanisme presenta solucions pràctiques i concretes, basades en les ensenyances històriques, contra aquest i altres mals usos; i no està llunyà el dia en què l'excés mateix del mal farà imprescindible i peremptòria l'aplicació del remei.

(...) Aqueixos exèrcits permanents, enormes crancs, insaciabls pops que es xuclen la saba i la vida dels Estats, arrencant los millors braços a l'agricultura i a la indústria, absorbint per a llur manteniment lo més sanejat dels pressupostos, i convertint-se massa voltes en veraders àrbitres del govern, no *exèrcits permanents*, sinó *esclavitud permanent* deuria dir-se!...
(...)

(...) té ademés lo predomini del militarisme tants de perills per a les públiques llibertats, que és natural i lògic que el Catalanisme, seguint, en aquest com en molts altres punts, les ensenyances de la Història pàtria i l'exemple de les nacions més lliberalment regides, exclueixi de son

programa el servei militar en la forma que avui se practica a Espanya; és lògic que abogui per la inscripció voluntària com a millor i més racional expedient per a cobrir l'estricta cupo que exigeixen los cossos facultatius i la guarnició de places i fronteres; i és lògic també que per la conservació de l'ordre públic cregui que n'hi ha prou amb l'existència d'un cos similar als actuals Mossos de l'Esquadra o de la Guàrdia Civil, cos que, coneixedor de les comarques i costums que hagi de vigilar, faci la policia dels camps i poblacions rurals, com lo Municipal i altres per l'estil fan la de les ciutats més populoses.

I per als casos de greus transtorns (...), ¿no tenim l'immortal sometent (...)?

(...) ¿No foren los Sometents i gent de muntanya los que, en temps de Pere el Gran, destrossaren les famolenques hosts del rei de França i en lo coll de Panissars els feren besar la pols que orgullosament havien aixecat en llur superbiosa i triomfal entrada? (...)

Instruïm, doncs, a nostres paisans, posem davant llurs ulls l'espill gloriós de nostres antepassats, aixequem llur esperit regional, i farem renéixer en ells lo valor i constància que foren característic en aquesta terra, anomenada terra del valor i la lleialtat per un rei que coneixia molt bé a sos súbdits. (...) Proves té dades lo poble català que per a vessar a dolls sa generosa sang en defensa de la llibertat i de la pàtria no li cal pas revestir-se amb cap lliureia! ... (...)

En lo projecte que estem discutint, no era possible descendir a detalls; per això es limita a disposar que es formin cossos d'exèrcit regionals, sempre, s'entén, per inscripció voluntària, i que s'organitzin, també regionalment, les reserves, divent unes i altres forces ésser manades per catalans, d'acord amb lo prescrit en la Base 5^a. Es preveu, además, que totes elles, així com los cossos especials de vigilància i policia, han de dependre en absolut del Poder català.

(...) tots compreneu lo perillós que fóra per a l'autonomia de les regions l'existència en elles de cossos d'exèrcit d'altres bandes i manats per estranys: la independència i la llibertat d'acció dels Poders regionals seria nominal i il·lusòria. (...)

(Ibid., 136-142. Discurs pronunciat a la 2ª sessió de l'Assemblea el 26 de març del 1892.)

BASES PER A LA CONSTITUCIÓ REGIONAL CATALANA:

PODER REGIONAL

(...)

Base 2^a- En la part dogmàtica de la *Constitució Regional Catalana* es mantindrà el temperament expansiu de nostra legislació antiga, reformant, per a posar-les d'acord amb les noves necessitats, les sàvies disposicions que conté respecte dels drets i llibertats catalans.

Base 3^a- La llengua catalana serà l'única que, amb caràcter oficial, podrà usar-se a Catalunya i en les relacions d'aquesta regió amb lo Poder central.

Base 4^a- Sols los catalans, ja ho sien de naixença ja per virtut de naturalització, podran desempeñar a Catalunya càrrecs públics, fins tractant-se dels governatius i administratius que depenguin del Poder central. També deuran ésser desempenyats per catalans los càrrecs militars que importin jurisdicció. (...)

Base 6^a- Catalunya serà l'única sobirana de son govern interior. Per lo tant, dictarà lliurement ses lleis orgàniques; cuidarà de sa legislació civil, penal, mercantil, administrativa i processal; de l'establiment i percepció d'impostos; de l'encunyació de la moneda, i tindrà totes les demás atribucions inherents a la sobirania que no corresponguin al Poder central, segons la Base 1^a.

Base 7^a- Lo Poder legislatiu Regional radicarà en les Corts Catalanes, que deuran reunir-se tots los anys en època determinada i en lloc diferent. (...)

Base 8^a- Lo Poder judicial s'organitzarà restablint l'antiga Audiència de Catalunya. Son president i vicepresidents, nomenats per les Corts, constituiran la suprema autoritat judicial de la Regió, i s'establiran los Tribunals inferiors que sien necessaris, devent ser fallats en un període de temps determinat i en última instància, dintre de Catalunya, tots los plets i causes. (...)

Base 9^a- Exerciran el Poder executiu cinc o set alts funcionaris nomenats per les Corts, los qui estaran al davant dels diversos rams de l'administració regional. (...)

Base 12- Catalunya contribuirà a la formació de l'exèrcit permanent de mar i terra per medi de voluntaris o bé d'una compensació en diners prèviament convinguda com abans de 1845. Lo cos d'exèrcit que a Catalunya correspongui serà fixe, i a ell deuran pertànyer los voluntaris amb què hi contribueixi.

S'establirà amb organització regional la reserva, a la que quedaran subjectes tots los minyons d'una edat determinada.

Base 13- La conservació de l'ordre públic i seguretat interiors de Catalunya estaran confiats al Sometent, i per al servei actiu permanent es crearà un cos semblant al de Mossos de l'Esquadra o de la Guàrdia Civil. Dependran en absolut totes aquestes forces del Poder regional.

Base 14- En l'encunyació de la moneda Catalunya deurà subjectar-se als tipus unitaris en qui convinguin les regions i els tractats internacionals d'Unió monetària, essent lo curs de la moneda catalana, com lo de les demás regionals, obligatori a tot Espanya.

Base 16- La Constitució Catalana i els drets dels catalans estaran baix la salvaguarda del Poder executiu català, i qualsevol ciutadà podrà deduir demanda davant dels tribunals contra els funcionaris que la infringeixin.

(Ibid., pàg. 211-213)

LLUÍS DOMÈNECH I MONTANER:

(...) Fills nosaltres de la nació catalana, que té encara forces per a regenerar-se, deure és nostre treballar per son pervindre, ja que res puguem fer per son present. (...) Res no devem a l'Estat espanyol sinó sagnants agravis i cruentes humiliacions. I una altra vegada nosaltres, los motejats de separatistes, no girem los ulls enfora d'Espanya ni cap a pròsperes i veïnes nacions que ens rebrien amb los braços oberts, sinó que quan s'acosta l'hora de la desfeta tornem a alçar la blanca bandera de parlament davant de les antigament agermanades regions ibèriques i els enviem un nou missatge d'unió.

Encara hi ha esperança de salvar-nos tots, los hi diem, si, seguint los antics tractes amb noves formes acomodades a les modernes necessitats, treballeu i ens deixeu treballar per a aprofitar les forces que, encara vives, en estat latent queden en lo cor de les naturals regions espanyoles.

Traiem-nos de sobre el podrit monstre de l'administració centralista que ens corromp la sang i se'ns menja vius; deixeu-nos lliurement afanyar dintre casa nostra en aprofitar les nostres mermades riqueses que ens malmenen avui; deixeu que les apliquem a l'explotació de nostres muntanyes i mines, de les forces dels nostres rius, a obrir-nos camins i a crear-nos vehicles de transport per les vies de la civilització; deixeu-nos restaurar les antigues arts nostres i el nostre comerç que féu un dia el vostre domini a Europa, que donà crèdit i glòria als colors d'aquesta bandera de què tant esteu orgullosos i tant heu deixat caure; deixeu-nos avançar lliurement per lo camí que ens ha de portar altre cop al davant dels pobles civilitzats. Nosaltres tenim fe i força i hi arribarem.

No volem anar sols per a tornar enrera. En temps d'esclavitud i servilisme érem nosaltres dels pobles lliures i avançats de la terra; lo despotisme no triomfà a Espanya fins que logrà aclaparar els catalans. Exemple de fermes i sensates llibertats fórem; exemple voldríem tornar a ser entre els més avançats pobles moderns.

(...) Volem, doncs, l'ús oficial de nostra llengua, perquè és per a nosaltres la llibertat de paraula, lo dret a la vida de la intel·ligència, signe i defensa de nostra existència com a poble. (...)

Volem fer-nos lleis i justícia nosaltres amb nosaltres a dins de casa nostra; volem lleis duraderes i madurament pensades, acomodades a nostra naturalesa i a nostres costums, fetes amb coneixement i aprecí de nostre caràcter i baix les que puguem desenrotllar nostra prosperitat. De tot temps n'avem donat lliçons de fer-ne. (...) Un poble pràctic i vivent, com lo nostre, no pot ni deu seguir los tempteigs i provatures d'altres de civilització embrionària, i les taules de la llei d'una raça sèria i vella en la civilització com la nostra no deuen continuar essent les pissarres on quatre aprenents de legisladors s'assagin a fer i esborrar còpies d'exòtiques i inconciliables lleis, mal enteses, d'altres pobles de totes menes, races i costums.

Volem que la suprema llei en la nostra terra sia l'amor a Catalunya i a sos naturals, a sa prosperitat i a sa grandesa, i, aquest amor, sols per ella poden sentir-lo sos fills propis. Dura és la llei i més la sentència si en sos preceptes hi transpua lo fel de l'animositat i el menyspreu de races que no s'estimen ni es respecten degudament.

La intervenció de totes les classes i estaments en lo govern del comú és en nostra terra vella llei de llibertat que no ha necessitat de la moderna democràcia per a proclamar-se. Avui, més que ahir, és precís que la representació de les modernes classes, lo capital, la intel·ligència i el treball, deixin la sorda lluita i l'odi que les commouen i consumeixen apartades de la llum i que esclaten de temps en temps amb terrible estrèpit des de les tenebres. Precís és que reunides vinguen a la llum pública a discutir, a resoldre els problemes cada dia nous que entre elles han de presentar-se. Inútils han sigut los esforços per a fondre els homes en una monstruosa igualtat: les classes han canviat de forma, però la diferència d'una a altres s'accentua més cada dia; mai lo capital com a capital havia tingut una representació més crua i més despullada de tota altra significació de superioritat moral, de noblesa i generositat; mai com ara havia tendit a tan colossals acumulaments; mai la intel·ligència havia tingut com ara de

transigir amb les vulgars imposicions i d'assalariar-se per a satisfer necessitats materials i exigències que li imposa la vida moderna; mai havia estat com avui tan abandonat ni fou tan penosa i embrutidora la feina de l'obrer lliure, condemnat al forçat treball, enterrat en vida en los interminables pous i galeries de les modernes mines o reduït a un mecanisme més de les noves i grans fàbriques o de les colossals empreses de servei públic. Cal que totes les aspiracions i misèries vinguin a llum del sol, que es compleixi la llei divina de caritat i que la justícia sia feta.

Repugna a l'esperit lliure dels catalans lo servei militar obligatori i nos és odiós lo sistema iniquo de les quintes. Mai ens hem negat a defensar voluntàriament la pàtria; no necessitem respirar l'aire marcialment corromput dels quartels ni l'excitació dels cops de corretja del sergent per a complir el nostre deure i fins donar universal exemple de valor i enginy estratègic en la defensa del país. És més, creiem que davant dels enormes exèrcits i la tàctica i armament moderns, l'organització actual de les nostres forces, més que per a defensar el país, serviria per a entregar en breu temps a l'enemic poderós invasor tots los nostres homes útils armats i equipats en unes quantes batalles. Esquilrats i en lo desordre en què estem, no es pot pensar per nostra part en guerra de conquesta, i la defensa més segura del país seria encara avui, com sempre, la secular i poderosa institució dels sometents, auxiliada per una avançada, general i sòlida instrucció militar, donada a tots los catalans sense distincions de classes ni exempcions per la fortuna. (...)

(Ibid., pàg. 218-222. Discurs del president, cloent la primera Assemblea de la Unió Catalanista, 3ª sessió, el 27 de març del 1892)

*24 de novembre del 1892: a Barcelona, atemptat contra el general Martínez Campos.

JOSEP TORRAS I BAGES:

Tothom parla de l'esperit nacional; doncs en la consciència de tothom està que dintre del conjunt d'institucions que formen la nació hi ha un element vivificador que uneix entre si les parts, com a vincle d'unitat que determina la naturalesa específica del ser. (...)

Si de totes les nacions cal parlar així, molt més tractant-se de la catalana, que en les dues èpoques més culminants de les nacions modernes, en lo que atany a l'esperit, ha endegat dos filòsofs, és a dir, dos mestres de l'esperit en el sentit profà de la paraula, d'una admirable força intel·lectual; en el temps esplendorós de la potencia racional dels escolàstics, el Beat Ramon Llull, màrtir de la fe cristiana; i en la culta època del Renaixement, l'admirable Lluís Vives, verdader doctor de la ciència racional catòlica. Aquests dos

homes, fonts abundoses, plenes d'aquell oxigen que nodreix l'esperit, això és, la veritat, són derivacions del manantial patriòtic, que per llargs segles ha fertilitzat la nostra terra, i que encara en les entranyes d'ella es conserva. (...)

(...) Els catalanistes, actius restauradors del nostre poble, han sentit com instintivament la necessitat de la comunitat entre tots, i evitant tocar lo que els podria dividir, s'ocupen en preliminar. Mes aquesta tasca ha de tenir un terme; s'ha d'arribar a l'*unum necessarium*, al que en podríem dir la forma substancial de la nació. Ens trobem amb una Catalunya espiritualista i cristiana; matar-li l'esperit és matar-la a ella mateixa; reforçar son esperit és augmentar sa potència, fer sa acció més viva i fecunda. (...)

Potser no hi ha una nació tan entera i sòlidament cristiana com fou Catalunya. (...)

(...) Crist, restaurador de la naturalesa, és el cor de la nació catalana (...) Tal volta algú dirà que el mateix succeí en les demés nacions que aparegueren en la Reconquesta, i a sa manera és cert; mes enlloc l'organització social, corresponent la naturalesa a la gràcia, es desenrotllà amb tanta fidelitat, seguint els eters camins de la perfecció de la família humana, segons modernament ha reconegut l'estranger Le Play, veritable mestre, universalment apreciat, en les disciplines econòmiques i socials. (...)

Ja havem manifestat l'amor i respecte que l'Església té a la naturalesa humana, de la qual és defensora i mestra, i aqueix afecte maternal de la divina institució de Crist devia manifestar-se d'un modo especialíssim en lo que ve a ésser l'expressió més pura i exacta de l'esperit de cada poble, la manifestació específica de cada una de les branques de la família humana, en les diverses *llengües* que parlen els diferents pobles. Si és veritat la màxima tan repetida de què l'estil és l'home, també ho és el principi de què la llengua és el poble; identificació cantada pel poeta: «*Poble que sa llengua cobra se recobra a si mateix*». El pensament d'una nació és lo que la caracteritza i retrata, i el conèixer el pensament d'un poble ens dóna d'ell una notícia més certa que no pas la història de ses guerres i empreses heroiques. El pensament nacional ve a ésser la substància, tot lo demés són accidents externs que d'aquella depenen, variant segons les circumstàncies. Doncs bé; entre el pensament i sa expressió, és a dir, la llengua, hi ha una relació íntima, com entre un motllo i lo emmotllat; són dos factors que per força han d'ésser homogenis, puix, del contrari, no resultaria d'ambdós aqueix produït que forma la filosofia i la literatura d'un poble. D'entre tots els vincles socials, treta la Religió, la llengua és el que estreny més fort; familiaritza el tracte, facilita la conversa i fa més afectuoses les mútues

relacions, d'aquí que sia aquest un element de què no deu oblidar-se qui vulgui influir sobre el poble. (...)

(...) El concert de totes les llengües humanes alabant a l'uníson el sant nom de Déu, és agradabilíssim al cor del catòlic, és a dir, a l'home qui professa la fe universal de la humanitat (...) aqueixa gran multiplicació de llengües en l'alabança divina no produeix confusió, hi ha l'ordre de la caritat, *ordinavit in me caritatem*, i del cor admirable de totes les llengües alabant el sant nom de Déu, devem per ventura treure'n la llengua catalana? (...)

Totes aquestes notes canòniques, tretes de les dues últimes encíclicues, i en especial de la *Libertas*, proven evidentment la licitud de la tendència regionalista no revolucionària, avui dia molt viva a Catalunya, d'una part; i d'altra, la virtut i potencia renovadora de la tradició, la qual es rejuveneix contínuament. Aquest últim punt té en el nostre cas gran importància pràctica; perquè, sia per lo dessús dit, sia pel canvi de manera d'ésser del poble, és clar que a la present Catalunya no l'havem de bastir a la usança de quatre centúries enrera; fins els qui no som encara vells havem vist canviar els vestits i els costums del nostre poble, i ¿fóra possible vestir el país amb el dret públic, sense cap renovació, oblidat fa ja vàries centúries? No; ja anteriorment diguérem que lo que convenia era fomentar la substància de la pàtria. Els poetes canten i els pintors descriuen amb gran delectació i recança les habituds ja mortes, les institucions desvanescudes; sempre els morts solen ésser més alabats que no ho foren en vida; més lo essencial, l'ànima del poble, viu; de lo contrari, no existiria poble; per lo qual, salvada l'essència, el renovament de formes, l'adopció d'una manera d'ésser en conformitat amb les actuals circumstancies, mentre no sia en dany de la justícia, Lleó XIII, segons havem vist, ens ensenya que està dins de la justa via de la veritat catòlica.

(*La tradició catalana*, vol. I; vol. VI de les *Obres Completes de l'Il.lm. Senyor Dr. Josep Torras i Bages, Bisbe de Vic*, Ed. Definitiva, Biblioteca Balmes, Barcelona 1935, pàg. 31-32, 34, 37, 39, 51-52, 56 i 183-184.)

(...) La llei social del cristianisme es complirà el dia en què tots els pobles de la terra, degudament ordenats, se serveixin i assisteixin els uns als altres, sense que el més fort vulgui dominar els demés. Emperò cada poble, lo mateix que cada individu, ha de contribuir a la redempció de si mateix guanyant-se el mèrit de viure amb vida pròpia i personal. (...)

(...) La veritat és catòlica, és a dir, universal; però mentre la viadora humanitat l'ateny solament per medi d'ombres i figures, la veritat ha d'adequar-se a l'home, i ses manifestacions han d'encaixar amb els diferents esperits. Per això l'Església catòlica, mestra de veritats eternes i universals,

(...) admet i practica, com havem demostrat, la forma regional, i, si bé és sa essència la unitat, com mai tingué cap altre institució mundana, emperò l'espontaneïtat de la vida espiritual catòlica en tots els països de la terra és evident; i la raó teològica de la unitat de sa autoritat és que existeix per a mantenir la llibertat de tots; el Fill de Déu diposità un poder quasi immens en mans del Papa per a salvar la llibertat espiritual de tots els pobles; i la història ensenya, i el temps actual ho ha vist, que l'Església de Roma dignament compleix la seva missió de defensar a les regions opreses pels poderosos del món; de tot lo qual es dedueix: primer, la possible coexistència de la unitat amb l'espontaneïtat de la vida de les parts; segon, que el catalanisme, si vol reeixir, mai deu separar-se del catolicisme. I és com l'objecte final de tot aquest llibre evidenciar que el regionalisme català existeix amb raó suficient de vida; essent, per tant, pecat *contra naturam*, espècie de parricidi, l'opugnar-lo; i, al revés, virtut de pàtria caritat el treballar per a son desenvolupament i perfecció.

(Ibid., vol. II, VII de les *Obres Completes*, pàg. 296-298.)

*La fil·loxera devasta les vinyes catalanes i pren característiques alarmants.- Creix l'emigració del camp català cap a Barcelona i cap a Amèrica.- Teatre: *Mestre Oleguer*, *L'ànima morta* i *La Baldirona*, d'Àngel Guimerà.

1893

*A Barcelona s'inicia una època de nombrosos atemptats socials, i de repressió, sovint indiscriminada, contra les organitzacions obreres.- En diferents districtes electorals de Catalunya els republicans federals guanyen les eleccions a diputats a Corts; entre els elegits hi ha Francesc Pi i Margall, Vallès i Ribot, Emili Junoy, Baldomer Lostau i Sol i Ortega.- Els dies 28 i 29 de maig, II Assemblea de la Unió Catalanista.- També al maig, els rabassaires i altres camperols celebren a Barcelona la Conferència de Treballadors del Camp.- Per l'octubre, s'inicia la guerra de Melilla.- El 7 de novembre esclaten unes bombes al Teatre del Liceu de Barcelona; són nombrosos els morts i els ferits.

«L'AVENÇ»:

(...) La calma i la rutina tenen aclaparat l'esperit català, talment que fins és refractari a reformes i innovacions. Un dels més deplorables distintius del nostre caràcter és trobar bones les coses tals com són, i per això ens costa tant de deseixir-nos dels mals caminadors que els castellans ens han posat. Amb ells hem d'anar de desfeta en desfeta, i ens convencem, encara, de dur el cap alt després de rebre, com si nosaltres també haguéssim estat set segles per treure uns invasors. Amb ells hem d'anar bo i orgullosos a la bancarrota, i, sacrificant-los ideals, llengua i vides, junt amb ells hem d'anar a la cua de les nacions. Catalunya accepta satisfeta el dret de queixar-se quan li fan mal, mentre li retreuen els ossos que li donen a rosegar, i

explota industrialment als castellans, a canvi d'explotacions d'altra mena: es ven la primogenitura per un plat de lleties. (...)

Però, per sort, aquest quadro no és més que aparent. Així com veiem la llengua tan viva a través dels segles, se serva encara el caliu de tot lo demás que cal per formar un poble; caliu que no vol sinó ser remenat a bona hora perquè se n'aixequin les espurnes dels ideals somorts. El castellanisme és a la superfície, però no arrela, i els seus mateixos errors se cuidaran de deixondir-nos. (...)

(...) Ara som en el temps dels grans despertaments i també en el de les grans solucions pràctiques: els pobles a refer no s'ensopeixen, desaprofitant els moments històrics favorables; i, si el poble espanyol ja ha acabat el seu paper, girem els ulls cap a Europa, on cada dia ens lliguen més relacions intel·lectuals i econòmiques, i que quedin, temps a venir, els segles de dominació castellana, com una etapa morta de la nostra història. Que s'aferrí en bona hora en aquest conglomerat tan musivari que se'n diu Espanya, l'industrial que, curt de vista i encongít, no veu altre mercat per als seus productes que el trist i erm dels dominis espanyols; el productor clarividient prou que buscarà altres mercats en països on l'Estat no depredí tant la riquesa pública. Que s'acobli també amb els castellans l'artista a qui no dolgui perdre el caràcter ni abandonar la pròpia llengua; perquè el que tingui el temperament lliure prou que s'estudiarà a si mateix, tot rebent les lliçons d'aquelles terres d'on van arribant-ne idees, eternament, amb la rojor de cada albada, filles del combat de les intel·ligències. (...)

Els catalans som hereus dels francs, i mercès a llurs sanes influències vàrem un temps arribar a produir art propi i literatura pròpia i política pròpia. L'esperit social de Catalunya era l'antítesi del de Castella, que tot ho devia al sud; doncs no hem pas de voler veure'ns-hi confosos. De la disparitat de caràcter, del xoc de dues races incompatibles, vénen els actuals odis i les contínues desavinences i la impossibilitat d'establir sòlidament un organisme polític comú. Ni al sud ens estimen ni nosaltres hi portem natural inclinació. ¿Quins ideals i quina força pot tenir un Estat així format per diversos pobles en els quals no ajunta ni pot ajuntar la comunitat d'aspiracions? ¿Per què no s'ha de formular d'una vegada el partit destinat a ser l'heura que pot tenir bones arrels a Catalunya? ¿No fóra lo més patriòtic i lo més moral, lo que millor encarrilaria les energies que ens queden, i lo que potser forçaria l'enyorament de més cors, treballar perquè flamegés en la torre més alta del nostre Renaixement l'estendard color de rosa del separatisme?

Podrem refer-nos nacionalment mentre hi hagi vida: d'allí on ens en ve l'ensenyança, d'allí ens vindrà la salut; i escorcollant-nos la terra i estudiant-nos a nosaltres mateixos, tornarem a dur al concert universal la imprompta d'un art i d'una indústria noves i l'ajuda d'uns quants cervells actius. Mai l'esperança ha de mancar als que busquen tothora el reviscolament d'una raça; creguem en la vinguda d'un nou Ludovicus Pius que ens ajudi a deslliurar la terra.

Nosaltres hem buscat lo que hem tingut de propi, i per això «L'Avenç» ha donat lloc preferent a l'estudi dels monuments i de la literatura dels temps passats. Hem procurat fer estrangerisme com a millor medi de contrarestar les influències castellanes, i per això hem donat mostres de les obres que porten segell nou i hem fet conèixer les idees que preocupen a les nacions transpirinenques.

A la premsa catalana recomanem que es fixi en el nostre aspecte de veure les coses de Catalunya; que treballi primer de tot per l'evolució incessant de les idees, per privar l'estagnació que ens porta l'espanyolisme; que no transigeixi mai en qüestió de llengua, perquè és feina i temps perdut tot lo que es tracti de fer en castellà des d'aquí; que encamini en lo possible la riquesa catalana per viaranys segurs, perquè augmenti, en lloc de minvar, tenint en compte que quan una nacionalitat se troba rica és quan pot tenir més força política; i que es convenci que pel castellanisme no hi ha res a fer. (...)

(«L'Avenç», segona època, any V, núm. 23-24, 15-31 de desembre del 1893.)

*Apel·les Mestres publica *Balades II*; Marià Aguiló, *Romancer popular de la terra catalana*.- Teatre: *En Pólvora*, d'Àngel Guimerà; *Jesús que torna*, de Frederic Soler.

1894

*És processat un grup d'anarquistes, acusat de terrorisme. Sis d'ells són condemnats a mort i executats a Montjuïc.- A les vinyes catalanes, la fil·loxera ha pres característiques devastadores. Creix l'emigració cap a Amèrica.

PERE MUNTANYOLA - ENRIC PRAT DE LA RIBA:

I.- La Pàtria

Pregunta- Quin és lo deure polític més fonamental?

Resposta- Estimar la Pàtria.

P.- Quina és la pàtria dels catalans?

R - Catalunya.

P.- Té algun fonament la distinció entre *pàtria petita* i *pàtria gran*?

R.- Cap; l'home té una sola pàtria, com té un sol pare i una sola família. Lo que generalment s'anomena *pàtria gran* no és sinó l'Estat compost de vàries agrupacions socials que tenen la condició de veritables pàtries.

P.- Espanya no és doncs la pàtria dels catalans?

R.- No és més que l'Estat, o agrupació política a què pertanyen.

P.- Quina diferència hi ha entre l'Estat i la pàtria?

R.- L'Estat és una entitat política artificial, voluntària; la pàtria és una comunitat històrica, natural, necessària. Lo primer és obra dels homes; la segona és fruit de les lleis a què Déu ha subjectat la vida de les generacions humanes.

P.- ¿Quin exemple de la història contemporània fa palpables aquestes diferències?

R.- Lo de Polònia. L'Estat polonès morí quan los exèrcits d'Àustria, Rússia i Prússia l'esquarteraren; mes Polònia continuà i continua sent l'única pàtria dels polonesos.

P.- Què és, doncs, la pàtria?

R.- La comunitat de gents que parlen una mateixa llengua, tenen una història comuna i viuen agermanades per un mateix esperit que segella amb quelcom d'original i característic totes les manifestacions de la seva vida.

II.- Catalunya

(...)

P.- Quin és aqueix element enemic de Catalunya i que desnaturalitza son caràcter?

R.- L'Estat Espanyol.

(...)

VI.- Reivindicacions de Catalunya

P.- Quina frase cèlebre resumeix les nostres aspiracions i ve a constituir lo lema de la nostra bandera?

R.- Catalunya pels catalans!

P.- Què significa aquesta frase?

R.- Que a Catalunya han de governar los catalans, i no com avui los castellans o los polítics a la castellana; ni més ni menys que si nosaltres fóssim menors d'edat o no en sabéssim.

P.- ¿Com devem posar terme a aqueixa imposició afrentosa per a nosaltres?

R.- Estatuint que tots los càrrecs públics de Catalunya hagin d'ésser despenyats per catalans.

P.- Què més devem reivindicar?

R.- Lo dret indiscutible de Catalunya a constituir-se i organitzar-se segons ses necessitats i caràcter, i a donar-se les lleis de tota mena que més escaiguessin a sa manera d'ésser.

P.- Quin altre dret se nos ha de reconèixer?

R.- Lo d'usar en tots los actes públics i privats la llengua catalana, com a única oficial a Catalunya.

P.- Com poden harmonitzar-se aquestes justíssimes reivindicacions amb la unitat política d'Espanya?

R.- Per medi de l'organització regionalista, que consisteix en la unió federativa de les antigues nacionalitats espanyoles.

(*Compendi de la Doctrina Catalanista*, Sabadell 1894. Premiat en el concurs Regionalista del Centre Català de Sabadell. Aprovat per la Junta Permanent de la Unió Catalanista. Se'n va fer un tiratge de 100.000 exemplars, damunt els quals caigué l'ordre de segrest. Els seus autors foren processats.)

*La Diputació de Barcelona funda l'Escola d'Agricultura.- Narcís Oller publica *La bogeria*.- Teatre: *Maria Rosa* i *Jesús de Natzaret*, d'Àngel Guimerà.

1895

*Pel febrer, comença la segona insurrecció de Cuba.- Per l'agost, comença la insurrecció de les Filipines.- El 30 de novembre del 1895, Àngel Guimerà, discurs a l'Ateneu Barcelonès sobre la llengua catalana.- Jacint Verdaguer publica *Sant Francesc* i inicia la publicació de *En defensa pròpia*; Joan Maragall, *Poesies*; Josep Yxart, *Obres catalanes*.

1896

*El 7 de juny del 1896, a Barcelona, esclata una bomba al pas de la processó de Corpus: hi ha morts i ferits. Com a conseqüència, comença una repressió de grans proporcions contra els anarquistes i aquells que hi tenen alguna afinitat; s'obre el Procés de Montjuïc. Les autoritats són acusades de torturar els presos; d'arreu d'Europa i Amèrica, hom en protesta. Cinc dels processats són sentenciats a mort i executats.- Jacint Verdaguer publica *Flors del Calvari*; Santiago Rusiñol, *Anant pel món*.- Teatre: *La mort d'en Jaume d'Urgell* i *La festa del blat* d'Àngel Guimerà.

1897

*A iniciativa de Joaquim Rubió i Lluch, nombroses entitats catalanes envien un missatge al rei de Grècia, redactat per Prat de la Riba.

MISSATGE A S. M. JORDI I, REI DELS HEL·LENS:

A VOS, REI DELS HEL·LENS, que, no per la corona que us cenyiren, sinó perquè heu sapigut escoltar lo bategar de l'ànima grega, sou símbol vivent de la terra hel·lènica, vos endrecen aquest missatge, en nom de la pàtria catalana, los que per dret propi representen son esperit perquè tenen plena consciència de la seva personalitat nacional.

No els mou l'agraïment, per justificat que sia, ni els empeny l'afecció de vella amistat. Lo poble català va rebre dels hel·lens la iniciació en la cultura; per ells va existir Empúries, primer centre d'atracció que ha tingut la raça catalana, prou poderós per a sotmetre a la seva influència les regions més allunyades del nostre territori nacional. Però, encara que no ens unissin lligams d'amistat i de parentiu; encara que no corregués per nostres venes sang de la que ens dugueren vostres mercaders, ni en restés gens en les vostres de la dels nostres almogàvers; encara que no guardéssim en la llengua catalana les paraules que la vostra va deixar-li quan feia de mestra de les nacions; encara que «Catalunya» no us hagués enviat, per a mantenir la integritat de l'imperi grec, los mateixos guerrers que havien acabat l'empresa de la nostra independència; encara que ens oblidéssim de la sang catalana vessada a Bizanci quan los turcs varen assaltar-la; encara que ens recordéssim només de les estones en què ens hem tingut odi i en què han caigut abraonats grecs i catalans en los camps de batalla, us enviariem també los catalans d'avui lo testimoni de la nostra admiració i aplaudiríem, amb tota l'ànima, vostra justíssima i heroica iniciativa a favor dels grecs de Creta.

Vos haveu fet apòstol d'una idea, quan los senyors dels grans estats d'Europa van fent de servidors de la injustícia i, porucs d'un daltabaix, impideixen l'expandiment d'una raça il·lustre.

Aqueixa Germània, que us amenaça, ha arribat a la unitat i s'ha anexionat l'Alsàcia invocant la comunitat de llengua i de raça, que fa dels cretencs, grecs tan grecs com los ciutadans d'Atenes; la Itàlia ha destruït, en nom d'aquest mateix principi, sobiranes polítiques que certament no feien pas a llurs sotmesos lo que els Baixàs de Turquia als malaventurats habitants de Creta; amb la força d'atracció de la idea panslavista, la Rússia somou los fonaments de l'imperi austríac, i totes elles, després de falsejar a cada pas aquesta gran idea, posant-la al servei de llurs ambicions, volen deturar-vos quan aneu a l'única aplicació sense màcula d'injustícia, de totes les d'aquest sigle; volen ofegar l'empenta irresistible del panhel·lenisme, consagrada pels cants d'Homer i de Píndar en la joventut mateixa de la raça grega, i avui, en l'aubada del sigle per la sang dels hèroes de la independència, dels fundadors de l'Estat hel·lènic.

Avant i fora, que la causa és justa! Aquests estats que vos entrebanquen i vos amenacen, que bombardegen a les víctimes en lloc de castigar als botxins que les aturmenten, porten sobre llur consciència lo pes d'un vici d'origen; són presons de pobles: tenen cadascú a dins de casa la seva Creta,

que podria d'un moment a l'altre desvetllar-se i demanar-los-hi comptes de la seva llibertat calcigada.

Si «Catalunya» tingués vot en lo concert dels pobles, ara més que mai se posaria de la vostra banda; que massa ha tingut de saber, per desgràcia nostra, lo que és una dominació estranya, per a no avorrir-la sempre més i a tot arreu a on sia, tant si ve de turcs com de cristians.

Avui no pot fer altra cosa que enviar-vos, en la mateixa llengua de la Complanta en què un dia va plorar la caiguda del vostre imperi mitgeval, l'expressió de l'entusiasme amb què vos ha vist emprendre la deslliurança dels grecs que encara viuen oprimits, i del desig amb què espera que el títol de «Rei dels Hel·lens», fórmula de la vostra autoritat soberana, sia, no una aspiració, com avui, sinó una realitat, i pugau atènyer lo compliment de vostres belles esperances regnant sobre tots los que parlau l'hermosa llengua hel·lènica.

Lo President de la «Unió Catalanista», Antoni Suñol; lo President de la «Lliga de Catalunya», Ricard Permanyer; per «La Renaixensa», Pere Aldavert; lo President dels «Jocs Florals», Francisco de S. Maspons i Labrós; lo President del «Centre Excursionista de Catalunya», Lluís M. Vidal; lo President del «Centre Català» de Barcelona, Francisco X. Tobella; per L'Art del Pagès, Emili Riera; lo Director d'«El Regionalista», J. Morera i Borés; per l'«Orfeó Català», J. Millet i Pagès; lo President de l'«Ateneu Barcelonès», V. Almirall; lo President de l'«Associació Popular Regionalista», Lluís Marsans; lo Redactor-quefe del Teatro Regional, Josep Ximeno i Planas; lo director de «La Veu de Catalunya», N. Verdaguer i Callís; lo Director de la «Revista de Catalunya», Josep M. Rabassa; per «L'Avenç», Joaquim Casas i Carbó; lo President de La Verge de Montserrat i Sant Lluís Gonçaga, Xavier Escarrà; lo President del Círcol de Sant Lluc, Joan Llimona; lo President de «Catalunya Nova», Enric Morera; lo President de la «Institució Catalana de Música», Joan Gay; per «L'Atlàntida», Lluís Viola i Vergés; lo President del Centre Escolar Catalanista, Francesc Ripoll; per «La Barretina», Antoni Utrillo; per l'Observatori de Sant Feliu de Guíxols, Rafael Patxot; per «La Veu de Sitges», Santiago Rusiñol; lo President de l'Associació Catalanista de Lleida, Frederic Renyé; lo President de l'Agrupació Regionalista de Terrassa, Josep Arch; lo President del Centre Català de Sabadell, Antoni de P. Capmany; com a President del Centre Catalanista de Girona i sa comarca i com a Director de «Lo Gironés», Joaquim Botet i Sisó; lo Director de Lo Catalanista de Sabadell, Modest Duran; per l'Associació Catalanista de Reus, Ramon Vidiella; lo President de lo Centre Catalanista d'Olot, Josep Esquena i Mas; per la Delegació del Centre

Català de Sant Pol de Mar, Emili Tarré; lo President de lo Centre Català de Mollet del Vallés, Vicenç Plantada; lo President de l'Ateneu Tarragoní de la Classe Obrera, Joan Ruiz i Porta; per lo Centre Català de Sant Sadurní d'Anoia, Rafel Mir; per LES QUATRE BARRES, Marian C. Roig; per la Redacció de La Veu de Montserrat de Vic, Lluís B. Nadal; lo Director de Lo Sometent de Reus, Francesc Colom i Escoda; lo President de l'Associació Regionalista de Sant Andreu de Palomar Pere Pena; lo President del Centre Catalanista de Vilafranca del Penedés, J. Soler; per delegació del Setmanari Català de Manresa, N. Verdaguer i Callís; lo President de lo Centre Català de Castelló d'Empúries, Antoni Garrigolas; lo Director de La Veu del Vallés de Ripollet, Josep Compañó; per delegació de la Lliga Regional de Manresa, N. Verdaguer i Callís; lo Director de la Costa de Llevant de Canet de Mar, Marian Serra.

(«Las Cuatro Barras», núm. 282, 14 de març del 1897, pàg. 84-85. Aquest missatge va ésser editat en català, francès i grec.)

*Repressió governamental contra la Unió Catalanista, a conseqüència del *Missatge al rei de Grècia* i, sobretot, a causa de la posició adoptada per l'esmentada entitat catalanista contra la guerra de Cuba. Federals d'arreu del Principat se solidaritzen amb la Unió Catalanista.

MISSATGE ADREÇAT A LA UNIÓ CATALANISTA PER DIFERENTS SOCIETATS FEDERALISTES DE CATALUNYA, LA VETLLA DEL 17 DE MARÇ:

Senyor President i demés membres de la «Unió Catalanista».

Senyors:

Si el Catalanisme ens ha vist al seu costat tantes quantes vegades sa veu ha tingut d'alçar-se forta i sencera contra el reguitzell d'atemptats, cada dia més llarg, de l'Unitarisme, a lo poquet que en nostra terra, mig malmès emperò, ha pogut esmunyir-se de sa destructora grapa; i junts catalanistes i federals hem defensat primer la nostra indústria amenaçada, les engrunes que encara ens resten de nostra Constitució civil, després, no podia pas ésser que no acorréssem a vosaltres en aquests moments d'angoixa en què veieu denunciats i suspesos vostres principals portantveus en la premsa escrits en la materna parla nostra, això constitueix una nova rabiosa escamesa contra nostra llengua i un intent d'aufegar la lliure manifestació de les nobles aspiracions de l'esperit de Catalunya; lo qual, senyors, si vosaltres i nosaltres ho toleréssim, s'apagarien en 1897 per los hereus de Felip V les darreres brases que van quedar enceses de l'horrenda foguera de 1714.

I per què aquestes mides rigoroses a què avui us subjecten? ¿Perquè heu condemnat la desatentada política que ha encès les guerres ultramarines? ¿Perquè heu fet veure, com nosaltres, que, si a temps s'hagués donat l'autonomia a Cuba i a temps en l'arxipèlag filipí extirpat los gèrmens morbosos que hi han envenenat les passions, no haurien sobrevingut tan grans calamitats com a Espanya afligeixen? ¿Perquè us planyeu amb amargura de la sang de germans que a dolls se vessa i dels tresors que es devoren en aquelles llunyanes terres? ¿Perquè amb accents de santa indignació condemneu aquest patriotisme boig que empeny als governs a lluites d'extermini que es mira de lluny, que res li costen i amb lo que se fan bons negocis? ¿Perquè demaneu en alta veu un canvi radical de política que acabi amb tot això, que arreu pertot porti la pau, faci sobiranes regnar la moralitat i la justícia, dongui als pobles i regions lo que de dret les hi pertoca, tornant-los lo que els hi han pres, deixant-los que es governin lliurement en tot lo referent a sa vida interior, segons ses obres, tradició i vocació, parlant sa llengua pròpia, que és son verb i el signe més viu de sa personalitat en lo món? ¿Perquè amb germanivols llaços, que no amb tiràniques cadenes, voleu que s'ajuntin segons les lleis de l'afinitat les varietats nacionals, no en unitats absorbents, sinó en unions expansives i generoses? ¿Perquè feu avinent als governants que si no treuen a Espanya del camí de perdició per a on l'emmenen quedarà despoblada com en temps de Carles I, en mans d'estrangers, béns seus dels més preuats, lligat i relligat i abarrotant son cos i a mercè de tota mena de convulsions de fora i de dintre, per a sense remei caure a l'abim de la demagògia negra o rosa? ¿I perquè, en fi, doneu lo crit d'alarma que a tots los homes de clar seny i de cor net ha de reconcentrar en si mateixos i fer-los-hi comprendre que sols traient la causa pararan los efectes, i sols, per tant, los crims i vicis de l'Ultramarisme que sobre Espanya congrien la desfeta tempesta de la desgràcia, podeu deixar de ser, destruint l'Unitarisme que sobre nostres caps l'atreu, des de l'època negra de sa història en que perderen les antigues Regions Ibèriques sa santa autonomia?

Si per tot això és que vos persegueixen i és per tot això que vos consideren delinqüents, lo Federalisme vol comptar-se entre els perseguits i que se'l tingui com, a coautor de semblants delictes, puix vostres planys són los seus, ses protestes constants, amb les vostres protestes se confonen, i vostres aspiracions autonomistes com ones sonores originades d'iguals vibracions, se troben amb les seves i es canvien en l'espai en una sola harmonia.

Res nos fa que ara com altres vegades, perquè plens d'entusiasme venim a bregar amb lo Catalanisme contra nous excessos de l'absorció i a treballar amb lo més gran altruisme per alts fins que a regionalistes i a federals de

debò ens són comuns, nos acusin de separatistes, puix sap tothom que el particularisme no vol rompre, sinó afluixar, lo que està massa lligat privant de ses iniciatives i moviments a les societats naturals i jurídiques quals drets, en nostre concepte, són tan imprescriptibles i inalienables com los que integren la personalitat moral de l'home de tal manera que considerem aquestos poc menos que il·lusoris si aquells no estan fermament garantits; sap de sobres tothom que el particularisme, comú denominador de les vostres aspiracions regionalistes i de les nostres federals, obra com a força centrípeta a voltes, a voltes com a centrífuga, emperò mai com a aniquiladora de tot vincle; que és lo sistema contrari qui com a força destructora obra, que és l'Unitarisme qui per medi d'Estats artificials s'empenya en fondre en lo gresol de lo impossible races i pobles diversos, contra tota llei de vida i de progrés, posant-se a perill de perdre per sos excessos lo que podria guardar una sàvia prudència; que a l'Unitarisme, en fi, se deu la total separació de Portugal, la soberania d'Inglaterra a dins mateix de la nostra Península, l'escombrada que de la influència espanyola feren Flandes i Itàlia, l'anexió a França de més de la meitat de la Catalunya antiga i la pèrdua total d'aquell riquíssim Continent, del qual només nos resta l'hermosa Cuba, que a l'entrada del golf Mèxic sura en una mar de llàgrimes i sang i sota d'un cel cobert per lo fum de la pólvora.

Ell, l'Unitarisme i sos mantenedors, són los separatistes, i no nosaltres; que ells entenen lo patriotisme en lo sentit massa estret de volguer conservar la materialitat del territori; emperò nosaltres tanta i més importància que al territori donem a la conservació, benestar i progrés de les diferents col·lectivitats d'homes que l'habiten i a tot lo que pot millorar o empitjorar son estat econòmic i social, que prou sabem que la terra és per als pobles i no els pobles per a la terra i que la llei de l'amor, la que més fort subjecta, i la pràctica d'ella l'únic modo de que els Estats floreixin a l'ombra de la pau.

Molt nos plaurà, senyors, que aquestes senzilles manifestacions arribin gratament a vostres cors i que vulgueu persuadir-vos de què sense cap mira estreta de polític egoisme venim a entregar-vos aquest Missatge en penyora de nostra simpatia més viva i de què el Federalisme combrega amb vosaltres en la campanya que sosteniu, estant de cor disposat a arrostrar amb vosaltres totes les conseqüències que puguin derivar-ne, segur de què és campanya que el dret empara, que pot ser la iniciadora de noves regeneradores direccions en lo règimen d'aquest país i que pot despertar grans entusiasmes que ben ordenats salvin d'imminents perills no sols a Catalunya, si que també a totes les demás Regions espanyoles que com la Pàtria Catalana senten set d'autonomia i fam de justícia.

Barcelona, 16 de març de 1897.

Per la Comissió Regional Directiva del partit federal de Catalunya: Lluís Claramunt, Eugeni Litran, Miquel Laporta, Miquel Vilà, Josep M. Vallès i Ribot, Joan Déu, Conrad Roure. Per lo Comitè Federal de Barcelona: Pere Jené, president; Tirso Ortubi, secretari. Per lo Centre Republicà Democràtic Federalista de Barcelona: Jaume Prats, president; Eduard Albas, secretari. Per la Joventut Federal Propagandista de Barcelona: E. Sala, president; Gonçalo Tur, secretari. Per lo Coro Federal de Barcelona: Bernat Saurí, president; Feliu Comas, secretari.

(«Las Cuatro Barras», núm. 286, 11 d'abril del 1897, pàg. 114-116.)

*Agost: és assassinat Cánovas del Castillo, cap del govern espanyol.- Catalunya té 1.751.290 habitants; Barcelona, 509.589.- Miquel Costa i Llobera publica *De l'agre de la terra*.- Teatre: Ignasi Iglésias, *Fructidor*; Àngel Guimerà, *Terra baixa*.

1898

*25 de febrer del 1898, fundació de la revista «Catalònia», amb la qual es continua «L'Avenç».- El 15 de març apareix «La Nació Catalana», periòdic quinzenal.- Per l'abril, els Estats Units declaren la guerra a Espanya.

JOAQUIM CASAS-CARBÓ

(...) Després de la terrible guerra dita de successió a la corona d'Espanya, i més ben nomenada guerra per l'hegemonia a Europa, a Amèrica i a la Índia, resta esquarterat l'imperi castellà, deixant a les urpes del lleó britànic, Gibraltar, Menorca i, lo que és pitjor, grans avantatges comercials i colonials.

Catalònia és de moment la més sacrificada a Utrecht. Les nacions congregades, vencedores i vençudes, beuen part del botí. Catalònia no és tinguda com nació: sucumbeix, amb tot i son heroisme, davant les forces concertades de la França i de l'Espanya. El seu vigor nacional, debilitat per dos segles de decadència econòmica, no pot conservar el règim polític tradicional, que ja no és sinó un marc sense pintura; la pintura no existeix, el marc és inútil, fa nosa. L'Estat Català passa a ésser una província espanyola. (...)

Mig guarides les ferides de la guerra, apareix el decret de 16 d'octubre de 1765. Carles III hi diu: «Tot espanyol pot anar a les Índies». Els Catalans ja són espanyols. A ells s'obre per primer cop l'Atlàntic. Les naus catalanes salpen dels nostres ports cap a Amèrica. Reneix el comerç, reneix la indústria. Torna a ésser activa la vida de la nació. Comença la renaixença econòmica, comença la renaixença nacional. (...)

I ve la gran Revolució francesa, forta sotragada en tot l'organisme europeu. I ve Napoleó, el gran propagador militar d'aquella, a emparar-se del govern d'Espanya; i les províncies, desfet el lligam governamental espanyol, lliurades a si mateixes, recobren de fet la llur personalitat política, i no volen ésser franceses i fan la guerra. D'aquella crisi política Catalònia surt transfigurada, emperò dividida. Els francesos parteixen vençuts, emperò deixen en la nostra terra, com poma de discòrdia, poma venturosa, la idea de llibertat. Per ella es baten catalans amb catalans, els uns volent la llibertat nova, els altres la tradicional, tots inconscientment volen la llibertat de Catalònia. Ni els uns ni els altres triomfen, emperò la llibertat de Catalunya avança. En l'entremig, i sobretot en els períodes de pau, creix la vida econòmica nacional, i l'artística, i la literària, i la científica, anant-se integrant en la nació. Catalònia ja menja. Comença a poder mantenir els seus literats, els seus artistes, els seus homes de ciència. (...) Amb allò que aprèn del Nord i de l'Est es treu de sobre allò que li ve de l'Oest: la tramontana i el llevant netegen allò que ha aportat el ponent. I l'esperit de Catalònia es va revelant!

La lluita amb la nació occidental té lloc sobretot en l'esfera econòmica. Emperò ara hi porta l'avantatge. La renaixença del Mediterrà és forta i ràpida. L'aplicació del vapor a la locomoció l'afavoreix força. L'imperi turc va decaient. (...) Entremig trenca la França l'istme de Suez: L'obra d'en Lesseps fa inútil l'obra d'en Gama. El Mediterrà torna a ésser el camí més curt per al comerç amb l'extrem Orient. Catalònia té la protecció divina. Barcelona pot exclamar: «Excelsior! Altre cop seré la reina del Mediterrà».

Penso en el present. És encoratjador. La vida de la nació es fa intensa. Catalònia treballa; Catalònia es fa rica, es fa artística, es fa sàvia, es fa forta. Tots els desencerts fatals de la política espanyola es tornen vida pròspera per ella. Feliços els pobles que caminen segurs en el present, sense oblidar el passat, amb fe en l'esdevenidor! De tots els combats amb els elements inconscients de si mateixa, Catalònia surt amb l'ànima més trempada, més forta. Afortunades les nacions que segueixen dins un corrent històric favorable!

Penso en l'avenir. És falaguer. L'imperi turc, destruït o transformat; l'Àfrica, europeïtzada; les nacions mediterrànies, al cim de la civilització; els actuals estats neollatins, desfets, i, capgirades les nacions que els formen, en harmònica confederació. Catalònia, si l'ha meditada, ne té l'hegemonia supersocial.

Obro els ulls i dic: «Catalònia, tens un gran ideal davant teu. Fes ta via i l'assoliràs!»

(*Pensant-hi*, a «Catalònia», 25 d'abril del 1898.)

MANIFEST DE LA UNIÓ CATALANISTA CONTRA LA GUERRA DE CUBA:

Als Catalans

La Unió Catalanista, impressionada fonament per la gravetat de les circumstàncies actuals, crida al poble català a la reflexió; li demana que, davant de l'abisme a què l'empenyen, se deturi i pensi.

Lo mal d'avui és ja vell en la història d'Espanya. No és culpa d'aquest govern ni d'aquell altre, ni del règim parlamentari ni de l'absolut. Los sistemes de govern han canviat i han canviat los ministres, però no ha canviat lo desgavell ni la imprevisió. Si una hora s'ha dit Felip II, l'altra hora Fernando VII; l'una hora ha estat un comte-duc d'Olivares, l'altra hora un Cánovas del Castillo; ahir en ple absolutisme, avui en plena democràcia, i els desastres s'han succeït sempre els uns als altres. Des de que el centre del govern s'estableix a Madrid, la desmembració dels dominis d'Espanya no ha parat mai. Si avui es perden Cuba i Filipines, Felip II va perdre Holanda; lo comte-duc d'Olivares, Portugal i el Rosselló; Felip V, Bèlgica, Sardenya, Nàpols, Sicília i Gibraltar; Carles III, La Florida; Fernando VII, Mèxic, Perú, Buenos Aires i tantes altres colònies americanes.

És tard ja per retreure els desacerts de la guerra de Cuba, per a recordar la sang i els tresors que s'hauria estalviat Espanya concedint l'autonomia quan nosaltres ho dèiem, quan la insurrecció començava i sos cabdills l'acceptaven. És tard per a fer veure com la política de la guerra ha afavorit les ambiciosas aspiracions dels nordamericans, semblant en la isla odis inesborrables que ni l'autonomia, concedida a darrera hora, ha pogut ofegar.

Avui estem al començament d'una guerra perillósíssima i encara som a temps a no cometre més errors com los passats i que nosaltres també per endavant anunciàrem. La conducta dels Estats Units és injusta, la seva agressió incalificable. Però, ¿és això suficient per a justificar que Espanya s'enfonsi per complert en la més espantosa ruïna persistint en una lluita desigual? ¿És pràctic, és d'un seny equilibrat, passar per una dolorosa amputació després d'una guerra terrible, font de mil desastres, podent-se fer abans de què aquestos desastres vinguen? ¿Serà més gloriosa la transacció després d'haver consumat la nostra ruïna i haver vessat la sang de milers de

nostres soldats i haver portat a la fam milers de famílies obreres, que no pas abans?

Les guerres modernes tenen per factors capitalíssims la perfecció dels medis de combat, l'abundància de diners que a rius se necessiten i sense els quals lo valor personal serveix tan sols per sucumbir en inútils sacrificis. ¿I quina és nostra verdadera situació econòmica apreciada sense quixotisme? Lo comerç, paralisat; los valors fiduciaris depreciats, los canvis amb l'estranger pels núvols. Lo Banc d'Espanya no pot anar més enllà sense perjudicar gravement lo seu crèdit; los fabricants no poden resistir per més temps l'actual desballestament econòmic i amb fonda recança han de tancar ses fàbriques; los pagesos diuen prou i en va se'ls hi posaran anyades de contribució, que no pagaran perquè no poden i perquè no és just que les paguin mentre la riquesa mobiliària no tributa; totes les forces del país s'acaben, i, al sentir les esgarrifances d'un esfondrament general, l'instint de conservació porta a l'esperit de tots un mateix crit: «Salvem a Catalunya»; que no han passat los catalans un sigle d'heroics esforços per a crear una civilització avançada en aquest cantó d'Espanya a fi de què ens la llencin en un moment de borrarxera en ares d'un fantasma sense realitat, com és aqueix honor nacional que necessita la sang de les batalles per a satisfer-se.

Vinga la pau i vinga de seguida; no hi fa res que s'hi oposin los que cerquen i desitgen lo total aplanament del país per a assentar la seva dominació al damunt de les seves runes. Vinga la pau, que com més pròxima més ventatjosa, com més immediata més honrosa per nosaltres. Dever de tots los que estimin la seva terra és demanar-la, dever de tots los bons patricis treballar per a conseguir-la, empenyent-hi al govern, que massa coneixia lo que havia de passar per a voler la guerra i massa coneix lo que està passant i pot venir per no desitjar acabar-la.

En les grosses crisis socials i polítiques les classes directores tenen immenses responsabilitats. Ai d'elles si no saben complir amb los devers que les circumstàncies los hi imposen! Ai si no saben preveure los aconteixements i, deixant-se de mires estretes i prejudicis arrelats, no compleixen los devers que per sa posició social vénen obligades a complir!

Los pobles forts volen tenir consciència de la seva situació per trista que sia, perquè només coneixent-la poden millorar-la i es serveixen de les adversitats, no per abaixar lo seu esperit, sinó per a prendre experiència de sos defectes, per a trobar les causes del mal i estroncar-les.

Veus aquí de què ha de servir-nos als catalans aquesta terrible crisis.

Fa sigles que el poble català viu tancat dins de sa casa, concentrant la seva energia en lo comerç, en la indústria i en lo treball. A força de privacions, de sacrificis i d'economies havia lograt aixecar los fonaments de la seva prosperitat econòmica que amb justícia li donava l'esperança del benestar per a sos fills.

Mes, ¿què en traurem, de què els productors catalans creïn una indústria poderosa, orgull de la nostra raça, que els pagesos treguin pa fins de les pedres a força de treball i d'energia, que els nostres establiments de crèdit sien exemple de seny i bona administració, si una política interior i exterior que s'avergonyeix del càlcul i la previsió, que no vol pensar mai en lo demà i que fa gala i vanaglòria de no sospesar mai les conseqüències de sos actes ni les dificultats de les seves empreses, posa a cada punt en perill de mort totes aquestes creacions del geni català?

Ara ho veurà el poble català, sobretot aqueixa part del poble català que creu complir amb lo seu dever cuidant-se només dels seus negocis, ara ho veurà, si és urgent i d'absoluta necessitat que Catalunya tinga el govern dels seus interessos interiors i que influeixi en la direcció dels exteriors a proporció de la seva força. Ara ho veurà, si en teníem, de raó, quan lo cridàvem a aixopugar-se sota la nostra bandera, dient-li que no n'hi havia prou, de dominar en los tallers i magatzems mentres uns altres dominaven assemblees, ministeris i oficines; quan li dèiem, després de tants sigles de dolorosa experiència, que nostres idees eren la solució única per a desenvolupar ses meravelloses energies. Ara ho veurà, si n'és, de perillós per la seva prosperitat l'actual desequilibri existent entre la nostra gran força econòmica i la nostra nul·litat política dintre d'Espanya.

Si en la crisi actual la veu de Catalunya no és escoltada ni tenen los catalans prou unió i energia per a imposar-se, també vindrà la pau de totes maneres amb totes ses inevitables conseqüències, però vindrà quan ja cap ventatja podrà treure-se'n, quan lo nostre esfondrament interior se n'haurà dut riu avall en breus moments, junt amb la nostra prosperitat econòmica, els organismes polítics d'avui, entregant-nos als horrors d'una anarquia o a les arbitrietats d'un despotisme.

Mes nosaltres, que, desitjant abans que tot lo triomf de la nostra causa, volem que si és possible vinga no per medis violents ni perilloses sotragades, sinó per una evolució social suau i progressiva; nosaltres, que no tenim cap solidaritat ni responsabilitat amb los abusos del règimen actual perquè els hem combatut sempre amb tota l'energia de la nostra ànima, ben alt declarem que mai per fonda que sigui la crisi estarem al costat de cap injustícia; que lo mateix reprovem als governants ineptes que

a les oposicions que atien los desacerts per a després aprofitar-se'n, i que en los moments de prova, si per desgràcia en vénen, *la Unió Catalanista*, reivindicant los drets de Catalunya, defensarà amb totes ses forces los interessos de la societat.

Barcelona, 12 de juny de 1898.

Per acord del Consell General de la *Unió Catalanista*, composta de 36 associacions i agrupacions i 16 periòdics de diferents poblacions de Catalunya

LA JUNTA PERMANENT:

Antoni Gallissà, *president*; Jaume Carner i Romeu, *vis-president*; Enric Prat de la Riba, *tresorer*; Jaume Arús, Joan Millet i Pagès, Antoni Utrillo, *vocals*; J. Maspons i Camarasa, *secretari*.

(«Las Cuatre Barras», any VIII, núm. 387, 19 de juny del 1898. Text redactat en català i en francès.)

*Marià Aguiló publica *Llibre de la mort*; Marià Vayreda, *Records de la darrera carlinada*; Santiago Rusiñol, *Fulls de la vida*.- Teatre: Josep Feliu i Codina, *El nuvi*; Joaquim Riera i Bertran, *Un diputat a Corts*; Àngel Guimerà, *Mossèn Janot*; Felip Cortiella, *Els artistes de la vida*; Ignasi Iglésies, *Els invencibles*; Adrià Gual, *Silenci*.- Pel desembre, Pau de París: Espanya perd Cuba i les Filipines.

1899

*L'1 de gener del 1899 apareix el diari «La Veu de Catalunya», dirigit per Enric Prat de la Riba.- S'està vivint una greu crisi econòmica, política i social. Pel març es forma a Madrid el ministeri Silvela-Polavieja.- Apareix «Gent nova», òrgan del Centre Catalanista de Badalona.- A Catalunya, des del juliol al desembre, té lloc el *Tancament de Caixes*: els comerciants i els industrials es neguen a pagar la contribució a l'estat. Tenen lloc manifestacions de grans masses, reprimides per la força pública.- Pel juliol, la flota francesa visita Barcelona; l'almirall Fournier assisteix a una festa donada en honor seu, i el públic, dempeus, ovaciona els himnes de *La Marsellesa* i d'*Els Segadors*; en canvi, l'himne espanyol és acollit amb una xiulada general. En sortir de la festa, l'almirall Fournier és acollit als crits de «Visca França!» i «Visca Catalunya lliure!». La força pública carrega contra la multitud.

DOMÈNEC MARTÍ I JULIÀ:

(...) El Catalanisme és un moviment social que té per únic fi la renaixença absoluta i completa de la nacionalitat catalana: el Catalanisme no és res més, doncs, que l'expressió social de l'esperit català; no és res més que l'esclat de vida que determina la consciència de la nostra nacionalitat. (...)

(...) El Catalanisme posseeix una veritat absoluta, fonamentada en els fets de la història i en les conclusions de la ciència, i, per tant, lo més gran i més humà és que porti aqueixa veritat en tota sa puresa, i sense estrafer-la poc ni molt, a la consciència de la nacionalitat catalana, així com que amb santa intransigència no permeti que es desfiguri aqueixa veritat, perquè consentir-ho és passar perquè es robi el bé de Catalunya. Aqueixa intransigència i aqueixa integritat amb què el Catalanisme ha de propagar els seus principis no són la intransigència i la integritat de la política sectària, ni les del fanàtic delirant, sinó la intransigència i la integritat de l'esperit serè i de la moral honrada, que dignifiquen, fortifiquen i perfeccionen, i són fructuoses en tots els moviments socials nacionalistes, com ho seran per a la renaixença de Catalunya.

Tingui's ben bé en compte que en dir que el Catalanisme ha d'ésser intransigent no es vol significar sinó que els principis del Catalanisme s'han de sostenir immaculats i han d'ésser defensats i aplicats amb tota intransigència, no que el Catalanisme sigui intransigent com a doctrina sociològica general, que no ho és ni pot ser-ho no essent un moviment polític, i sí la manifestació vivent de la consciència de la nostra nacionalitat, i, per tant, la manifestació sintètica de la pluralitat de pensaments, sentiments i forces de Catalunya.

Per les raons exposades és que es pot dir amb tota claredat que o s'és catalanista en el sentit exposat, o es fa política espanyola amb qualificatius de descentralització o de regionalisme, mes política espanyola a la fi.

L'oportunisme no pot ésser acceptat pels que treballen per la renaixença de la Pàtria catalana (...)

L'heterodòxia no hi cap, en el Catalanisme. De catalanista, se n'és o no se n'és. Un catalanista heterodoxa ja té el seu nom: es un espanyolista; i, no cal dir-ho, el Catalanisme veritable és catalanista, i per això és i ha d'ésser sempre intransigent, perquè, essent un moviment social dirigit a la renaixença de les consciències, es precís que l'acció actuant sigui pura i definida per la seva qualitat. El Catalanisme no pot voler que la realització que el fi que persegueix vingui de l'Estat espanyol. ¿Què en faria, Catalunya, de totes les concessions que l'Espanya li pugui donar, si la nostra personalitat nacional no hagués renascut? La renaixença completa d'una nacionalitat, ¿és veritable tan sols decretant-la? El Catalanisme no en vol, de decrets que no poden fer el foc nou a Catalunya. (...) L'Espanya podrà descentralitzar tant com se vulgui, podrà portar modificacions regionalistes a la seva constitució: però mai no determinarà la renaixença de la nacionalitat catalana. Catalunya sols renaixerà d'una manera completa

per l'acció del Catalanisme, l'esperit gran i humà del qual la farà mantenir sempre intransigent. (...)

(...) El dilema, per tant, és clar: o s'és catalanista o no se n'és. Qui desitgi la realització del complet renaixement de la nacionalitat és catalanista i ha d'ésser intransigent; qui no aspiri a res més que a modificar l'organització present de l'Estat espanyol no és catalanista, perquè prescindeix del fet d'assolir allò que dóna caràcter al Catalanisme: la renaixença absoluta i completa de la nacionalitat catalana.

(*Esperit gran*, en «La Renaixensa», 27 d'agost del 1899.)

(...) La transigència de Catalunya amb l'esperit castellà va ésser la causa fonamental de la decadència de la nostra nacionalitat. Els pobles, com els individus, si volen conservar la llur personalitat, han d'evitar en absolut assimilar-se en poc ni en molt a altres personalitats, perquè aquest fet, condemnant a la *inacció* determinats caràcters personals i determinant l'activitat de modalitats d'enteniment i morals per a les quals no es té aptitud, fa degenerar la individualitat. Catalunya, davant per davant de l'enemic, que no tenia altre objectiu que anorrear-la, va creure, i es va equivocar, que amb transaccions de tots ordres, i donant sempre proves d'una generositat que encara avui no s'ha acabat, detindria les accions que de l'Estat espanyol, quatre segles seguits, han sortit per abolir de soca i arrel la nacionalitat catalana. I sempre, a l'esperit de transacció de Catalunya i a les proves de cabals i de sang de la seva generositat, ha respost Espanya posant una fita més de l'uniformisme castellà. La conducta d'Espanya, després del bon comportament dels catalans, ha sigut, durant els quatre segles de la nostra decadència, quasi sempre tan innoble i gens digna, que la història diu ben bé com, ofesos els catalans, se rebel·laven i posaven en perill la unió de Catalunya amb Castella, unió que alguna volta arribaren fins a trencar. Espanya es donava bona manya, quan se veia en mala situació, a pactar amb els catalans; aquests creien en les promeses que se'ls feien, i de moment tot s'arreglava, donant sempre Catalunya una nova mostra de generositat i desprendiment... fins que al cap de poc temps l'Estat espanyol tornava a donar una altra envestida uniformista, feta quasi sempre en tals condicions que la sang dels més indiferents s'encenia. (...)

(...) Les ensenyances que es desprenen dels quatre segles de la decadència de la nacionalitat catalana són profitoses, i el catalanisme les té ben bé en compte no seguint el camí de la transigència i de l'oportunisme que portà Catalunya a la data terrible de 1714. (...) L'oportunisme i la transigència del Catalanisme no poden tenir altres resultats que pertorbar les consciències, determinant-los nocions poc precises, fer que segueixi la volubilitat de Catalunya, i ocasionar-li diades de dol: la intransigència no portarà mai a

sacrificis sens resultats positius, perquè, donant Catalunya poció de la seva personalitat nacional, tindrà un criteri segur per seguir, renaixerà per complet la nacionalitat, i ningú no podrà aleshores evitar que es realitzin els fins que el Catalanisme persegueix i que té ben precisats. (...)

(*Lliçons de la història*, en «La Renaixensa», 17 de setembre del 1899.)

(...) El Catalanisme és un moviment social que, si bé té per fi directe la renaixença de la nacionalitat catalana, està del tot adaptat als principis abans exposats com a determinadors d'un major grau d'avenç moral de la humanitat civilitzada. La tradició catalana és tota ella democràtica i connexa amb l'esperit nou que promourà l'evolució social perquè la civilització sigui perfectament equilibrada; (...)

Essent el Catalanisme, en l'Estat espanyol, la manifestació d'aqueix moviment humà el fi del qual és l'enderrocament de tots els organismes socials anacrònics, i principalment del militarisme, que és l'obstacle més gran a l'evolució moral de la humanitat, és lògic que el Catalanisme ha d'ésser també, per aquesta raó, intransigent, puix que, si transigís amb l'estat social present, ni assoliria el fi directe que persegueix ni contribuiria indirectament a la redempció de la humanitat civilitzada destruint la força que sosté les tiranies d'aquest segle, iguals del tot a les de temps antics, i organitzant la societat atenent-se a les lleis de la Naturalesa i als principis morals que tenen per fonament l'amor al proïsme, la germanor entre els homes.

(*L'obstacle*, en «La Renaixença», 1 d'octubre del 1899.)

PROJECTE D'ESTATUT D'AUTONOMIA DE CATALUNYA, APROVAT PEL PARTIT CARLÍ:

1.- Principis fonamentals

N'hi ha dos d'indiscutibles. Primer: L'«Estat» espanyol és una «Confederació» indissoluble de tantes «Regions» com Regnes, Principats, Províncies y Senyories el formaven antigament. Ni les Corts, sense força major, podran encadenar cap part del territori de l'Estat, declarant així impossible el separatisme. Segon: Les Regions son veritables «persones jurídiques», i per lo tant, del tot independents de son Govern interior. Ni les Corts tenen poder per a conculcar l'autonomia de les Regions, que com a conseqüència de causes naturals, és indestructible. Així, elevat a principi la descentralització del Poder, és impossible el despotisme. Hi ha tres menes d'autonomia: administrativa i econòmica, jurídica i política, i absoluta independència. Al rebutjar aquesta última, en virtut del primer principi, afirmem les altres al més radicalment possible.

2.- Organismes de Govern

El «Poder Central» serà comú a tota la «Confederació». El constituïran els poders «llegislatiu, executiu i judicial», tenint a son càrrec els negocis generals de l'Estat. -Cada Regió crearà, per a son govern interior, els respectius organismes «llegislatius, executius i judicials», i els intermedis necessaris, prenent com a base de divisió la «Comarca natural» (Merindad, Comunidad, Ciudad, etcètera) i el «Municipi», i tenint en compte ses tradicions, son modo de ser i les necessitats modernes.- Així com l'Estat respectarà la personalitat de la Regió, aquesta reconeixerà la relativa «autonomia i furs» de la Comarca i del Municipi. Així, governant cadascú a casa seva, serà fàcil l'administració, impossibles els desfalscs i una realitat la democràcia.

3.- Municipis

Són del tot independents en sos negocis exclusius, sense traves ni ingerències superiors, i posant-se d'acord, en cas necessari, amb els municipis veïns. Els caps de família sense tatxa legal elegiran (en la forma dita número 7) l'Ajuntament, que deurà renovar-se per parts dintre un temps determinat. Queden suprimits els alcaldes de real ordre i la política (tal com sona avui aquesta paraula) de les Corporacions municipals. Els regidors, o concejals, com empleats temporals, sofriran, a l'entrar i sortir de son càrrec, el judici de residència de què parla el número 11. Els Municipis faran respectar els «furs» o «privilegis», donant-se'n de nous al poble que més es distingeixi per sos avenços morals o materials.

4.- Comarques

Suprimida l'actual artificial divisió en províncies, les Regions queden dividides en Comarques naturals, formades per Municipis units històricament per necessitats comuns. Davant de cada Comarca (o conjunt d'elles) hi haurà una «Junta Administrativa», elegida pels Municipis, que cuidarà dels assumptes generals de la Comarca i de decidir les competències entre els pobles de son càrrec. Aquesta Junta serà renovada per parts periòdicament, sofrint sos membres el mateix judici de residència que els concejals (número 11). Farà respectar els privilegis i furs de la Comarca, concedint-se'n de nous a la que d'un modo o altre sobresurti.

5.- Catalunya

Fins la mateixa etimologia de les paraules ens diu que Catalunya, i no Espanya, és la Pàtria i Nació dels catalans. Espanya no és més que un tot polític, un Estat semiartificial, una Confederació, però Estat i Confederació indestructible (número 1). Com a conseqüència, Catalunya és única sobirana de son Govern interior. Per exercir-lo es ressuscitaran els antics democràtics organismes, que tan alta la posaren en el concert de les Nacions, i que foren enveja de la gloriosa i republicana Venècia. Catalunya, essencialment monàrquica, era el temple de la llibertat, demostrant que, en un poble lliure, la Monarquia res té que veure amb el despotisme. Poder legislatiu de Catalunya: les «Corts Catalanes». Poder executiu: «El Ministeri» (o Diputació, única; o Generalitat) «del Principat». Poder judicial: la «Suprema Audiència de Catalunya», tot amb les reformes exigides per la vida moderna, puix la Tradició no és cap cosa estancada o morta, sinó que camina sempre al so dels temps.

6.- Corts Catalanes

Són el poder legislatiu de Catalunya, elegit en la forma dita al número 7. Tindran a son càrrec: a) fixar nostres lleis civils, administratives i criminals, reformant els antics còdecs segons les necessitats modernes; b) reformar en el pervindre aquestes lleis fonamentals; c) totes les demés funcions soberanes, no inherents al Poder Central. Les Corts es reuniran un cop almenys cada any, en temps determinat i lloc distint, renovant-se els diputats dintre d'un temps que s'establirà. El càrrec de diputat és incompatible amb el de Conseller de Companyies poderoses, com també amb tot honor, empleu, o destí, que no sia guanyat per rigorosa, oposició.

El diputat respon davant dels gremis o corporacions que l'hagin elegit, els quals podran donar-li ordres, i fins destituir-lo, mitjançant el «*mandato imperativo*». Així ni el diputat serà un lacai del Poder executiu ni haurà de votar contra la majoria de sos electors, com ara tan sovintment succeeix.

7.- Eleccions

Les faran els caps de casa, sense tatxa legal, agrupats en «Gremis» o «Corporacions» adequades que representin en els possibles totes les manifestacions de la vida del poble, és a dir: Agricultura, Indústria, Comerç, Propietat, Capacitat (Universitats, etc.), Moralitat (Clero), Noblesa, Exèrcit, Treball i Viles o Ciutats principals. Així, i abolit el sufragi actual, tota influència física o moral, seran les Corts veritables representants dels interessos del poble; i mitjançant l'elecció per «Gremis» o «Corporacions», desapareixeran també els partits polítics, fonament del Parlamentarisme xorc i gangrena de la societat actual.

8.- Parlamentarisme

És incompatible amb l'organització gremial. Quedarà desterrat el sistema parlamentari. A les Corts, moltes votacions i pocs discursos; els assumptes han de dur-se estudiats, per lo qual es publicaran amb l'anticipació necessària, poguent així també els «Gremis» o «Corporacions» donar a son diputat les ordres que cregui necessàries.

9.- Ministeri (o Diputació)

És el Poder executiu de Catalunya, que exerciran per un temps determinat els que deleguin les Corts regionals. Seran pocs, els estrictament necessaris, dividint-se en «Departaments», que podran ésser: d'Instrucció, d'Obres públiques, d'Agricultura, d'Indústria i Comerç, d'Hisenda, de Governació i de Justícia. Podrà crear-se'n algun més, si les necessitats tan evidentment el reclamaven. Com empleats polítics, seran residenciats (número 11) i responsables de sos actes, que el mateix poden portar-lo a la glòria, si en són dignes, com al patíbul, si són injustos i traïdors. Que se'ls pagui bé, però que serveixin bé. Són els ministres els protectors «natos» dels drets individuals dels ciutadans, de les prerrogatives de Municipis i Comarques i, sobretot, dels drets inalienables de la Regió, principalment quan estan tancades les Corts. Aquests càrrecs són també incompatibles amb l'exercici de qualsevol altre. La Justícia i l'Administració seran del tot independents de la Política.

10.- Audiència de Catalunya

És el suprem poder judicial, fallant en última instància tot el relatiu a Catalunya. Davant de cada Comarca (o conjunt d'elles) s'establirà un Tribunal de Justícia, intermedi entre l'Audiència Suprema i el Jutge de Pau indispensable en cada poble. Aquest suprem Tribunal deurà, mitjançant determinades condicions, exigir responsabilitats al Poder executiu regional, en les circumstàncies i casos que es determinin, com també a les Junes Comarcals i als Ajuntaments, o per si, o per medi de Tribunals inferiors.

11.- Empleats

Tots han d'ésser fills de la terra, o per naixement o per naturalització. Els d'ordre judicial, econòmic i administratiu són «inamovibles», menys en cas de sentència condemnatòria del Tribunal competent, en qual cas no tenen dret a cessantia. Així, l'administració i la justícia seran rectes, fora la por d'ésser declarats cessants els empleats. I els empleats de l'ordre polític són

«temporals», devent passar per un judici de residència que farà un balanç, de la fortuna anterior i posterior al mando de l'empleat, des del Virrei, encara que sia Príncep Real, fins als ministres, diputats, concejals, etc. Així, i afegint que tot particular pot acusar-los davant dels Tribunals, es fan impossibles les sostraccions i les disbauxes, repetides avui impunement. Tots els empleus, tant els temporals com els inamovibles, seran pocs, els absolutament necessaris, però ben retribuïts, devent-se guanyar tots els inamovibles per rigorosa oposició.

12.- Ensenyança pública

La de primeres lletres, la pagarà el poble, i en son defecte, la Comarca; serà absolutament «gratuïta» i rigorosament «forçosa»; tenint tot mestre una paga mínima que es senyalarà. Així, i castigant-se amb rigor l'explotació de la infància i les faltes dels Municipis en les pagues als mestres, s'acabarà amb aquest 75 per 100 que no saben llegir. Per Això s'establirà en cada Comarca una Escola pràctica d'Agricultura, Indústria, Navegació, etc., segons el caràcter del país, que pagarà la Comarca o la Regió. Aquesta cuidarà de les carreres oficials, reformant-les i donant a la Universitat vida pròpia, mitjançant l'autonomia que li pertoca. Es perseguirà amb mà forta l'abús dels llibres de text, devent-se donar als «pobres», si són «sobressalients», medis modestos, però suficients, per a seguir una carrera i pujar a les més altes dignitats.

13.- Ensenyança privada

La regió protegirà amb totes ses forces l'ensenyança privada, mitjançant certes condicions i amb determinats privilegis. Tant en aquesta ensenyança com en la pública, tindrà intervenció l'Església, conforme manen els Cànones que són lleis en un Estat catòlic. Intervindrà el Rector en les escoles de poble, el Degà en les de la Comarca i el Bisbe en les Universitats. Mentre la immensa majoria dels espanyols sia catòlica, es complirà sa voluntat de que no s'ensenyin desde la Càtedra doctrines heterodoxes.

14.- Altres atribucions de la Regió

Catalunya, encara que no ho faci, tindrà el dret d'acunyar moneda amb ses pròpies armes, subjectant-se als tipus unitaris del Poder Central i als tractats monetaris internacionals. Cuidarà dels serveis de Correus i Telègrafos exclusius de la Regió; tindrà el mando absolut dels Mossos de l'Esquadra i el delegat de la guàrdia civil; fomentarà i cuidarà de l'explotació de mines, canalització de rius, repoblació de boscos, construirà

carreteres i ferrocarrils regionals, establirà Bancs agrícols, Cambres de Comerç i demés institucions públiques que cregui necessàries. Restablirà els antics Gremis, modernitzant-los, fent-los base del nou sufragi; usará oficialment la llengua catalana a Catalunya i recaptará tots els impostos, pagant a l'Estat Central la quantitat que es convingui per al sosteniment de les despeses generals de l'Estat.

15.- El Poder Central

Així organitzada Catalunya, de conformitat amb ses democràtiques tradicions i amb son modern modo d'ésser; organitzades les demés Regions, cada una conforme a sa passada història, i les necessitats modernes, hi haurà sobre totes elles el «Poder Central», no com avui, pesada cadena que lliga a les Regions al carro ominós del Centralisme, monstre famolenc que endrapa tot quant toca, estómac colossal que atrau a si totes les energies de l'Estat, sinó com a complement del govern, de les Regions, com a llaç hermosíssim de la Confederació i corona de l'Estat. Els Poders centrals, com els de les Regions, són tres: «Llegislatiu», «Executiu» i «Judicial».

16.- Poder llegislatiu central

El formen les «Corts generals» de l'Estat (elegides per totes les Regions i amb la representació de tots els braços de l'Estat -número 7) junt amb el Rei, que les convoca i presideix, celebrant-se cada any. Votaran el Còdec general de l'Estat, sa formació, els gastos generals, la pau i la guerra i els demés assumptes generals de l'Estat. El Rei, previ informe de sos Consellers d'Estat, presentarà els projectes de Llei a les Corts, i aquestes les aprovaran o no; les Corts presentaran sos projectes de Llei al Rei, i aquest les sancionará o no. Per a que una disposició sia «Llei» ha d'ésser «aprovada» per les Corts i «sancionada pel Rei. Es senyalaran els assumptes que necessitin «forçosament» l'aprovació de les Corts, abolint-se la farsa dels «bills» d'indemnitat. Les lleis de caràcter general es redactaran en els diferents idiomes parlats a la Península.

17.- Poder executiu central

El formarà el Rei, acabant-se per sempre més aquesta raça de Monarques que regnen i no governen, que cobren i no treballen. El Rei és responsable davant dels Tribunals, com qualsevol altre ciutadà o funcionari. Serà ajudat per «Secretaris» o «Ministres», que podran ésser: Estat, Hisenda, Foment, Guerra i Marina i Governació, o creant-se algun altre, si les necessitats de l'Estat el reclamessin. Si el Rei és el primer en les glòries de l'Estat, també deu ésser-ho en ses desgràcies. Per Això, i considerant que el poble no és

per al Rei, sinó el Rei per al poble, es rebaixarà la llista civil fins al que calgui, i a la meitat en temps de guerra internacional. Espanya no jurarà fidelitat al Rei, fins que aquest hagi jurat guardar i fer guardar les Constitucions generals i particulars de les Regions i les disposicions futures degudament establertes. Contra les possibles ingerències del Rei i del Poder central en els assumptes propis de les Regions, hi ha el «*passe foral*», que permet, donades certes condicions, desobeir al Rei i a les mateixes Corts generals, mentre s'espera sentència de Tribunal competent. Així la Monarquia Carlista serà més hermosament democràtica que les actuals Repúbliques francesa i americanes.

18.- Poder judicial central

El formarà un Tribunal Suprem, compost per Magistrats que nombraran les Regions. Tindrà a son càrrec: a) Exigir responsabilitats al Rei, mitjançant certes condicions. Així acabarà aquesta mena de Reis inviolables, encara que es venguin les Colònies. b) Passar per un judici de residència (número 11) a tots els Ministres del Poder Central i Virreis, al començar i acabar son mando. Així serà una realitat la responsabilitat ministerial. c) Dirimir les competències entre les Regions (quan elles no logrin fer-ho de comú acord), o entre les Regions i el Rei, o entre unes Corts regionals i les generals. d) Les demás funcions generals que s'assenyalaran.

19.- Deures del Poder Central

A més dels càrrecs enumerats en els tres núms. anteriors, el Poder Central tindrà a son càrrec: a) Les relacions internacionals, procurant una intel·ligència convenienta amb les Repúbliques hispano-americanes; b) La construcció d'obres públiques i obres de defensa que tinguin un interès general; c) Les relacions econòmiques internacionals, amb la fixació dels Aranzels i ram d'Aduanes, quals ingressos serviran per als gastos generals de l'Estat; d) Enviar a cada Regió un Virrei o Delegat, representant del Poder Central que, si no és de la família real, haurà d'ésser fill de la Regió; e) Els negocis eclesiàstics, en les relacions amb Roma; f) L'Exèrcit de mar i terra; g) La reducció del Còdec de Comerç; h) Les demás funcions no inherents als pobles de la Regió.

20.- L'Església

Els Governos deuran ésser de la mateixa opinió del poble. Essent, doncs, evident, segons el cens, que per cada 100 catòlics n'hi ha tot al més 5 que no ho són, fins per la llei de majories hi ha d'haver a Espanya la «Unitat Catòlica», amb exclusió de qualsevol altre culte «públic» i tenir als Cànon

de l'Església com a lleis vigents. L'Estat no té facultat de castigar «idees» i cultes privats, sinó solzament manifestacions públiques d'aquests cultes. No hi haurà espionatges religiosos, ni persecucions a la llibertat de consciència, que, com cosa privada, està fora del camp dels poders públics. Hi ha institucions que no poden avui ressuscitar-se, perquè el segle XIX no és el segle XVI. La Maçoneria no podrà celebrar actes públics.

21.- El Clero

El Rei renunciarà a «*passes regis*» i demés regalies, proveint l'Església sos càrrecs com millor li sembli i donant-se-li complerta llibertat a què té dret com a societat perfecta. El Rei no elegirà un Canonge ni un Bisbe, i mirarà d'extingir els pressupostos de Culte i Clero, mitjançant certes condicions que facin a l'Església independent de l'Estat en el ram econòmic, i protegint als Montepius que assegurin la vellesa i la inutilitat del Sacerdot. Com els tribunals militars, hi haurà tribunals eclesiàstics que entendran en tot quant tingui relació directa amb les persones o coses eclesiàstiques. L'Església és sobirana en l'espiritual, com l'Estat ho és en el temporal, arreglant-se les qüestions mixtes per medi de Concordats entre els dos poders. L'Església, sempre regionalista, proveirà en el possible sos càrrecs amb sacerdots fills de la terra. No manaran els sacerdots, com no manaran els advocats; no hi ha més govern que les Corts i el Rei, sens que això vulgui dir que no s'aprofitin sos talents si sortís un segon Claris o un nou Cisneros.

22.- Exèrcit

Constarà de voluntaris, calculant-se quin sia el número suficient, perquè s'ha de reduir considerablement, i retribuir bé les plusses. En cas contrari, hi haurà «redempcions proporcionals», o servei obligatori, com estableixen les Corts, però mai l'actual sistema que vincula la més odiosa contribució, que és la de la sang, a la classe pobra. Reduïdes i, si pot ésser, extirpades les classes passives, es farà de la professió militar una honrosa carrera, que duri, com les demés, fins a la mort. Solament per inutilitat física o vellesa, podran passar-se a la classe passiva, pel qual l'Estat protegirà els Montepius militars que, assegurant la vida dels vells i inútils, seran una càrrega menys per l'Estat. Les reserves no serviran fora de la Regió jamai, com tampoc els cossos actius, en temps de pau. El Rei és el Quefe de l'Exèrcit. Tots els militars es procurarà que sien fills de la terra, fins el Capità General de la Regió, si no és de sang real. Cuidarà també el Poder Central de les obres de defensa, de la fortificació de costes, del foment de la Marina de Guerra i de l'ensenyança militar, que serà més pràctica i a la moderna.

23.- Llibertats

La de «pensament» serà completa, puix els governs públics no poden arribar, com l'Església, al sagrat de la consciència. La de «Cultes», queda abolida mentre la immensa majoria dels espanyols sia catòlica. La d'«associació» serà permesa, mentre sos fins no s'oposin directament al bé públic i a la moral. La d'«imprensa» serà amplíssima, poguent-se criticar els actes del mateix Rei, i tot quant no sia atacar obertament els dogmes catòlics i el que respecta tota persona honrada. La d'«ensenyança» serà complerta, en no sortint-se del camp vastíssim de la ciència, que, com procedent de Déu, no pot ésser heterodoxa. El Jurat serà abolit.

24.- Qüestió social

Tots els espanyols, «*inclós el Rei*», són iguals davant la Llei, devent-se administrar als pobres justícia recta i gratuïta i fomentar les associacions obreres i els gremis, per a què, units tots els treballadors, no resultin víctimes del capital, amb el qual han de viure en harmonia. Reglamentant el treball, renovant els antics Pòsits, fomentant les Lligues Agràries i les Caixes i Bancs Agrícoles, formant Cambres Industrials i Montepius obrers, i pensant sobretot que el Rei i els Governos són els defensors «natos» dels Pobres i desgraciats. S'establirà el descans dominical en tot quant no sien serveis indispensables i públiques diversions.

25.- Hisenda

Abolits els empleats inútils, les exagerades cessanties, la interminable expedienteig i l'oficiosa burocràcia; i encarregada l'Administració a Municipis i Regions, amb fortes responsabilitats, la vida de l'Estat resultarà molt més fàcil i barata. Abolida l'odiosa contribució dels consums, unificat i convertit el Deute públic amb el caràcter nacional que el domicili a Espanya; reduït el deute flotant a sa limitada representació de simple anticipo; buscats nous mercats a la producció nacional, reformat el règim aranzelari amb esperit d'adelantament i enèrgica acció proteccionista; construint-se a Espanya en el possible el material de guerra i marina; substituïts els amillaraments d'avui pels catastres que faran els Municipis, castigada rigorosament tota ocultació de riquesa, i preses altres mides radicalíssimes, es millorarà la vida econòmica de l'Estat i serà gran el nostre Crèdit.

26.- Mides transitòries

Les Corts decidiran com s'ha de tractar als polítics miserables que despilfarrin la Hisenda; quines mides s'han de prendre contra els que ens

han portat les vergonyes de Melilla, Ceuta i Santiago; fent que resplendeixi una exemplar justícia per a càstig mil voltes merescut dels culpables i escarment etern dels nostres fills.

(Publicat L'any 1899 en l'opuscle *Catalunya Autònoma*. Reproduït a «El Correo Catalán», núms. 18.018, 18.020, 18.022 i 18.024 - 6, 8, 10 i 13 del maig de 1931.)

*D'una escissió de la Unió Catalanista, en neix el 3 de setembre de 1899 el Centre Nacional Català, presidit per Verdaguer i Callís; altres membres influents de la nova entitat són Lluís Domènech i Montaner, Joaquim Casas-Carbó i Enric Prat de la Riba.- El 18 d'octubre es funda la Unió Regionalista.- Per l'octubre, en protesta per les disposicions arbitràries del govern de Madrid, el Dr. Robert dimiteix el seu càrrec d'alcalde de Barcelona; solidaritzant-se amb la seva actitud, tots els comerços de Barcelona tanquen les portes.- Augmenta l'efervescència entre els estudiants, que es manifesten per la Rambla als crits de «Visca Catalunya lliure!» i «Mori Espanya!». El govern ordena el tancament de la Universitat. També hi ha manifestacions tumultuoses a la plaça de Sant Jaume; la policia muntada carrega contra els manifestants i en fereix alguns; hi ha nombrosos detinguts.- El dia 27 d'octubre són suspeses les garanties constitucionals a la província de Barcelona i s'hi proclama l'estat de guerra. Són empresonats alguns comerciants barcelonins.- 10 de novembre: altra vegada, en senyal de protesta, tot el comerç de Barcelona torna a tancar les portes; es registren nous empresonaments.- 13 de novembre: els presos es neguen a rebre la visita del senyor Milà i Pi, el qual ha substituït l'alcalde dimissionari Dr. Robert.- 15 de novembre: nous empresonaments; l'alcalde Milà i Pi dimiteix.- 25 de novembre: s'accentua el rigor de la censura. - 28 de novembre: diferents comerciants, solidaritzant-se amb els presos, ingressen voluntàriament a la presó.

DOMÈNEC MARTÍ I JULIÀ:

(...) Com els individus, no tots els pobles tenen les mateixes aptituds, però, com els individus, també tot respectant les aptituds de cada u, els pobles més civilitzats són els que posseeixen més nombroses i més desenrotllades funcions i activitats socials. Si l'ideal d'un individu complet és el d'un home amb gran desenrotllament intel·lectual, moral i físic, i tot perfectament equilibrat, l'ideal d'un poble perfet és una nacionalitat de grans i equilibrades activitats agrícoles, industrials, comercials, científiques i artístiques. (...) Bo és que un poble agrícola sigui, per sobre de tot, agrícola; però que no oblidi que ha d'ésser també industrial, comercial, científic i artístic si no vol veure perdudes les seves condicions naturals per a l'agricultura, mentre que aqueixa prosperarà i es perfeccionarà si, dintre de l'equilibri relatiu que correspongui es procura que estiguin en activitat totes les altres manifestacions de la vida dels pobles.

Així és com la personalitat nacional no es perd mai; i no solament no es perd, sinó que se la perfecciona procurant-li el desenrotllament de noves aptituds. Amb aquest equilibri d'activitats els productes de tots ordres de les nacions tenen caràcter propi, perquè, si bé assimilen del progrés general de

la humanitat allò que és necessari per al llur perfeccionament, també contribueixen amb elements valuosos perquè altres nuclis socials se'ls assimilïn, realitzant-se així, amb l'harmònica varietat amb què tots els pobles hi contribueixin, l'admirable evolució de la civilització humana.

La grandesa dels pobles, doncs, està en aquests motlles nous que arreu s'estan formant, que en l'enteniment dels homes de cultura estan ja formats; però obstacles que molt costarà destruir impedeixen que els pobles civilitzats visquin la vida que per l'estat en què es troben de l'evolució humana els correspon. Mai no seran prou alabats els esforços de tots els que volen deslliurar la humanitat de la tirania de la força, obstacle dels obstacles per al progrés moral i material dels pobles. L'hora de l'enderrocament de la força no és potser arribada encara, perquè, si ho fos, la força ja no existiria; però la que sí és arribada és l'ocasió de començar a somoure aqueixos poders anacrònics empobridors dels pobles i veritables tascons posats a l'enteniment de la humanitat. L'evolució cap al regnat de la justícia i de la raó es començada, i ja no parará fins a arribar a son fi, fins a arribar a constituir els pobles fent aplicació de principis de la Naturalesa, científics i de veritable moral. (...)

Els que treballem per Catalunya els hem de tenir presents, aquests principis que determinen la grandesa dels pobles: els hem de tenir presents i hem de inspirar-nos-hi com ja ens hi inspirem, puix el Catalanisme no es més que l'aplicació a Catalunya d'aqueixes lleis naturals que són necessàries als pobles per a la llur grandesa. El Catalanisme ja hi treballa, de ferm, perquè sigui ben diferenciada, i amb sos caràcters propis, la personalitat catalana; el Catalanisme ja el persegueix, el fi de proporcionar a Catalunya l'ambient de lleis socials indispensables perquè gaudeixi la vida normalíssima a què té dret; el Catalanisme també ho té manifestat, que la prosperitat positiva de Catalunya està en l'equilibri, en la forma abans exposada, de totes les funcions i activitats socials; però de més a més és precís que el Catalanisme no abandoni jamai el proïsme, fonament dels camins que segueix la civilització humana; perquè, fent aplicació a Catalunya de tot lo exposat com a determinant de la grandesa dels pobles, treballarem per la grandesa del poble català de Catalunya, i ningú no podrà dir que el Catalanisme no sigui un moviment social de reivindicacions històriques i naturals, però el fi més positiu del qual és proporcionar a Catalunya el major grau de civilització que gaudeixen els pobles més avançats.

(*La grandesa dels pobles*, en «La Renaixensa», 17 de desembre del 1899.)

*Importació de floca de cotó a Catalunya, en tones: any 1875, 33.000; any 1883, 54.000; any 1889, 63.000; any 1899, 86.000.- Marià Vayreda publica *Sang nova*; Pere

Coromines, *Les presons imaginàries*.- Teatre: Santiago Russinyol, *L'alegria que passa*; Adrià Gual, *La culpable i Blancaflor*; Ignasi Iglésias, *L'alosa*; Àngel Guimerà, *La farsa*.

1900

*El 15 de febrer del 1900, apareix el setmanari «Joventut».- El delegat d'Hisenda ordena l'embarg de la bandera de l'Orfeó Català.- El ministre de la Governació, Eduardo Dato, és rebut a Barcelona amb agressiva hostilitat. Hom el rep amb idèntiques manifestacions d'hostilitat en altres ciutats catalanes (Manresa, Terrassa, Reus). A Terrassa és apedregat el tren en el qual viatja.- L'autoritat governativa suspèn la publicació de «La Veu de Catalunya».- Altra vegada els comerços de Barcelona tanquen les portes en senyal de protesta contra el govern de Madrid.

JOAN MAÑÉ I FLAQUER:

No hay entre nosotros ninguna persona despreocupada que no celebre nuestra unión con Castilla, aunque somos muchos los que deploramos que no se hayan respetado nuestros derechos como debieran serlo entre los pueblos hermanos. No hay persona reflexiva que no comprenda que Cataluña no podía conservar su independencia, colocada entre dos poderosas naciones, y en un extremo de Europa. Estudiando las condiciones de cada uno de los pueblos que componen la nacionalidad española, se admira como un hecho providencial su semejanza y al mismo tiempo la armonía que resulta de la contraposición de cualidades diversas, que se completan unas a otras, y formarían un todo armónico el día que no preponderara ninguno de ellos. Cada uno de estos pueblos debe ser considerado como un órgano formando parte necesaria, imprescindible, de un admirable y perfecto organismo. Separarlos es producir aniquilamiento de organismo; dar preponderancia a uno de ellos es producir en el favorecido una hipertrofia y en los restantes una atrofia más o menos lenta; y, en resumen, la enfermedad de todo el organismo.

Los que como yo piensan, y con nosotros la casi totalidad de los catalanes, deseamos que todos aquellos órganos estén íntima y perpetuamente unidos, respetándose unos a otros y ayudándose mutuamente. Queremos que cada una de las partes del organismo que se llama España o nación española tenga vida propia y vida de relación, sin que la una se sacrifique a la otra, sin que se exagere ninguna de ellas. Es necesario que la vida esté repartida por todo el organismo, sin que ningún órgano, por importante que sea, la absorba casi toda, como sucede ahora.

Ya he indicado antes que esto no es el regionalismo de Almirall y de los que siguen a mayor o menor distancia, pero sí el de la generalidad de los catalanes, que deseamos «conservar mejorando» el patrimonio que nos legaron nuestros padres, y ustedes nos han ido cercenando todos los días.

Este Parlamento habría de ser más fatal para Cataluña que el que ahora funciona en Madrid, pues así como en la actualidad pagamos nosotros los platos rotos sólo alguna vez, entonces los pagaríamos siempre.

Desde luego hay que tener en cuenta que los de Almirall aceptan a beneficio de inventario nuestro presente. De este secular edificio quieren quitar la argamasa -la influencia del sentimiento religioso y también del monárquico-, con cuya operación irían rodando por el suelo todos los sillares y no nos quedaría sino un montón de inservibles ruinas. Privadas nuestras instituciones del espíritu que las informa en todo el curso de su historia, Cataluña dejaría de ser lo que es; Cataluña no tendría razón de ser. El soplo racionalista, que va nivelando y uniformando todas las regiones de España, obraría sobre nosotros más directamente y eficazmente, y borraría nuestra fisonomía particular con mayor rapidez que lo están haciendo ustedes. Exigir personalidad para Cataluña y atender a su alma, que es lo que le da esta personalidad, me parece el mayor de los absurdos; pero absurdo es también, y muy grande, negarle esta personalidad como lo hacen ustedes, porque esto es negar el hecho, es negar la existencia de lo que existe. Esto depende de que la escuela liberal a que ustedes pertenecen, descendiente de la escuela jacobina, considera las entidades creadas por la historia como si fueran hijas de la casualidad, del capricho o de la ignorancia, y prescinde de ellas o las trata como meros artificios que con otros artificios se reemplazan. Siguiendo el mismo símil del organismo viviente, resulta que, así como los regionalistas-federalistas suprimen casi por completo la vida de relación de las regiones entre sí y de éstas con el centro, ustedes suprimen la vida propia, la vida regional, o la dejan tan alterada que acaban también con la vida de relación. Por ejemplo, dividen cada pulmón en cuatro partes, el corazón en tres, etc., aislándolas la una de la otra, y poniendo cada una de ellas en relación directa con el cerebro. (...)

(El Regionalismo [Cartas a Núñez de Arce], Barcelona 1900, pàg. 140-142.)

*6 de juliol de 1900: Villaverde, ministre d'Hisenda, presenta la dimissió. El substitueix Allendesalazar.- 11 de setembre: un grup de dependents duen flors a Rafel Casanova. Detencions.- Es funda «La Reixa».

FRANCESC PI I MARGALL:

(...) ¡Ah, impenitentes unitarios! ¿Recordáis los errores por los que fuimos a la pérdida de la Isla de Cuba? Por los mismos estáis poniendo en peligro la integridad de la patria. Con nuestro sistema federal la afianzaríamos: vosotros la estáis sin cesar quebrantando. Cada inmotivado ataque vuestro es un golpe de piqueta en el ya aportillado muro. Si un día Cataluña llegara a alzarse contra España, vuestra, no lo dudéis, sería la culpa. (...)

(*Las tarjetas postales de los catalanistas*, en «El Nuevo Régimen», 29 de desembre del 1900.)

*Apel·les Mestres publica *Idil·lis II*; Joan Maragall, *Visions i Cants*.- Teatre: *La filla del mar*, d'Àngel Guimerà.- Catalunya té 1.966.000 habitants, el 10,5 % de la població total d'Espanya. Barcelona: 533.000 habitants. Mitjana anual d'emigrats que entren al Principat a partir de l'any 1888: 4.300; la majoria provenen de València i l'Aragó.- Recuperada ja l'agricultura, el valor total de la producció agropecuària del Principat és d'uns 466 milions de pessetes. El total de la producció industrial catalana és valorat en 810 milions de pessetes. L'exportació dels productes industrials catalans a Espanya ve a ser d'uns 500 milions de pessetes; a fora de la Península, d'uns 300 milions. Els productes d'Espanya que entren al Principat es poden valorar en uns 450 milions de pessetes.